

RAPORT KOŃCOWY

Ocena wpływu interwencji w zakresie atrakcyjności przyrodniczej i kulturowej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020

Zamawiający:

Województwo Pomorskie

ul. Okopowa 21/27

80-810 Gdańsk

Wykonawca:

EVALU Sp. z o.o.

ul. Dzika 19/23 lok. 55

00-172 Warszawa

e-mail: evalu@evalu.pl

Zespół badawczy: Marta Cichowicz-Major (kierownik projektu – koordynator zespołu badawczego),
Wojciech Onyśków, Adam Grajek, Michał Marciniak, Aleksandra Kamińska, Beata Dec, Agnieszka
Śnieżek, Wojciech Pieniążek, Cezary Przybył, Sebastian Pałka, Zofia Bizacka.

Maj 2023

Tabela skrótów

Skrót	Rozwinięcie
BDL	Bank Danych Lokalnych
CAWI/CATI	z ang. Computer-Assisted Web Interview / Computer-Assisted Telephone Interview (wspomagany komputerowo wywiad internetowy lub telefoniczny)
CIT	z ang. Corporate Income Tax (podatek dochodowy od osób prawnych)
CROW	Nazwa własna holenderskiej organizacji pozarządowej doradzającej Dyrekcji Generalnej ds. Robót Publicznych i Gospodarki Wodnej w Holandii
CT	Cel Tematyczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FB	Facebook
FEP	Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027 (program regionalny)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICT	z ang. Information and Communication Technologies (Technologie Informacyjne i Komunikacyjne)
IDI	z ang. Individual In-Depth Interview (indywidualny wywiad pogłębiony)
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
LOT	Lokalna Organizacja Turystyczna
MDW	Międzynarodowa Droga Wodna
NGO	z ang. Non-Government Organization (organizacja pozarządowa)
OP	Oś Priorytetowa
OzN	Osoby z niepełnosprawnościami
PGW	Państwowe Gospodarstwo Wodne
PI	Priorytet Inwestycyjny
PIT	z ang. Personal Income Tax (podatek dochodowy od osób fizycznych)

Skrót	Rozwinięcie
PK	Park Krajobrazowy
PKM	Pomorska Kolej Metropolitalna
PO RYBY	Program Operacyjny „Rybnictwo i Morze”
POIG	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
POIiŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
PROT	Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020
PSK	Pomorskie Szlaki Kajakowe
PTR	Pomorskie Trasy Rowerowe
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
RPO WP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020
RPS	Regionalny Program Strategiczny
RZGW	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej
SIK	System Informacji Kajakowej
SL2014	Centralny system teleinformatyczny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SUERMB	Strategia UE dla Regionu Morza Bałtyckiego
SZOOP	Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych
TIK	Technologie Informacyjno-Komunikacyjne
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
VAT	z ang. Value Added Tax (podatek od wartości dodanej)
WoD	Wniosek o dofinansowanie projektu
ZMiUW	Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych
ZDP	Zarząd Dróg Powiatowych
ZDW	Zarząd Dróg Wojewódzkich
ZPT	Zintegrowane Porozumienia Terytorialne

Spis treści

Tabela skrótów	3
Streszczenie	6
Summary	13
1. Wprowadzenie	19
2. Metodyka badania.....	20
3. Wyniki badania	23
3.1 Obszar kultury – Działanie 8.3 RPO WP.....	23
3.1.1 Zakres i skala interwencji Programu w zakresie wsparcia dziedzictwa kulturowego regionu	23
3.1.2 Wkład Programu w podniesienie atrakcyjności materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu	45
3.2 Obszar turystyki – Działanie 8.4 RPO WP	54
3.2.1 Zakres i skala interwencji Programu w zakresie wsparcia sieciowych produktów turystycznych.....	56
3.2.1 Wkład Programu w podniesienie atrakcyjności walorów dziedzictwa przyrodniczego regionu	89
3.3 Kompleksowa oferta turystyczna oparta na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	108
3.3.1 Skuteczność interwencji RPO WP.....	108
3.3.2 Komplementarność interwencji RPO WP z innymi inwestycjami	120
3.3.3 Efekty społeczne i gospodarcze wsparcia RPO WP	130
3.3.4 Czynniki zapewnienia trwałości wsparcia RPO WP	144
3.3.5 Podsumowanie.....	159
4. Rekomendacje wdrożeniowe dla perspektywy finansowej 2021-2027	160
5. Wnioski i rekomendacje	167
Spis wykresów	175
Spis tabel	176
Spis rysunków	178
Spis zdjęć	178

Streszczenie

Przedmiotem badania była interwencja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP), realizowana w ramach Priorytetu Inwestycyjnego (PI) 6c, któremu odpowiadają Działanie 8.3 Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe i Działanie 8.4 Wsparcie atrakcyjności walorów środowiska przyrodniczego Programu.

Celem badania była ocena wsparcia RPO WP w zakresie wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w kontekście podnoszenia atrakcyjności turystycznej regionu.

Cele szczegółowe obejmowały następujące aspekty:

1. Ocenę wkładu RPO WP w podniesienie atrakcyjności materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu.
2. Ocenę wkładu RPO WP w podniesienie atrakcyjności walorów dziedzictwa przyrodniczego regionu, w tym w tworzenie sieciowych produktów turystycznych w ramach realizowanych przedsięwzięć strategicznych wynikających z Regionalnego Programu Strategicznego Pomorska Podróż.
3. Ocenę wkładu RPO WP w stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w tym związanego z nadmorskim położeniem regionu.
4. Rekomendacje wdrożeniowe dla perspektywy finansowej 2021-2027.

W ramach badania przeprowadzono analizę: dokumentów programowych i konkursowych RPO WP, dokumentów strategicznych i wykonawczych dla województwa pomorskiego związanych z przedmiotem oceny, wniosków o dofinansowanie projektów RPO WP, danych SL 2014 oraz kontekstowych danych GUS. Zrealizowano 6 wywiadów z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, 18 wywiadów z przedstawicielami instytucji i stowarzyszeń będących interesariuszami kompleksowej oferty turystycznej regionu, 49 ankiet z przedstawicielami beneficjentów RPO WP (68% populacji), panel ekspertów, 7 studiów przypadku, a także warsztat implementacyjny na etapie uzgodnień wniosków i rekomendacji z badania. Ewaluacja została przeprowadzona w okresie styczeń – kwiecień 2023.

Wkład RPO WP w podniesienie atrakcyjności materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu.

W Działaniu 8.3 realizowanych jest 19 projektów w 10 gminach regionu i 4 miastach na prawach powiatu o łącznej wysokości dofinansowania UE 110,4 mln zł. Dziewięć spośród tych projektów ma charakter partnerski.

Projekty Działania 8.3 koncentrowały się na prowadzeniu punktowych inwestycji:

(i) modernizacji budynków instytucji kultury, (ii) ochronie zabytków niszczących oraz (iii) adaptacji budynków nieużywanych, a niektóre zawierały ponadto elementy (iv) rewaloryzacji przestrzeni miejskiej. Były to inwestycje o charakterze infrastrukturalnym, w których kładziono mały nacisk na rozwój, ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego. Zidentyfikowano działania o takim charakterze w jedynie 4 przedsięwzięciach.

Skala realizowanych projektów jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb zidentyfikowanych w województwie. Widoczne jest to zarówno w liczbie i wartości projektów złożonych do naboru dla Działania 8.3, jak i w skali planowanych dodatkowych inwestycji, np. remontujących obiekty kultury, rewaloryzujących przestrzeń wokół obiektów kultury. Spełnione zostało ukierunkowanie terytorialne zakładające, że preferowane będą projekty zrealizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym.

Wsparcie RPO WP miało istotny wpływ na zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w województwie. Większość projektów polegała na modernizacji już istniejącej przestrzeni instytucji kultury albo na adaptacji przestrzeni pod powstanie w niej nowej działalności. Podjęte działania przyczyniły się w większości projektów do lepszego wykorzystania przestrzeni publicznej i podkreślenie jej walorów kulturowych. Ponadto należy podkreślić, że dzięki zastosowaniu preferencji projektowej, wszystkie projekty obejmowały przestrzenie wpisane do rejestru zabytków. Wpisywały się one także w Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Interwencja realizowana w Działaniu 8.3 przyczynia się do nadania nowych funkcji obiektom oraz zwiększenia dostępności oferty dziedzictwa kulturowego. Projekty co do zasady skutkują nadaniem wspartym obiektom nowych funkcji kulturowych, w większości również edukacyjnych, rzadziej zaś społecznych innych niż edukacyjne. Problematiczną dla beneficjentów pozostaje funkcja gospodarcza. Jedynie dwoje beneficjentów nadało swoim

obiektom funkcje gospodarcze. Projekty Działania 8.3 generują jednak efekty mnożnikowe, wzrost liczby turystów i odwiedzających, wzrost jakości oferty kulturalnej zapewnionej przez inne podmioty, przyczyniając się pośrednio do wzrostu liczby miejsc pracy i rozwoju firm obsługujących turystów.

Wszyscy beneficjenci Działania 8.3, wprowadzili rozwiązania zwiększające dostępność inwestycji dla osób z niepełnosprawnościami, przede wszystkim architektoniczne, mające na celu likwidację barier dla poruszania się osób z niepełnosprawnością ruchową. W większości projektów wybudowano podjazdy i windy.

Mimo problemów powodowanych przez pandemię COVID-19, inflację i wojnę w Ukrainie oraz przejściowe trudności z realizacją inwestycji, wskaźnik produktu Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem w większości zakończonych projektów został nie tylko zrealizowany, ale też przekroczony. Prognozowane jest przekroczenie wartości docelowej tego wskaźnika o 30%. Preferencje projektowe były spełniane w większości projektów, a ponadto nie były zbyt wysoko punktowane. W konsekwencji nie miały one dużego znaczenia dla wyłaniania projektów. Pozytywnie wyróżniły się preferencje dotyczące: (i) sieciowania projektów, (ii) wydłużenia sezonu turystycznego, (iii) uzgadniania projektów w ramach Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych, (iv) podnoszenia jakości przestrzeni publicznej. Zaleca się, aby część systemu preferencji mogła polegać na uszczegółowieniu bądź wręcz operacjonalizacji celu, jakim jest aktywizacja społeczna, na przykład: (i) wprowadzenie nowych zajęć kulturalnych i edukacyjnych, (ii) pozyskanie nowych grup docelowych, (iii) wzrost liczby odbiorców działań kulturalnych i edukacyjnych. Należy także precyzyjnie zdefiniować zarówno obligatoryjne, jak i dodatkowo punktowane wymagania dla projektów. Kryteria konkursowe powinny zawierać definicje oraz praktyczne porady dotyczące spełnienia danego kryterium. W przyszłej perspektywie finansowej warto także położyć większy nacisk na promocję nowo powstałych produktów kulturalnych: (i) nowych rodzajów aktywności społecznej i kulturalnej, (ii) nowych działań edukacyjnych, (iii) powstania nowego produktu/ szlaku kulturowego. W ramach dodatkowych kryteriów istotne będzie także podkreślenie wagi prowadzenia działalności gospodarczej we wspartych obiektach oraz samofinansowania się instytucji kultury.

Wkład RPO WP w podniesienie atrakcyjności walorów dziedzictwa przyrodniczego regionu oraz stworzenie kompleksowej oferty turystycznej opartej o dziedzictwo naturalne i kulturowe

Interwencja w obszarze turystyki wdrażana jest w ramach Działania 8.4 Wsparcie atrakcyjności walorów środowiska przyrodniczego RPO WP. Realizowane są w nim 53 projekty o łącznej wysokości dofinansowania UE 230, 4 mln zł. Inwestycje są prowadzone w 86 gminach województwa pomorskiego oraz w 4 miastach na prawach powiatu, ze szczególnym uwzględnieniem pasa nadmorskiego oraz Delt i Doliny Wisły, a także Zalewu Wiślanego.

W Działaniu 8.4 wdrażane mogły być wyłącznie projekty wynikające z 3 przedsięwzięć strategicznych, a określonych w Regionalnym Programie Strategicznym „Pomorska Podróż”, który stanowi narzędzie realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020. 26 projektów realizowanych jest w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe”, 13 projektów dotyczy przedsięwzięcia „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9”, zaś 14 projektów wpisuje się w cele przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”. Zastosowanie formuły przedsięwzięć strategicznych okazało się korzystne. Przyczyniło się, poprzez wieloetapowość postępowań przygotowawczych, do trafnej lokalizacji inwestycji, określenia ich pożądanego zakresu oraz stworzenia produktów sieciowych.

Projekty ukierunkowane na tworzenie tras rowerowych oraz dotyczące szlaków kajakowych są realizowane w większości w partnerstwach (8 projektów przedsięwzięcia Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym i 15 projektów przedsięwzięcia Pomorskie Szlaki Kajakowe) lub w wyniku porozumień ponadlokalnych (11 projektów realizujących szlaki kajakowe). Przyczyniło się to do racjonalizacji budowania miejsc postojowych lub punktów etapowych na wspartych szlakach, co podnosi użyteczność tworzonych produktów turystycznych. Przy projektowaniu inwestycji przydatne okazały się wytyczne opracowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, nie wszystkie jednak zalecenia dotyczące dostosowania produktu do potrzeb potencjalnego odbiorcy zostały uwzględnione w projektach. Zaleca się uwzględnienie skali zastosowania zapisów wytycznych w kryteriach wyboru projektów w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027 (FEP).

W wyniku interwencji RPO WP powstanie ponad 1766 km szlaków (w tym rowerowych – około 647 km oraz kajakowych – około 1 119 km), co przekracza założenia programowe o 18%. Tworzone trasy rowerowe ukierunkowane są na turystę indywidualnego i rodzinnego, zaś szlaki kajakowe na turystę preferującego jednodniowy lub weekendowy aktywny wypoczynek. W trakcie badania zidentyfikowano potrzebę dalszego rozbudowywania infrastruktury powstałej wokół tworzonych szlaków kajakowych, ze szczególnym uwzględnieniem dostępności pełnego węzła sanitarnego, pola biwakowego, zaplecza rekreacyjnego oraz gastronomicznego.

W ramach modernizowanych lub tworzonych portów, przystani i pomostów łącznie przewidziano powstanie 509 nowych miejsc postojowych oraz przebudowanie około 250 istniejących miejsc przystosowanych do cumowania jednostek pływających o długości powyżej 12 metrów, o zanurzeniu większym niż 0,5 m. W większości zrealizowanych inwestycji użytkownicy mają możliwość skorzystania z zaplecza sanitarnego oraz możliwości poboru wody i energii. W 5 projektach zapewniono także dostęp do pralek i suszarek. Występuje jednak potrzeba dalszej modernizacji infrastruktury obiektów, szczególnie w zakresie dostępności prac remontowych i skutniczych, uzupełnienia paliwa, miejsc do zimowania łodzi. Pojawił się również problem nienadążania podaży za popytem, ponieważ we wspartych obiektach wzrasta liczba rezydentów, co może spowodować ryzyko braku miejsc dla wodniaków sezonowych.

Wszystkie projekty z zakresu turystyki aktywnej w znacznym stopniu przyczyniły się do ochrony środowiska przyrodniczego poprzez ograniczenie antropopresji. Służą do tego oznakowanie szlaków, instalacje urządzeń do odbioru zanieczyszczeń z jachtów, kosze na śmieci umożliwiające ich segregację przez użytkowników wspartych akwenów i szlaków, zabezpieczenie miejsc do odpoczynku, cumowania co ogranicza skalę tzw. dzikiego postoju na obszarach prawnie chronionych, na których realizowana jest zdecydowana większość projektów.

Istotne będą efekty wsparcia Programu w wymiarze ekologicznym (kanalizowanie ruchu turystycznego na obszarach chronionych bądź w ich sąsiedztwie) i społecznym (wzrost atrakcyjności miejsca zamieszkania, poprawa wizerunku obszarów, na których realizowane są projekty, poprawa estetyki krajobrazu., wzrost liczby wydarzeń i ofert spędzania czasu wolnego wykorzystujących wspartą infrastrukturę. Inwestycje przynoszą też efekty

gospodarcze w branżach obsługujących turystów. Następuje wzrost liczby tych firm, rozszerza się ich profil w kierunku obsługi rowerzystów, kajakarzy i żeglarzy. Obserwuje się także wzrost przychodów JST z tytułu CIT i PIT. Szczególnie widoczne są efekty gospodarcze w Ustce, Słupsku, Krynicy Morskiej oraz na terenie Powiśla, Kociewia i Żuław.

Bardzo wysoką wartością dodaną charakteryzują się działania Samorządu Województwa integrujące wsparcie w ramach poszczególnych przedsięwzięć strategicznych, np. poprzez organizację regat żeglarskich, wsparcie edukacji żeglarskiej, ciągłe działania promocyjne. Zewnętrzna promocja dla każdego z przedsięwzięć strategicznych okazała się skuteczna, jeśli chodzi o budowanie rozpoznawalności marki turystycznej oraz konkretnych inwestycji. Wyniki niniejszego badania ujawniły deficyt wsparcia w zakresie animowania oferty turystycznej na obszarach realizacji projektów RPO WP czy udostępniania potencjalnym odbiorcom produktów kultury adekwatnych do ich potrzeb. W zakresie celu szczegółowego 4g EFS+ w FEP zaleca się preferowanie udziału podmiotów realizujących działania wspierające turystykę aktywną w ramach przedsięwzięć strategicznych. W celu wzmocnienia atrakcyjności produktów turystycznych wspartych w RPO WP rekomenduje się premiowanie w FEP projektów, których efekty będą wzmacniać powstałe już produkty turystyczne.

Wspólny wskaźnik produktu i wskaźniki rezultatu PI 6c

Prognozuje się przekroczenie wartości docelowej wspólnego wskaźnika produktu Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne o 27,2%. W wyniku interwencji należy spodziewać się wzrostu liczby odwiedzin o 1,27 mln osób na rok, w tym o 705 tys. osób rocznie odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego wsparte w Działaniu 8.3 oraz o 567 tys. osób rocznie korzystających z turystyki aktywnej wspartej w Działaniu 8.4 RPO WP.

Zakładane w Programie wartości docelowe wskaźników rezultatu: Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców oraz Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców również zostaną przekroczone. W latach 2014-2021 w województwie pomorskim odnotowywano wzrost liczby osób korzystających z miejsc noclegowych i wzrost liczby odwiedzin w muzeach. W lokalizacjach objętych wsparciem, wzrost popularności dziedzictwa kulturowego wśród odwiedzających muzea i oddziały muzealne i wzrost liczby turystów decydujących się na nocleg w regionie był wyższy niż

średnia dla regionu. Na terenie Kociewia i Żuław, konsekwencje pandemii COVID-19, skutkujące niższą liczbą udzielonych noclegów w roku 2020 w porównaniu do roku 2019, pojawiły się w ograniczonym natężeniu lub nie wystąpiły.

Summary

The subject of the study was the intervention of the Regional Operational Program for the Pomeranian Voivodeship for the years 2014-2020 (Pomorskie ROP) implemented under the Investment Priority (IP) 6c, to which Measure 8.3 Tangible and intangible cultural heritage and Measure 8.4 Supporting the attractiveness of the natural environment of the Program correspond.

The aim of the study was to evaluate the support of the Pomorskie ROP in the use of the values of cultural and natural heritage in the context of increasing the tourist attractiveness of the region.

Specific objectives covered the following aspects:

1. Evaluation of the contribution of the Pomorskie ROP to increasing the attractiveness of the tangible and intangible cultural heritage of the region.
2. Evaluation of the contribution of the Pomorskie ROP to increasing the attractiveness of the natural heritage of the region, including the creation of network tourist products as part of the implemented strategic projects resulting from the Regional Strategic Program Pomeranian Travel.
3. Evaluation of the contribution of the Pomorskie ROP to the creation of a comprehensive, recognizable tourist offer based on the characteristic values of the cultural and natural heritage, including those related to the coastal location of the region.
4. Implementation recommendations for the 2021-2027 financial perspective.

As part of the study, an analysis was carried out of: program and competition documents of the Pomorskie ROP, strategic and executive documents for the Pomeranian Voivodeship related to the subject of assessment, applications for co-financing of the Pomorskie ROP projects, SL data and contextual data of the Central Statistical Office. 6 interviews were conducted with representatives of the Marshal's Office of the Pomeranian Voivodeship, 18 interviews with representatives of institutions and associations being stakeholders of the region's comprehensive tourist offer, 49 surveys with representatives of the Pomorskie ROP beneficiaries (68% of the population), an expert panel, 7 case studies, and an implementation workshop at the reconciliation of conclusions and recommendations from the study. The evaluation was carried out in the period January – April 2023.

The contribution of the Pomorskie ROP to increasing the attractiveness of the tangible and intangible cultural heritage of the region

Under Measure 8.3, 19 projects are being implemented in 10 communes of the region and 4 cities with poviats rights, with a total amount of EU co-financing of PLN 110.4 million. Nine of these projects are partnerships.

Projects implemented under Measure 8.3 focused on carrying out point investments:

(i) modernization of buildings of cultural institutions, (ii) protection of decaying monuments and (iii) adaptation of disused buildings, and some also included elements of (iv) revitalization of urban space. These were infrastructural investments with little emphasis on the development, protection and promotion of intangible heritage. Activities of this nature were identified in only 4 projects.

The scale of the implemented projects is insufficient in relation to the needs identified in the voivodeship. This is visible both in the number and value of projects submitted for the call for proposals under Measure 8.3, as well as in the scale of planned additional investments, e.g. renovating cultural facilities, revalorizing the space around cultural facilities. The territorial orientation has been met, assuming that projects implemented in areas with high tourist and recreational potential will be preferred.

The support of the Pomorskie ROP had a significant impact on increasing the availability of the cultural heritage offer in the voivodeship. Most of the projects consisted in the modernization of the already existing space of cultural institutions or in the adaptation of the space for the creation of a new activity. The actions undertaken in most projects contributed to a better use of public space and to highlighting its cultural values. In addition, it should be emphasized that thanks to the use of design preferences, all projects included spaces entered in the register of monuments. They were also included in the Spatial Development Plan of the Pomeranian Voivodeship.

The intervention implemented under Measure 8.3 contributed to giving new functions to the objects and increasing the availability of the cultural heritage offer. Projects, as a rule, result in giving the supported objects new cultural functions, mostly also educational ones, and rarely social functions other than educational ones. The economic function remains problematic for the beneficiaries. Only two beneficiaries gave their facilities economic functions. However, Measure 8.3 projects generate multiplier effects, an increase in the number of tourists and visitors, an increase in the quality of the cultural offer provided by

other entities, indirectly contributing to the increase in the number of jobs and the development of companies serving tourists.

All beneficiaries of Measure 8.3 introduced solutions increasing the accessibility of investments for people with disabilities, primarily architectural, aimed at eliminating barriers to the movement of people with physical disabilities. Ramps and lifts have been built in most of the projects.

Despite the problems caused by the COVID-19 pandemic, inflation and the war in Ukraine, as well as temporary difficulties with the implementation of investments, the product indicator Number of objects of cultural resources covered by support in the majority of completed projects was not only implemented, but also exceeded. It is forecast that the target value of this indicator will be exceeded by 30%. Design preferences were met in most of the projects, and they were not scored too high. As a consequence, they were not of great importance for the selection of projects. The preferences regarding: (i) project networking, (ii) extending the tourist season, (iii) coordinating projects under the Integrated Territorial Agreements, (iv) improving the quality of public space, were positively distinguished. It is recommended that part of the system of preferences may consist in specifying or even operationalizing the goal of social activation, for example: (i) introducing new cultural and educational activities, (ii) acquiring new target groups, (iii) increasing the number of recipients of cultural activities and educational. It is also necessary to precisely define both mandatory and additionally scored requirements for projects. The competition criteria should include definitions and practical advice on meeting the criteria. In the future financial perspective, it is also worth placing greater emphasis on the promotion of newly created cultural products: (i) new types of social and cultural activity, (ii) new educational activities, (iii) the creation of a new product/cultural route. As additional criteria, it will also be important to emphasize the importance of running a business in the supported facilities and the self-financing of cultural institutions.

The contribution of the Pomorskie ROP to increasing the attractiveness of the natural heritage of the region and creating a comprehensive tourist offer based on natural and cultural heritage.

Intervention in the field of tourism is implemented under Measure 8.4 Supporting the attractiveness of the natural environment of the Pomorskie ROP. It implements 53 projects with a total amount of EU funding of PLN 230.4 million. Investments are carried out in 86 communes of the Pomeranian Voivodeship and in 4 cities with poviats rights, with particular emphasis on the coastal belt and the Vistula River Delta and Valley, as well as the Vistula Lagoon.

Under Measure 8.4, only projects resulting from 3 strategic projects could be implemented, and defined in the Regional Strategic Program "Pomeranian Journey", which is a tool for the implementation of the Development Strategy for the Pomeranian Voivodeship 2020.

26 projects are implemented as part of the strategic project "Pomeranian Canoe Trails", 13 projects concerns the project "Pomeranian Bicycle Routes of international importance R-10 and the Vistula Bicycle Route R-9", while 14 projects are part of the objectives of the strategic project "Development of the water tourism offer in the area of the Żuławy Loop and the Gulf of Gdańsk". The use of the formula of strategic undertakings turned out to be beneficial. It contributed, through multi-stage preparatory proceedings, to the accurate location of investments, defining their desired scope and creating network products.

Projects aimed at creating bicycle routes and concerning kayaking routes are implemented mostly in partnerships (8 projects of the Pomeranian Cycling Routes of international importance and 15 projects of the Pomeranian Canoe Trails) or as a result of supra-local agreements (11 projects implementing kayaking routes). This contributed to the rationalization of building rest areas or staging points on the supported routes, which increases the usefulness of the created tourist products. When designing the investment, the guidelines developed by the Marshal's Office of the Pomeranian Voivodeship turned out to be useful, but not all recommendations regarding the adaptation of the product to the needs of the potential recipient were included in the projects. It is recommended to take into account the scale of application of the provisions of the guidelines in the project selection criteria in the European Funds for Pomerania 2021-2027 (FEP) regional program. As a result of the intervention, over 1,766 km of trails will be created (including bicycle trails - approx. 647 km and canoe trails - approx. 1,119 km), which exceeds the program

assumptions by 18%. The created bicycle routes are aimed at individual and family tourists, and the kayaking trails at the tourist who prefers one-day or weekend active rest. The study identified the need to further expand the infrastructure created around the kayaking trails being created, with particular emphasis on the availability of a full sanitary facility, a camping site, recreational and catering facilities.

As part of the modernized or created ports, marinas and jetties, a total of 509 new berths will be created and approximately 250 existing berths adapted to mooring vessels over 12 meters long and with a draft of more than 0.5 meters will be rebuilt. They have the possibility of using sanitary facilities and the possibility of water and energy consumption. In 5 projects, access to washing machines and dryers was also provided. However, there is a need for further modernization of the infrastructure of the facilities, especially in terms of the availability of repair and boatbuilding works, refuelling, places for wintering boats. There was also the problem of supply not keeping up with demand, as the number of residents in the supported facilities is increasing, which may result in a lack of places for seasonal boaters.

All projects in the field of active tourism significantly contributed to the protection of the natural environment by reducing anthropopressure. This is achieved by marking trails, installing devices for collecting pollutants from yachts, waste bins enabling their segregation by users of the supported water bodies and trails, securing places for rest and mooring, which limits the scale of the so-called a wild stop in legally protected areas, where the vast majority of projects are implemented.

The effects of supporting the Program will be significant in the ecological dimension (canalisation of tourist traffic in protected areas or in their vicinity) and social (increase in the attractiveness of the place of residence, improvement of the image of the areas where the projects are implemented, improvement of landscape aesthetics, increase in the number of events and leisure activities) using the supported infrastructure)). Investments also bring economic effects in industries serving tourists. The number of these companies is increasing, their profile is expanding towards cyclists, canoeists and sailors. There is also an increase in local government units' revenues from CIT and PIT. The economic effects are particularly visible in Ustka, Słupsk, Krynica Morska and in Powiśle, Kociewie and Żuławy.

The activities of the Voivodeship Self-Government integrating support within individual strategic projects, e.g. through the organization of sailing regattas, support for sailing

education, continuous promotional activities, are characterized by a very high added value. External promotion for each of the strategic projects turned out to be effective in terms of building tourism brand recognition and specific investments.

The results of this study revealed a deficit of support in terms of animating the tourist offer in the areas of implementation of ROP Pomorskie projects or providing potential recipients with cultural products adequate to their needs. As regards the specific objective 4g ESF+, it is recommended to prefer the participation of entities implementing activities supporting active tourism as part of strategic projects. In order to strengthen the attractiveness of tourist products supported by the Pomorskie ROP, it is recommended to award bonuses in the EFP to projects whose effects will strengthen the already created tourist product.

Common output indicator and result indicators IP 6c

It is forecast that the target value of the common output indicator will be exceeded. Increase in the expected number of visits to supported places belonging to cultural and natural heritage and tourist attractions by 27.2%. As a result of the intervention, an increase in the number of visits by 1.27 million people per year should be expected, including 705,000 people annually visiting cultural heritage sites supported under Measure 8.3 and 567 thousand. people annually using active tourism supported by Measure 8.4 of the Pomorskie ROP.

Target values of result indicators assumed in the Program: Number of people staying overnight per 1,000 inhabitants and Number of people visiting museums and museum branches per 10,000. inhabitants will also be exceeded. In the years 2014-2021, the Pomeranian Voivodship recorded an increase in the number of people using accommodation facilities and an increase in the number of visits to museums. In the locations covered by the support, the increase in the popularity of cultural heritage among visitors to museums and museum branches and the increase in the number of tourists deciding to stay overnight in the region was higher than the average for the region. In Kociewie and Żuławy, the nationwide consequences of the COVID-19 pandemic, resulting in a lower number of overnight stays in 2020 compared to 2019, either did not occur or appeared to a limited extent.

1. Wprowadzenie

Badanie pn.: „Ocena wpływu interwencji w zakresie atrakcyjności przyrodniczej i kulturowej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020” dotyczyło analizy sposobu, w jakim wsparcie Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych przyczyniło się do osiągnięcia celów Osi Priorytetowej 8 Konwersja w Priorytecie Inwestycyjnym 6c Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP), zgodnie z art. 56 ust. 3 Rozporządzenia Ogólnego.

Badanie zostało uwzględnione w Planie ewaluacji RPO WP, przyjętym przez Komitet Monitorujący RPO WP w dniu 31 maja 2022 roku (Uchwałą nr 2/XVII/22).

Przedmiotem badania była interwencja RPO WP realizowane w ramach Priorytetu Inwestycyjnego (PI) 6c. Przewidziano w nim stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej, opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i naturalnego, w tym związanych z nadmorskim położeniem regionu. W założeniach Programu przyjęto, że odpowiednie wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego może przyczynić się do wzrostu zatrudnienia, jak również – poprzez dywersyfikację oferty turystycznej – bardziej zrównoważonego gospodarowania posiadanymi zasobami.

PI 6c wdrażany jest poprzez Działanie 8.3 Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe i Działanie 8.4 Wsparcie atrakcyjności walorów środowiska przyrodniczego RPO WP.

Celem badania była ocena wsparcia RPO WP w zakresie wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w kontekście podnoszenia atrakcyjności turystycznej regionu.

Cele szczegółowe obejmowały następujące aspekty:

1. Ocenę wkładu RPO WP w podniesienie atrakcyjności materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu.
2. Ocenę wkładu RPO WP w podniesienie atrakcyjności walorów dziedzictwa przyrodniczego regionu, w tym w tworzenie sieciowych produktów turystycznych w ramach realizowanych przedsięwzięć strategicznych wynikających z Regionalnego Programu Strategicznego (RPS) Pomorska Podróż.

3. Ocenę wkładu RPO WP w stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w tym związanego z nadmorskim położeniem regionu.
4. Rekomendacje wdrożeniowe dla perspektywy finansowej 2021-2027.

W ramach badania ewaluacyjnego założono następujące kryteria ewaluacyjne:

- **Trafność:** rozumiana jako adekwatność realizowanych przedsięwzięć w PI 6c RPO WP do założonych celów wsparcia w Programie.
- **Skuteczność:** rozumiana jako stopień realizacji założonych celów wsparcia w PI 6c RPO WP.
- **Użyteczność:** rozumiana jako przydatność projektów w PI 6c RPO WP do rozwiązywania określonych w Programie wyzwań w tym obszarze.
- **Efektywność:** rozumiana jako relacja poniesionych nakładów finansowych do osiągniętych efektów interwencji.

2. Metodyka badania

W badaniu zastosowano szereg metod badawczych. Horyzontalnie przeprowadzono podejście oparte na teorii, podejście oparte na użyteczności oraz metodę analizy danych zastanych.

Podejście oparte na teorii pozwoliło na odtworzenie „teorii interwencji” - poznanie założeń i dążeń, które leżały u podstaw danej interwencji, było szczególnie ważne dla prawidłowego sposobu jej oceny. Źródłem pozyskania informacji były wywiady z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego (UMWP) oraz analiza dokumentów programowych i dokumentów strategicznych regionu.

Podejście oparte na użyteczności pozwoliło skupić się na efektach wychodzących poza rezultaty zapisane w dokumentacji programowej (zarówno tych planowanych, jak i nieplanowanych, tzw. ubocznych), odnosząc je do wyzwań i potrzeb. Źródłem informacji były dane statystyki publicznej, dane monitoringowe systemu SL, dane beneficjentów pozyskane podczas studiów przypadku, badanie beneficjentów, badanie pozostałych interesariuszy rozwoju turystyki w regionie pomorskim oraz analiza netnograficzna.

Metoda analizy danych zastanych opierała się na źródłach danych obejmujących: dokumentację programową, projektową, konkursową, akty prawne i wytyczne regulujące

charakter wsparcia, dane statystyki publicznej, dokumenty strategiczne województwa pomorskiego oraz dane sprawozdawcze, monitoringowe i opracowania naukowo-badawcze związane z przedmiotem badania.

Przeprowadzono także jakościowe i ilościowe badania terenowe.

Badania jakościowe

W ramach badań jakościowych zrealizowano **6 wywiadów pogłębionych z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego** (w tym Departamentu Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego, Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego, Departamentu Kultury, Departamentu Infrastruktury, Departamentu Turystyki oraz Departamentu Programów Regionalnych), a także **18 wywiadów pogłębionych z przedstawicielami interesariuszy rozwoju turystyki** (Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna, lokalne organizacje turystyczne, stowarzyszenia i organizacje turystyczne).

Przeprowadzono także **7 studiów przypadku** następujących projektów RPO WP:

- Adaptacja zabytkowego zespołu willowo-parkowego przy ul. Jakuba Goyki 1-3 oraz części Parku Północnego w Sopocie na potrzeby ArtInkubatora i biblioteki publicznej;
- Utworzenie Szlaku Sanktuariów Maryjnych w woj. Pomorskim;
- Rewaloryzacja i adaptacja do pełnienia funkcji kulturalnych zabytkowego Domu Marynarza Szwedzkiego w Gdyni i utworzenie w nim Konsulatu Kultury;
- Gniew - miasto z charakterem;
- Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa rowerowa R-9 – partnerstwo Gminy Miasta Krynica Morska;
- Pomorskie Szlaki Kajakowe – Szlakiem Raduni – Stężycza;
- Projekty: „Rozbudowa przystani jachtowej w Jastarni w ramach przedsięwzięcia pn. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej oraz Pętla Żuławska - rozbudowa przystani żeglarskiej w Błotniku.

W końcowym etapie badania zrealizowano **panel ekspertów**, podczas którego zweryfikowano wstępne wnioski i rekomendacje z badania.

Na etapie konsultacji raportu końcowego przeprowadzono **warsztat implementacyjny**, podczas którego wypracowane zostały ostateczne rekomendacje, zasadne do wdrożenia w ramach realizacji programu Funduszy Europejskich dla Pomorza 2021-2027 (FEP).

Badanie ilościowe

Zrealizowano także badanie CAWI/CATI z beneficjentami RPO WP. Łącznie przeprowadzono 49 wywiadów.

Tabela 1. Dobór próby badania ilościowego z beneficjentami RPO WP.

Działanie RPO WP	Liczba obowiązujących (nierozwiązanych) umów	Liczebność próby
8.3 Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe	19	11
8.4 Wsparcie atrakcyjności walorów środowiska przyrodniczego	53	38
Suma	72	49

Źródło: opracowanie własne

Badanie wśród beneficjentów Działania 8.3 objęło 11 podmiotów, które zakończyły swoje główne działania projektowe. Było to: (i) osiem JST (w tym 7 urzędów gmin i jedno starostwo powiatowe), (ii) trzy instytucje kultury (dwa muzea i jeden teatr).

Wśród respondentów Działania 8.4, zgodnie ze strukturą wsparcia, większość stanowili beneficjenci projektów reprezentujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe” (15 respondentów), 12 respondentów to realizatorzy projektów przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”, zaś pozostałych 11 uczestników badania ilościowego reprezentowało projekty przedsięwzięcia „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym”.

3. Wyniki badania

3.1 Obszar kultury – Działanie 8.3 RPO WP

3.1.1 Zakres i skala interwencji Programu w zakresie wsparcia dziedzictwa kulturowego regionu

Niniejszy rozdział odpowiada na pytania badawcze:

- Jakie działania w odniesieniu do ratowania, przywracania wartości i ochrony charakterystycznych zabytków lub ich zespołów zostały/zostaną podjęte w projektach RPO WP? Czy skalę interwencji w tym obszarze należy uznać za istotną z punktu widzenia potrzeb występujących w województwie? Jeśli tak lub nie, dlaczego?
- Czy interwencja Programu przyczyniła/ przyczyni się do nadania nowych funkcji obiektom, w których dokonano/dokonuje się inwestycji? Jeśli tak, to jakich? Jeśli nie, dlaczego? Jakie działania dotyczące zachowania dotychczasowych funkcji we wspieranych obiektach zostały/zostaną podjęte w projektach RPO WP? W ilu obiektach zostały/zostaną zachowane dotychczasowe funkcje, a w ilu nadane nowe funkcje? W ilu obiektach połączono/połączy się funkcję kulturalną ze społeczną, a w przyszłości także z funkcją gospodarczą?
- W jakim zakresie projekty RPO WP wpisywały się w określoną w Programie preferencję w ramach ukierunkowania terytorialnego?
- Jaki jest/będzie poziom realizacji założonych celów RPO WP zdefiniowanych w opisie Programu w ramach celów szczegółowych, rezultatów wskaźników programowych i ukierunkowania interwencji w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego? Jakie czynniki go determinują (w tym konsekwencje pandemii COVID-19)?
- W jakim zakresie udało/uda się w projektach RPO WP osiągnąć oczekiwane rezultaty? Czy wyjściowe założenia projektowe były w tym zakresie trafne? Jeśli nie, co było główną przeszkodą w ich osiągnięciu?
- Na ile trafne i efektywne okazały się zastosowane w RPO WP preferencje projektowe?

Ocena skali interwencji

Skala interwencji była zdecydowanie niewystarczająca w stosunku do potrzeb województwa. Świadczą o tym trzy zjawiska. Po pierwsze, już w pierwszym naborze złożono 48 wniosków, dla których łączna wartość dofinansowania miała wynieść 342 043 831,05 zł. W wyniku procedury oceniającej zatwierdzono 20 wniosków, dla których łączna wysokość dotacji mogła stanowić 178 253 275,73 zł. Ostatecznie podpisano 19 umów o łącznej wartości 224 772 590,27 zł, w których łączne wydatki kwalifikowane wyniosły 193 962 845,84 zł, a dofinansowanie unijne 110 389 330,89 zł. Pokazuje to istotną lukę pomiędzy zapotrzebowaniem inwestycyjnym instytucji kultury regionu, a dostępnym dofinansowaniem w Programie.

Po drugie, potwierdzeniem skali potrzeb są inwestycje realizowane przez beneficjentów Działania 8.3 poza Programem. Niemal wszyscy prowadzą jeszcze inne przedsięwzięcia, które będą rozwijać bądź uzupełniać efekty projektu RPO WP. Wykorzystują w tym celu zróżnicowane źródła finansowania inwestycji, takich jak: zabezpieczenie budynków przed niszczeniem, adaptacja nowych przestrzeni na cele kulturowe oraz poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni miejskiej¹.

Wreszcie po trzecie, skalę potrzeb pokazują zapisy Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego. Aż kilkadziesiąt instytucji kultury w województwie pomorskim, funkcjonujących w roku 2015, uznano za podmioty, których działalność i zasięg miały charakter regionalny i ponadregionalny². Zlokalizowane są one w miejscowościach: (i) nadmorskich (Gdańsk, Gdynia, Hel, Jastarnia, Łeba, Puck, Rozewie, Sopot, Sztutowo, Ustka), (ii) Powiśla (Kwidzyn, Sztum), (iii) Kaszub (Będomin, Bytów, Chojnice, Kartusy, Kościerzyna, Wdzydze Kiszewskie), (iv) Pobrzeża Słowińskiego (Kluki, Smołdzino, Słupsk, Swołowo), (v) Kociewia (Tczew, Gniew, Pelplin, Skarszewy, Skórcz i Starogard Gdański), Krainy (Człuchów) i (vi) Żuław (Drewnica, Nowy Dwór Gdański, Nowy Staw, Malbork). Skala Działania 8.3 odnosiła się więc jedynie do części potrzeb wskazywanych w tym dokumencie. Inwestycje wsparte w Działaniu 8.3 istotne są nie tylko w skali regionu, obejmują one obiekty kultury istotne również w skali ponadregionalnej.

¹ Omówienie innych inwestycji podejmowanych przez beneficjentów Działania 8.3 zostało zawarte w podrozdziale 3.3.2 „Komplementarność interwencji RPO WP z innymi inwestycjami”.

² Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030, Załącznik nr 1 do uchwały Nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r. s. 33-34.

Tabela 2. Opinie beneficjentów Działania 8.3 dotyczące skali oddziaływania ich projektów.

W jakiej skali są/będą odczuwalne efekty Państwa projektu?	Częstość	Procent
W skali jednej gminy	1	9,1%
W skali kilku gmin	0	0,0%
W skali powiatu	1	9,1%
W skali szerszej niż powiat	3	27,3%
W skali ponadregionalnej	6	54,5%
Ogółem	11	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Zdaniem ponad połowy beneficjentów (54,5%) efekty ich projektu będą odczuwalne w skali ponadregionalnej. Uważają tak zarówno przedstawiciele miast, jak i mniejszych gmin oraz instytucji kultury. Liczne projekty (27,3% ogółu) będą oddziaływać, zdaniem respondentów, w skali szerszej niż powiatowa.

Charakterystyka interwencji

Projekty realizowane w Działaniu 8.3 koncentrują się na prowadzeniu punktowych inwestycji: (i) modernizacji budynków już użytkowanych na potrzeby działań kulturalnych, (ii) ochronie zabytków niszczących oraz (iii) adaptacji budynków nieużywanych. Część projektów zawiera również element (iv) rewaloryzacji przestrzeni miejskiej. Są one na ogół złożone – obejmują liczne działania prowadzone w różnych lokalizacjach, dlatego większość z nich zawiera w sobie kilka spośród powyższych elementów. Poniższa tabela zawiera podsumowanie zakresu interwencji w poszczególnych projektach.

Tabela 3. Zakres interwencji w poszczególnych projektów Działania 8.3.

Tytuł projektu	Modernizacja obiektów	Adaptacja obiektów	Ochrona zabytków	Rewaloryzacja przestrzeni miejskiej
Adaptacja zabytkowego zespołu willowo - parkowego przy ul. Jakuba Goyki 1-3 oraz części Parku Północnego w Sopocie na potrzeby ArtInkubatora i biblioteki publicznej		+		+
Skarby Łęborka – ukazanie dziedzictwa kulturowego miasta przez odratowanie i wyeksponowanie elementów zabytkowego centrum		+	+	+
Rewaloryzacja i adaptacja do pełnienia funkcji kulturalnych zabytkowego Domu Marynarza Szwedzkiego w Gdyni i utworzenie w nim Konsulatu Kultury		+		
Restauracja Kościoła Mariackiego i Kościoła Najświętszego Serca Jezusowego w Słupsku jako elementów europejskiego Szlaku Jakubowego			+	
Przywracanie blasku Drodze Królewskiej w Gdańsku - rewitalizacja Ratusza Głównego Miasta i Dworu Artusa	+			
Zachowanie wielokulturowego dziedzictwa Żuław poprzez wykonanie robót budowlanych, remontowych i konserwatorskich w obiektach zabytkowych i obiektach położonych na terenach objętych ochroną konserwatorską w gminach żuławskich oraz stworzenie spójnej oferty turystycznej promującej tożsamość Żuław			+	+
Renowacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gminy Krokowa i nadanie im nowych funkcji turystycznych wraz z kompleksowym zagospodarowaniem przestrzeni publicznych.	+		+	

Tytuł projektu	Modernizacja obiektów	Adaptacja obiektów	Ochrona zabytków	Rewaloryzacja przestrzeni miejskiej
Renowacja zabytkowego mostu na rzece Borui oraz iluminacja średniowiecznego zamku wraz z zagospodarowaniem historycznego otoczenia w miejscowości Bytów			+	+
Poprawa stanu zabytkowego budynku Starej Apteki z XVII wieku wraz z Przejściem Bramnym i murami obronnymi Głównego Miasta w Gdańsku, poprzez nadanie nowych funkcji kulturalnych		+		
Utworzenie Książnicy Profesora Gerarda Labudy jako unikatowego zbioru dziedzictwa kulturowego Pomorza poprzez adaptację budynków Zespołu Pałacowo – Ogrodowo – Parkowego przy Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie na potrzeby obsługi ruchu turystycznego regionu.		+		+
Prace restauratorskie i konserwatorskie w obrębie Miejskich Murów Obronnych w Malborku i nadanie im nowych funkcji "Zewnętrznego Muzeum Fortyfikacji"		+	+	+
Gniew - miasto z charakterem				+
Restauracja Kościoła pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej – Gwiazda Morza w Sopocie, w celu zwiększenia jego dostępności i atrakcyjności turystycznej.	+			
Witkacy w Słupskich Spichlerzach Sztuki - rewitalizacja i adaptacja dwóch XIX-wiecznych zabytkowych spichlerzy i ich otoczenia na cele kulturalne i społeczne. Etap I - Spichlerz Biały.		+		

Tytuł projektu	Modernizacja obiektów	Adaptacja obiektów	Ochrona zabytków	Rewaloryzacja przestrzeni miejskiej
Rewaloryzacja i adaptacja Wozowni Artyleryjskiej wraz z otoczeniem, na potrzeby Centrum Hewelianum w Gdańsku		+		
Rewaloryzacja i adaptacja kościoła Świętego Jana w Gdańsku na Centrum Świętego Jana – etap II	+		+	
Przywrócenie walorów historycznych Starej Osady Rybackiej w Ustce poprzez zabezpieczenie i ekspozycję ruin kościoła pod wezwaniem Świętego Mikołaja oraz nadanie obszarowi charakteru produktu turystycznego				+
Utworzenie Szlaku Kościołów Książąt Pomorskich w woj. pomorskim			+	
Utworzenie Szlaku Sanktuariów Maryjnych Pomorza w woj. pomorskim			+	

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy WoD

Aż 9 spośród 19 projektów polegało przede wszystkim na poprawie stanu technicznego niszczonego zabytku. Co prawda niemal wszystkie projekty obejmowały swoimi działaniami prace konserwatorskie w obiektach zabytkowych, jednak te dziewięć projektów łączy fakt, że konserwacja obiektu kultury była celem samym w sobie. Podejmowane prace polegały na poprawie stanu technicznego konkretnych elementów obiektów i nie pociągały za sobą nadawania im nowych funkcji. Takie projekty często miały charakter sieciowy – w założeniu miały na celu powstanie zupełnie nowego produktu turystycznego. W rzeczywistości stanowiły one sekwencję niepowiązanych ze sobą inwestycji konserwatorskich, realizowanych przez poszczególne instytucje – w ramach długofalowego planu ochrony danego obiektu. Sieciowość tych projektów ograniczała się do wzajemnego informowania odwiedzających o istnieniu innych obiektów na szlaku. Należy jednak podkreślić, że zarówno ochrona obiektu przed dalszym niszczeniem, jak i poprawa komfortu zwiedzania, miały przyczynić się do wzrostu liczby odwiedzających.

Osiem projektów polegało na adaptacji obiektów, które w momencie rozpoczęcia inwestycji nie były użytkowane. Obiekty takie poddawano pracom konserwatorskim, które w praktyce również przyczyniały się do ochrony niszczonego zabytku. Realizacja tych projektów doprowadziła do ożywienia ruchu turystycznego na obszarach, które wcześniej nie pełniły roli kulturotwórczej. Przykładami tego typu inwestycji są projekty Gdyńskiego Centrum Kultury, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku oraz miasta Sopot. Wszystkie trzy projekty pozwoliły na adaptację na cele kulturalne wcześniej niewykorzystywanych budynków w atrakcyjnych, lecz zaniedbanych lokalizacjach w centrach miast. Ich realizacja w połączeniu z - prowadzoną równoległe - rewitalizacją przestrzeni miejskiej, doprowadziła do znaczącego ożywienia danego obszaru.

Zdjęcie 1. Budynek przy ulicy Goyki 3 zaadaptowany na cele prowadzenia ArtInkubatora.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wizji lokalnej projektu „Adaptacja zabytkowego zespołu willowo - parkowego przy ul. Jakuba Goyki 1-3 oraz części Parku Północnego w Sopocie na potrzeby ArtInkubatora i biblioteki publicznej”

Innym rodzajem adaptacji obiektów było udostępnienie obiektów do zwiedzania, czego dobrymi przykładami są projekty w Ustce oraz w Lęborku.

Jedynie cztery spośród realizowanych projektów miały charakter modernizacyjny. Oznacza to, że we wspartym obiekcie przeprowadzono inwestycję, która pozwoliła na zwiększenie lub jakościową zmianę jego powierzchni użytkowej. W efekcie zaadaptowania nowej przestrzeni, w obiektach tych wprowadzono nowe funkcje społeczne i kulturalne, co wyróżniało te projekty na tle tych, które polegały jedynie na ochronie niszczonego zabytku.

Osiem projektów zawierało elementy rewaloryzacyjne. Na ogół stanowiły one część szerszego procesu rewitalizacji, wpisując się w szerokie działania społeczne oraz infrastrukturalne na rzecz poprawy estetyki przestrzeni miejskiej. W przypadku miasta Gniew poprawiono estetykę dróg, jednocześnie realizując działania na rzecz rewitalizacji kamienic i przestrzeni miejskiej w innych projektach. Równoległe swoje projekty realizowały instytucje kultury – Zamek oraz Muzeum Archeologiczne, które zwiększały ruch turystyczny w mieście. Ciekawymi przypadkami były projekty realizowane w Sopocie i Wejherowie, w których

rewaloryzacja przestrzeni miejskiej została powiązana z nową ofertą kulturalną zlokalizowaną w budynkach objętych wsparciem w Działaniu 8.3. Projekty rewaloryzacyjne wykazywały więc dużą synergię z innymi realizowanymi inwestycjami, przyczyniając się do znaczącego zwiększenia ruchu turystycznego.

Zdjęcie 2. Efekt przebudowy nawierzchni, uporządkowania zieleni oraz usytuowania parkingów na rynku w Gniewie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wizji lokalnej projektu „Gniew - miasto z charakterem”

Nadanie nowych funkcji wspartym obiektom

Zgodnie z logiką interwencji Działania 8.3, nie polegała ona na samym wsparciu materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturalnego jako takiego. Realizacja projektów miała się przyczyniać do wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru. Projekty polegające na modernizacji obiektów użytkowanych przez instytucje kultury oraz na adaptacji obiektów pod nową działalność, były zdecydowanie nakierowane na nadawanie obiektom nowych funkcji. W wyniku inwestycji modernizacyjnych następowało dostosowanie przestrzeni do nowych działań, zaś w tym drugim przypadku - adaptacja przestrzeni wcześniej nieużytkowanej. W projektach ukierunkowanych na ochronę zabytków niszczących, kwestia nadania im nowej funkcji jest dyskusyjna – koncentrowano się raczej na poprawie

komfortu użytkowników budynków. W inwestycjach w których dokonywano poprawy estetyki przestrzeni miejskiej, nowe funkcje mają charakter potencjalny – muszą dopiero zostać nadane przez użytkowników przestrzeni.

Zdaniem niemal wszystkich beneficjentów (90,9%) wspartym obiektom nadano nowe funkcje. Miały one przede wszystkim charakter kulturowy, często edukacyjny, a rzadziej społeczny, inny niż edukacyjny.

Tabela 4. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące nowych funkcji nadawanych wspartym obiektom.

Rodzaje	Częstość	Procent
Funkcje kulturalne	10	90,9%
Funkcje edukacyjne	8	72,7%
Inne niż edukacyjne funkcje społeczne	3	27,3%
Funkcje gospodarcze	1	9,1%
Nie nadawaliśmy nowych funkcji wspartej infrastrukturze	1	9,1%
Ogółem	11	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Adaptacja nowej oraz modernizacja już dostępnej przestrzeni pozwoliły na wprowadzenie nowych funkcji kulturowych poprzez organizację różnych działań: koncertów, prelekcji, konferencji, nowych ekspozycji, organizacji warsztatów. Unikatowym efektem jest aranżacja punktów widokowych w wieżach wspartych kościołów.

Zmodernizowanym i zaadaptowanym obiektom często nadawano również funkcje edukacyjne (72,7% wskazań). W jednym z projektów udostępniono zbiory biblioteczne.

W dwóch innych organizowane są historyczne i archeologiczne lekcje dla dzieci. W następnych dwóch zmodernizowanych obiektach prowadzone są lekcje teatralne dla uczniów szkół podstawowych. Kolejne cztery instytucje udostępniają zbiory promujące i upowszechniające dziedzictwo niematerialne - lokalną historię.

Pozostałe funkcje społeczne, inne niż edukacyjne obejmują: funkcje rekreacyjne, udostępnianie przestrzeni dla rozwoju twórczości artystycznej, organizacja spotkań NGO, organizacja spotkań klubów seniora. Jako unikalny należy uznać projekt „Gniew – miasto z charakterem”, który koncentrował się na poprawie estetyki przestrzeni miejskiej. Nowe

funkcje nadane przestrzeni to: poprawa funkcji komunikacyjnej (szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami) i estetyki ulic oraz utworzenie miejsca rekreacji i wypoczynku nad rzeką przy średniowiecznych obwarowaniach.

Choć analiza WoD oraz przeprowadzone wizje lokalne wykazały, że niektóre projekty zawierały również komponent gospodarczy (powstanie kawiarni, powstanie miejsca do prowadzenia restauracji, udostępnianie przestrzeni widowiskowej, organizacja odpłatnych zajęć sportowych i warsztatowych, oferowanie odpłatnych wycieczek), beneficjenci zdają się tego nie zauważać. W swoich wypowiedziach wskazują raczej na efekt stworzenia warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej (poprawa dostępności komunikacyjnej obiektów, poprawa estetyki ulic), niż nadanie funkcji gospodarczej obiektowi kultury w wyniku wsparcia. W badaniu ankietowym tylko w jednym przypadku zadeklarowano rozwinięcie funkcji gospodarczej instytucji kultury – udostępnienie płatnej oferty turystycznej.

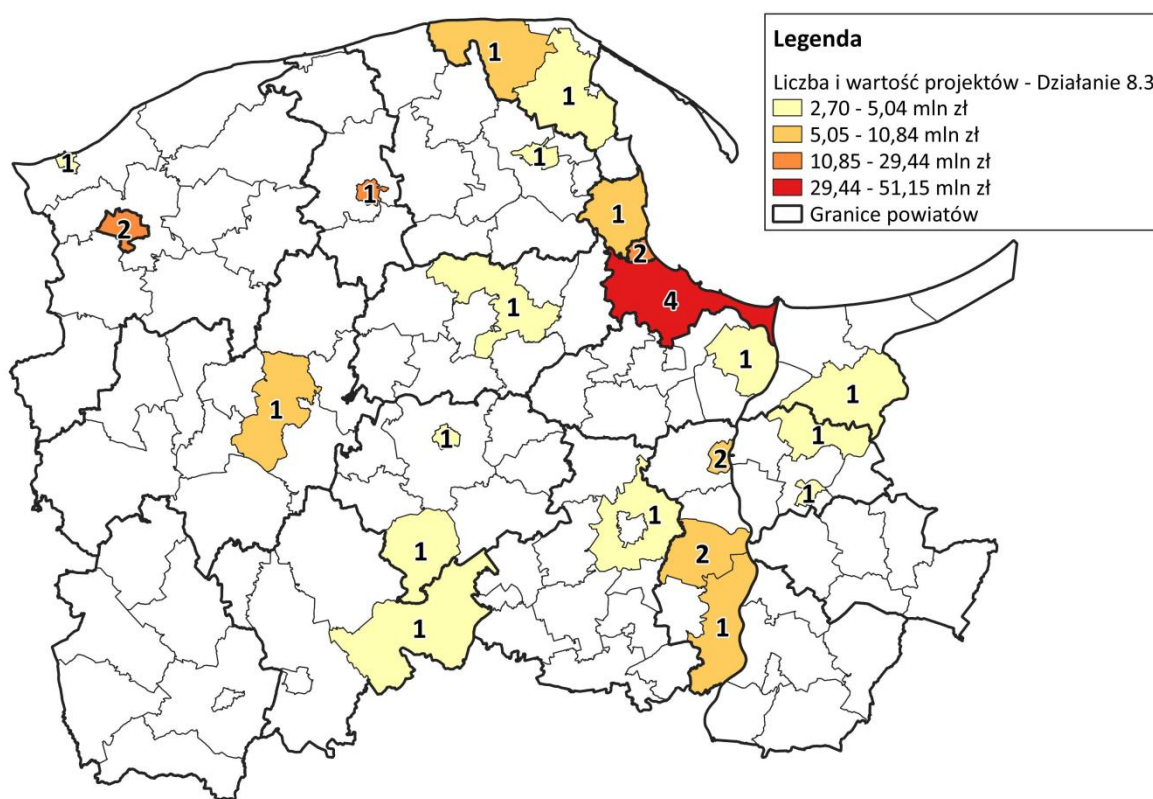
Preferencje projektowe

W ramach Działania 8.3 preferowano projekty zlokalizowane na obszarach o wysokiej atrakcyjności turystycznej lub rekreacyjnej, stanowiące element produktu turystycznego w skali ponadlokalnej oraz będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów, powiązane z programem ochrony zabytków, wynikające z uzgodnień Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych (ZPT), uwzględniające zastosowanie nowych technologii. W logice interwencji przyjęto założenie, iż projekty powinny przyczyniać się do powstawania nowych miejsc pracy i wydłużenia okresu turystycznego na obszarze ich realizacji.

Ukierunkowanie terytorialne

Ukierunkowanie terytorialne wsparcia zakładało, że preferowane będą projekty zrealizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym. Obejmują one miasta z wieloma elementami dziedzictwa: Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, Malbork, ale również strefy koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego: Żuławy, Powiśle, Ziemia Pucka, Ziemia Bytowska, Kaszuby. Poniższy rysunek prezentuje rozkład przestrzenny projektów wybranych do dofinansowania w RPO WP.

Rysunek 1.1. Rozkład terytorialny projektów w ramach Działania 8.3.

Źródło: Dane SL2014, stan na dzień 30.03.2023 r.

Projekty Działania 8.3 były realizowane głównie na obszarze Trójmiasta, Ziemi Puckiej, Kaszub oraz Kociewia. Pojedyncze projekty realizowano również w Słupsku i Malborku oraz na Żuławach, i Ziemi Bytowskiej. Oznacza to, że ukierunkowanie terytorialne rzeczywiście było realizowane. Wszystkie projekty Działania 8.3 wpisują się w preferencję terytorialną.

Sięciowość projektów

W logice interwencji Działania 8.3 przyjęto preferencję, aby projekty miały charakter sieciowy i stanowiły element produktu turystycznego w skali ponadlokalnej oraz były efektem trwałej współpracy wielu podmiotów. Jak wspomniano wcześniej, w praktyce projekty partnerskie stanowiły sekwencję niezależnych od siebie projektów różnych instytucji. Partnerstwa te, po zakończeniu projektu, z różnych przyczyn okazywały się raczej nietrwałe. Nie uwzględniono w nich szerszych działań promocyjnych, ani organizacji wspólnych wycieczek turystycznych, przez co trudno mówić o powstaniu zupełnie nowego produktu turystycznego i jego podtrzymywaniu po zakończeniu interwencji.

Z drugiej strony, zdaniem samych beneficjentów, realizacja projektu w partnerstwie niesie za sobą zarówno korzyści jak i trudności. Korzyści to - przede wszystkim - możliwość uzyskania większej skali oddziaływania, a tym samym efektów projektu – realizację szerszego zakresu działań oraz powstanie bardziej kompleksowej oferty. Jeden z beneficjentów zwrócił uwagę na samą promocję – jej zakres jest większy w partnerstwie. Również jeden beneficjent podkreślił, że bez partnerów projekt nie mógłby zostać zrealizowany. Z kolei raportowane przez beneficjentów trudności współpracy w partnerstwie to opóźnienia realizacyjne oraz większe koszty inwestycji.

Warto również zauważyć, że większość beneficjentów włączała w działania projektowe podmioty trzecie. Jak wynika z badania ankietowego, aż 81,8% respondentów potwierdza, że przy projektowaniu działań oraz ich planowaniu współpracowali oni z innymi podmiotami. Ponadto większość projektów została poprzedzonych konsultacjami z mieszkańcami.

Tabela 5. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące podmiotów współpracujących przy realizacji projektu.

Podmiot	Częstość	Procent
Instytucje kultury	7	77,8%
Architekci krajobrazu, urbaniści	4	36,4%
Parafie	2	18,2%
Władze lokalne	2	18,2%
Organizacje pozarządowe	1	9,1%
Instytucje edukacyjne	1	9,1%
Gestorzy sieci	1	9,1%
Firmy konsultingowe	1	9,1%
Mieszkańcy miasta - właściciele obiektów w zabytkowym centrum	1	9,1%
Nie współpracowaliśmy z żadnymi podmiotami	2	18,2%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Beneficjenci najczęściej współpracowali z instytucjami kultury (77,8% wskazań). Dość często podejmowano współpracę z architektami krajobrazu i urbanistami (36,4% wskazań).

Kooperacja z instytucjami kultury oraz ze specjalistami była inicjowana zarówno przez JST jak i instytucje kultury. Wspólne działania z władzami lokalnymi, organizacjami pozarządowymi, firmami konsultingowymi oraz instytucjami edukacyjnymi deklarują wyłącznie ankietowani

przedstawiciele instytucji kultury. Konsultacje z mieszkańcami, gestorami sieci oraz z parafiami wskazują zaś wyłącznie JST.

Tak rozumiane sieciowanie i partnerstwo w projektach zadeklarowane też zostało na etapie składania wniosku o dofinansowanie projektu (WoD.).

Przyczynianie się do wzrostu zatrudnienia

Druga preferencja dotyczy wpływu projektu na wzrost zatrudnienia w instytucjach kultury. Jest ona oceniana pozytywnie przez pracowników UMWP. Należy jednak podkreślić, że nie może ona pociągać za sobą wygórowanych kryteriów – jedynie w co czwartym realizowanym projekcie udało się takie miejsca pracy utworzyć. Zaleca się punktowanie utworzenia co najmniej jednego miejsca pracy, ponieważ w przypadku instytucji kultury nawet taka skala wzrostu zatrudnienia ma duże znaczenie.

Zastosowanie nowych technologii

Trzecia preferencja dotyczy zastosowania nowych i niestandardowych rozwiązań z zakresu użycia nowych technologii lub rozwiązań organizacyjnych, które w sposób istotny wpływają na rozwój gospodarczy w regionie. Wzbudza ona wiele kontrowersji ze względu na swoje niedookreślenie – tak naprawdę nie wiadomo, co może być rozwiązaniem unikatowym. W sytuacji pandemicznej takim koniecznym rozwiązaniem było udostępnianie zbiorów online. W obiektach zabytkowych przydatne jest zastosowanie audioprzewodników, które dostarczają wiedzy o obiekcie, nieznaney nawet pracownikom danej instytucji kultury Jest to więc rozwiązanie użyteczne, ale trudno uznać je za unikatowe. Ponadto sama preferencja zdawała się być mało znacząca dla beneficjentów - jedynie co trzeci beneficjent (36,4%) zastosował w swoim projekcie rozwiązania cyfrowe.

Tabela 6. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące zastosowania rozwiązań cyfrowych w projektach.

Czy zastosowali Państwo w swoim projekcie rozwiązania cyfrowe, np. e-bilety, e-zwiedzanie, e-edukacja kulturalna?	Częstość	Procent
Tak	4	36,4%
Wirtualna edukacja kulturalna dotycząca udostępnianych zbiorów	4	36,4%
Wirtualne zwiedzanie	2	18,2%

Czy zastosowali Państwo w swoim projekcie rozwiązania cyfrowe, np. e-bilety, e-zwiedzanie, e-edukacja kulturalna?	Częstość	Procent
Filmy promocyjne, instruktażowe	1	9,1%
Nie	6	54,5%
Nie wiem, trudno powiedzieć	1	9,1%
Ogółem	11	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Wszyscy respondenci, którzy deklarują zastosowanie rozwiązań cyfrowych, uwzględnili w swoich działaniach wirtualną edukację kulturalną dotyczącą udostępnianych zbiorów. W dwóch projektach pojawiła się możliwość wirtualnego zwiedzania, zaś w jednym filmy promocyjne i instruktażowe.

Co ważne, tylko dwoje spośród tych czterech beneficjentów monitoruje zainteresowanie działaniami cyfrowymi. Pokazuje to, że nie stanowią one priorytetu dla prowadzonych projektów kulturalnych. Potwierdzają to również studia przypadku. Respondenci często nie rozumieli do czego miałyby się one przydać. Mieli trudność ze wskazaniem u siebie takich rozwiązań, tak jakby nie przykładali do nich dużej wagi.

Powiązanie z programami opieki nad zabytkami

Kolejna preferencja stanowi, że projekty powinny obejmować działania wynikające bezpośrednio z zapisów powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami. Ustawowo, każda gmina ma obowiązek opracowania programu opieki nad zabytkami³, a jeżeli posiada już taki program, to jego ustalenia musi obligatoryjnie uwzględniać w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego⁴. W konsekwencji duża część gmin nie posiada aktualnych powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami, a planując realizację projektów posługuje się dokumentami planistycznymi.

³ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 87, Dz. U. 2003 Nr 162 poz. 1568

⁴ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 19, Dz. U. 2003 Nr 162 poz. 1568

W przypadku Działania 8.3 aż 13 spośród 19 realizowanych projektów wpisywało się, w momencie ich składania, w programy opieki nad zabytkami: sześć w gminne, dwa w powiatowe, trzy w wojewódzkie; a w przypadku dwóch projektów⁵ obiekty wpisywały się w różne programy – gminne i powiatowe.

Intencja, która przyswieceła wprowadzeniu preferencji była słuszna. Preferowanie projektów, które wpisują się w programy opieki nad zabytkami, należy uznać za korzystne dla jakości składanych wniosków, nawet jeśli opieka nad zabytkami jest już uwzględniona w dokumentach planistycznych. Wynika to z faktu, że programy opieki nad zabytkami pozwalają na skoordynowanie działań na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym. Zastosowana preferencja prowadzi do lepszego wykorzystania zasobów, uniknięcia dublowania działań oraz większej efektywności realizacji projektów. Aktualne programy opieki nad zabytkami w najbardziej użytecznym zakresie odzwierciedlają lokalne priorytety i potrzeby w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Preferencja sprzyja więc realizacji projektów, które są najbardziej istotne dla danej społeczności. Jak wynika z badania, wprowadzenie preferencji skutkuje podniesieniem rangi programów opieki nad zabytkami, co z kolei pociąga za sobą ich aktualizację bądź opracowanie nowych programów.

Wydłużenie sezonu turystycznego

Piąta preferencja zdaje się być bardzo ważna, ponieważ wynika wprost z celów, które założono w SRWP. Zakłada ona premiowanie projektów, których realizacja zapewni całoroczną ofertę, dzięki czemu możliwe będzie wydłużenie sezonu turystycznego. Jak wynika z badania beneficjentów, preferencja ta była istotna dla respondentów. Zadeklarowano jej spełnienie w zdecydowanej większości inwestycji.

Tabela 7. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wpływu projektów na wydłużenie sezonu turystycznego.

Czy Państwa projekt przyczyni/przyczynia się do wzrostu zainteresowania turystyką poza sezonem letnim?	Częstość	Procent
Zdecydowanie tak	4	36,4%
Raczej tak	5	45,5%

⁵ Były to projekty: „Utworzenie Szlaku Kościołów Książąt Pomorskich w woj. Pomorskim” oraz „Utworzenie Szlaku Sanktuariów Maryjnych Pomorza w woj. Pomorskim”, które objęły kilka zabytkowych kościołów.

Czy Państwa projekt przyczyni/przyczynia się do wzrostu zainteresowania turystyką poza sezonem letnim?	Częstość	Procent
Raczej nie	0	0,0%
Zdecydowanie nie	0	0,0%
Nie wiem, trudno powiedzieć	2	18,2%
Ogółem	11	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Niemal wszyscy beneficjenci są przekonani, że ich projekt przyczynia lub przyczyni się do wzrostu zainteresowania turystyką poza sezonem letnim.

Uzgodnianie projektów w ramach Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych (ZPT)

Szósta preferencja obejmuje projekty uzgodnione w ramach ZPT. ZPT miały być w założeniu szczególną formą koordynacji wsparcia w ramach RPO WP, ale w przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 8.3 nie znalazły zastosowania – żaden z realizowanych projektów nie wpisuje się w tę formułę.

Podnoszenie jakości przestrzeni publicznej

Ostatnia preferencja dotyczy wpływu inwestycji na podniesienie jakości przestrzeni publicznej, poprzez realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu jej walorów kulturowych, w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Ma ona zastosowanie szczególnie na obszarach ponadprzeciętnego wykluczenia społecznego. Podnoszenie jakości przestrzeni publicznej powinno być identyfikowane i realizowane z wykorzystaniem elementów podejścia oddolnego, integrującego aktywności wielu podmiotów w ujęciu wielosektorowym, w oparciu o wspólną strategię działania, zakładającą uspołecznienie wypracowania koncepcji i szczegółowych założeń oraz włączenie lokalnej społeczności zarówno w etap planowania jak i realizacji.

W praktyce Działania 8.3 preferencja ta stosowana była w każdym projekcie, ponieważ polegały one na: (i) modernizacji budynków już użytkowanych, (ii) ochronie zabytków niszczących, (iii) adaptacji budynków nieużytkowanych, (iv) rewaloryzacji przestrzeni miejskiej. Ponadto w niektórych przypadkach przygotowanie projektu obejmowało również konsultacje społeczne. Przykładowo przed realizacją projektu Centrum Kultury w Gdyni przeprowadzono badanie ankietowe wśród mieszkańców. Aż 92% ankietowanych wyraziło

poparcie dla koncepcji przeniesienia siedziby Centrum Kultury w Gdyni do budynku Domu Marynarza Szwedzkiego i utworzenia w nim Konsulatu Kultury.

Osiąganie celów programowych

W RPO WP w Działaniu 8.3 przyjęto dwa wskaźniki produktu. Stan ich realizacji prezentuje poniższa tabela.

Tabela 8. Wartości wskaźników produktu w Działaniu 8.3 RPO WP.

Wskaźnik produktu	Wartość docelowa RPO WP (2023)	Wartość osiągnięta RPO WP (marzec 2023)	Osiągnięty % wartości docelowej	Prognozowana wartość na podstawie umów	Prognozowany % wartości docelowej na podstawie umów
Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem [szt.]	40	38	95,0%	52	130%
Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok] (CI 9)	1 000 000	440 280	44,0%	705 088	70,5%

Źródło: Dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023.

W realizowanych projektach beneficjenci założyli, iż wsparte zostaną 52 obiekty zasobów kultury. Jest to wartość wyższa od kwantyfikowalnego celu RPO WP, w którym zaplanowano objęcie wsparciem 40 takich obiektów. Wskaźnik Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem [szt.] na koniec marca 2023 roku został osiągnięty w wysokości 38 sztuk, co stanowi 95% zakładanej w Programie wartości docelowej. W 14 projektach docelowe wartości wskaźnika zostały w pełni osiągnięte, pozostałe projekty nie zostały jeszcze zakończone. Beneficjenci nie zgłaszają ryzyka nieosiągnięcia celów projektowych. Prognozuje się osiągnięcie wskaźnika „Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem” w wysokości 52 sztuk, co stanowi 130% wartości docelowej w Programie.

Spośród 14 zakończonych projektów realizowanych w ramach Działania 8.3, w dziewięciu udało się osiągnąć bądź znacząco przekroczyć zakładaną docelową wartość wskaźnika produktu „Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne” [odwiedziny/rok] (CI 9). W pozostałych pięciu projektach nie wykonano jeszcze końcowego pomiaru, ponieważ nie minął pełny rok po zakończeniu ich realizacji, zaś kolejnych pięć projektów wciąż jest w trakcie realizacji. W opinii beneficjentów i pracowników UMWP, w większości spośród tych 10 projektów, również uda się te zakładane wartości osiągnąć, a nawet przekroczyć. Znaczące przekroczenie wartości wskaźnika wystąpiło w projektach realizowanych na terenie największych miast o największym potencjalnie turystycznym. Były to dwa rewaloryzacyjne projekty w mieście Gdańsku, jeden adaptacyjny w Gdyni, konserwacja murów w Malborku, ale również projekt renowacji mostu na Kaszubach. Na podstawie umów można prognozować, że ostateczna wartość tego wskaźnika wyniesie 705 088 osób/rok, co oznacza, że wartość docelowa wskaźnika założona w RPO zostanie osiągnięta w 70,5%. Warto dodać, że wartość wskaźnika założona w SZOOP RPO WP wynosiła 600 000⁶, co oznacza że zostanie ona przekroczona o 18%.

Omawiając czynniki wpływające na osiągnięcie celów programowych należy poczynić uwagę, że trudności realizacyjne występowały niezwykle rzadko. Tylko jeden beneficjent uznał, że nastąpił wzrost kosztów inwestycji, co doprowadziło do konieczności ograniczania zakresu projektu. Również jeden doświadczył wyzwań realizacyjnych nieprzewidzianych na etapie tworzenia założeń projektu. Było to wydłużenie czasu realizacji prac w związku z okolicznościami odkrywanyymi w trakcie prac na zabytkach. Wśród uczestników studiów przypadku tylko jeden beneficjent skarżył się na trudności – proces realizacji inwestycji był regularnie zatrzymywany przez konieczność prowadzenia konsultacji z konserwatorem i archeologiem. W pozostałych przypadkach problemy nie wystąpiły – koszty inwestycji nie wzrosły w stosunku do oczekiwanych, a wykonawcy terminowo wywiązywali się ze zobowiązań. Z drugiej strony pracownicy UMWP zwracali uwagę na trudności we współpracy beneficjentów z wykonawcami. Zdarzało się, że ceny usług były znacząco wyższe niż zakładane na etapie planowania projektu. W takiej sytuacji beneficjent po prostu zwiększał

⁶ Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, s. 338

swój wkład własny. Problemem był także odpływ pracowników z Ukrainy, spowodowany wybuchem wojny, powodujący opóźnienia realizacyjne.

Tabela 9. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.3 czynniki wpływające na osiągnięcie celów projektowych.

Rodzaje czynników	Częstość	Procent
Mniejsza liczba odwiedzających w związku z pandemią COVID-19	8	72,7%
Wzrost kosztów bieżących utrzymania wspartej infrastruktury, ograniczający skalę podejmowanych aktywności w ramach jej użytkowania	5	45,5%
Mniejsza liczba odwiedzających w związku z inflacją, wzrostem kosztów życia	3	27,3%
Mniejsza liczba odwiedzających w związku z wojną w Ukrainie (np. turyści zagraniczni)	3	27,3%
Wzrost kosztów inwestycji i konieczność ograniczania zakresu projektu/działań projektowych	1	9,1%
Nieprzewidziane na etapie tworzenia założeń projektów inne wyzwania realizacyjne	1	9,1%
Nie zaobserwowaliśmy żadnych z powyższych czynników	2	18,2%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Beneficjenci wskazują na dwa główne czynniki mogące wpływać na osiągnięcie celów programowych: mniejszą liczbę odwiedzających w związku z pandemią COVID-19 (72,7% wskazań) oraz wzrost kosztów bieżących utrzymania wspartej infrastruktury, ograniczający skalę podejmowanych aktywności w ramach jej użytkowania (45,5%). Problem ten został również poruszony przez respondentów badań jakościowych – beneficjenci podkreślają wzrost kosztów utrzymania powstałej infrastruktury, wynikający przede wszystkim ze wzrostu cen energii. Kolejnym czynnikiem mogącym wpływać na prognozowany wzrost liczby odwiedzin, istotnym w opinii beneficjentów, jest obserwowane przez nich niestabilne zainteresowanie zwiedzaniem wspartych obiektów w związku z inflacją, wzrostem kosztów życia oraz w związku z wojną w Ukrainie (po 27,3% wskazań). Problemy pojawiające się w ostatnich latach mają inny charakter niż obostrzenia pandemiczne, jednak zdaniem beneficjentów nie wpłyną znacząco na możliwości osiągnięcia zakładanej wartości wskaźnika produktu odnoszącego się do wzrostu liczby odwiedzin. Można więc spodziewać się, że w zdecydowanej większości projektów zostanie on osiągnięty. Odrębną kwestią pozostaje jednak zasadność ograniczania się wyłącznie do tego

wskaźnika w pomiarze interwencji. Wskaźnik ten w małym stopniu oddaje cele, które stawiane są przed realizacją projektów, takie jak: (i) zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu, (ii) wydłużenie sezonu turystycznego, (iii) zwiększenie zakresu i zasięgu działań kulturowych.

Podsumowanie

Interwencja realizowana w ramach Działania 8.3 przyczynia się do nadania nowych funkcji obiektom oraz zwiększenia dostępności oferty dziedzictwa kulturowego.

W większości projektów, w wyniku inwestycji nadano wspartym obiektom nowe funkcje kulturowe oraz nowe funkcje edukacyjne. Inne funkcje społeczne nadawane były sporadycznie. Problematyczna dla beneficjentów pozostaje funkcja gospodarcza, którą nie zawsze dostrzegają i nie zawsze właściwie identyfikują. Beneficjenci na ogół uznawali, że tworzą warunki dla prowadzenia takiej działalności, na przykład poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej obiektów, poprawę estetyki przestrzeni lub zarezerwowanie przestrzeni pod przyszłą działalność prywatnego podmiotu. Wprowadzenie funkcji gospodarczej jako integralnej części swoich działań występowało niezwykle rzadko, ponieważ wykraczało to poza statusową rolę instytucji.

Skala realizowanych projektów wciąż jest jednak niewystarczająca w stosunku do potrzeb zidentyfikowanych w województwie. Widoczne jest w: (i) liczbie i wartości projektów złożonych do naboru dla Działania 8.3, (ii) liczbie projektów realizowanych przez instytucje kultury (w tym beneficjentów Działania 8.3) w ramach innych programów, (iii) liczbie instytucji kultury oraz zapotrzebowania na interwencję przedstawionego w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Ukierunkowanie terytorialne zakładało, że preferowane będą projekty zrealizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym. Są to miasta z wieloma elementami dziedzictwa, czyli: Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, Malbork, ale również strefy koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego, czyli: Żuławy, Powiśle, Ziemia Pucka, Ziemia Bytowska, Kaszuby. Zostało ono spełnione, ale warto zastąpić je preferowaniem określonych obiektów o wyjątkowym znaczeniu dla kultury i potencjale do animowania życia społecznego.

Większość projektów z Działania 8.3 wpisywała się w założone preferencje, których zastosowanie pozytywnie wpłynęło na jakość składanych wniosków. Projekty przyczyniły się

przede wszystkim do rewaloryzacji zabytków, poprawy jakości przestrzeni publicznej, ochrony dziedzictwa kulturowego, a tym samym do podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu.

W Działaniu 8.3 przyjęto odpowiednie kryteria oceny projektów, takie jak: zgodność z celami RPO WP, wpływ na rozwój lokalnej społeczności, wpisywanie się w programu ochrony zabytków, czy innowacyjność przyjętych rozwiązań. Zastosowanie preferencji umożliwiło również koncentrację na inwestycjach, które odzwierciedlały potrzeby lokalnej społeczności i angażowały mieszkańców w ich realizację.

Zastosowano jednak także rozwiązania, które okazały się być mniej korzystne. W ramach Działania 8.3 nadmierne skoncentrowano się na wsparciu infrastruktury, co ograniczyło działania z zakresu projektowania nowej oferty.

Wskaźnik produktu określający stopień realizacji inwestycji - „Liczba obiektów zasobu kultury objętych wsparciem” - został osiągnięty już w większości projektów. Jego realizacja w projektach wciąż trwających nie jest zagrożona, a na podstawie umów prognozuje się przekroczenie jego wartości docelowej o 30%. Warto zauważyć, że trudności realizacyjne występowały rzadko. Wyzwania, z którymi musieli się zmierzyć beneficjenci, dotyczyły głównie wzrostu kosztów inwestycji oraz ograniczenia w dostępności pracowników z Ukrainy.

Czynnikami wpływającymi na efekty interwencji były mniejsza liczba odwiedzających w związku z pandemią COVID-19 oraz wzrost kosztów bieżących utrzymania wspartej infrastruktury. Mimo tych problemów wskaźnik produktu „Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne” [odwiedziny/rok] (CI 9) zostanie **osiągnięty zgodnie z założeniami projektowymi.**

3.1.2 Wkład Programu w podniesienie atrakcyjności materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu

Niniejszy rozdział odpowiada na pytania badawcze:

- W jakim stopniu interwencja RPO WP przyczyniła/przyczyni się do rozwoju, ochrony i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu?
- W jakim stopniu wsparcie RPO WP wpłynęło/ wpłynie na zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w województwie (w tym poprzez dodanie do niej zbiorów wcześniej nieudostępnianych)? W jakim zakresie nowa i dotychczasowa oferta dziedzictwa kulturowego została/zostanie oparta na rozwiązaniach cyfrowych (m.in. e-zwiedzanie), dzięki wsparciu RPO WP? Jakie działania podjęto/podejmuje się w projektach? Jakim zainteresowaniem cieszy się oferta dziedzictwa kulturowego, w szczególności oparta na nowoczesnych technologiach informacyjno-komunikacyjnych?
- W jakim stopniu projekty RPO WP doprowadziły/ doprowadzą do podniesienia jakości przestrzeni publicznej i podkreślenia jej walorów kulturowych w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestrów zabytków (w tym pomników historii)? Które projekty i dlaczego można uznać za dobre praktyki?
- W jakim stopniu zrealizowane/realizowane projekty RPO WP uwzględniają potrzeby osób z niepełnosprawnościami? Czy podjęte działania mają/będą miały wymiar ponadstandardowy względem obowiązujących przepisów? Jeśli tak, czego te działania dotyczą?
- Na ile trafnie zidentyfikowano w projektach RPO WP odbiorców oferty dziedzictwa kulturowego? W jakim stopniu przygotowane publikacje dotyczące obiektów zabytkowych uwzględniają potrzeby faktycznych odbiorców tej oferty?

Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Projekty realizowane w ramach Działania 8.3 koncentrowały się na prowadzeniu punktowych inwestycji: (i) modernizacji budynków instytucji kultury, (ii) ochronie zabytków niszczących oraz (iii) adaptacji budynków nieużywanych, a niektóre zawierały ponadto elementy (iv) rewitalizacji przestrzeni miejskiej. Były to więc inwestycje o charakterze infrastrukturalnym, w których kładziono mały nacisk na rozwój, ochronę i promocję

dziedzictwa niematerialnego. Cele projektów koncentrują się raczej na opisie nowej przestrzeni, która ma powstać w wyniku realizacji projektu i jej funkcjonalnościach. Kwestia zagospodarowania tej przestrzeni ma zaś charakter wtórny.

Praktyka realizacji projektów pokazuje, że nowa przestrzeń wykorzystywana jest przede wszystkim do prowadzenia standardowych/ ustawowych działań danej instytucji, czyli głównie działań kulturowych. W konsekwencji projekty w bardzo małym stopniu wspierały dziedzictwo niematerialne. Spośród 11 badanych beneficjentów, którzy wzięli udział w badaniu ankietowym, tylko trzy instytucje udostępniają zbiory promujące i upowszechniające dziedzictwo niematerialne. Kolejną instytucją, która realizuje działania promocyjne i edukacyjne tego typu (a nie wzięła udziału w badaniu ankietowym) jest Gdyńskie Centrum Kultury. Łącznie promocję dziedzictwa niematerialnego zidentyfikowano w 4 projektach.

Zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego

Wsparcie RPO WP miało istotny wpływ na zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w województwie. Efekt ten został osiągnięty przede wszystkim poprzez udostępnienie nowej przestrzeni na działania kulturowe i edukacyjne. Większość projektów polega albo na modernizacji już istniejącej przestrzeni instytucji kultury, albo na adaptacji przestrzeni pod powstanie w niej nowej działalności.

W przypadku czterech projektów o charakterze modernizacyjnym zwiększenie dostępności oferty miało ograniczony charakter. W WoD beneficjenci zadeklarowali nielicznie dodatkowe działania, takie jak otwarcie wystawy.

Dużo efektywniejsze w tym zakresie były projekty polegające na adaptacji nowej przestrzeni. Przede wszystkim pozwoliły one na udostępnienie całkowicie nowych obiektów, co często wiązało się z powstaniem nowej instytucji kultury do ich obsługi. Ponadto obiekty te były zlokalizowane w atrakcyjnej lokalizacji. Szczególnym przypadkiem jest Gdyńskie Centrum Kultury, które w wyniku realizacji projektu przeniosło swoją siedzibę z dzielnicy Mały Kack do samego centrum Gdyni. Innym przykładem jest adaptacja zabytkowych budynków zlokalizowanych w zespole willowo-parkowym przy ulicy Jakuba Goyki w Sopocie. W jednym z budynków powstała nowa siedziba jednej z filii Biblioteki Miejskiej, w drugiej zaś swoją siedzibę znalazła zupełnie nowa w tej lokalizacji instytucja kultury – ArtInkubator.

Projekty polegające na rewaloryzacji przestrzeni miejskiej nie zawsze bezpośrednio wpływały na zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego.

W takich projektach, jak: „Adaptacja zabytkowego zespołu willowo-parkowego przy ul. Jakuba Goyki 1-3 oraz części Parku Północnego w Sopocie na potrzeby ArtInkubatora i biblioteki publicznej” czy „Gniew - miasto z charakterem”, wzrost dostępności oferty ma charakter potencjalny – musi dopiero zostać zainicjowany przez działania użytkowników przestrzeni. Z kolei w projektach „Skarby Lęborka – ukazanie dziedzictwa kulturowego miasta przez odratowanie i wyeksponowanie elementów zabytkowego centrum” oraz „Przywrócenie walorów historycznych Starej Osady Rybackiej w Ustce poprzez zabezpieczenie i ekspozycję ruin kościoła pod wezwaniem Świętego Mikołaja oraz nadanie obszarowi charakteru produktu turystycznego” zaadaptowana przestrzeń stanowi ofertę kulturalną samą w sobie.

Projekty polegające na ochronie zabytków nie doprowadzały do wdrożenia nowej oferty kulturalnej lub edukacyjnej. Z tego powodu przyczyniały się do zwiększenia dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w sposób bardzo ograniczony – pozwoliły na wzrost komfortu zwiedzania obiektów oraz na ich promocję realizowaną w ramach działań projektowych.

Jak wynika z badania beneficjentów realizacja inwestycji pociągnęła za sobą wprowadzenie innowacji w większości projektów Działania 8.3.

Tabela 10. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wprowadzenia innowacji w ramach działań projektowych.

Czy podczas realizacji projektu zastosowali Państwo rozwiązania innowacyjne, co oznacza wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej?	Częstość	Procent
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowego, doskonalszego niż dotychczas stosowane, produktu lub usługi	4	36,4%
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowego procesu realizacji zadań, nowej organizacji realizacji zadań	2	18,2%
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowej metody marketingowej, promującej ochronę środowiska, ochronę dziedzictwa naturalnego lub kulturowego	1	9,1%
Nie zastosowaliśmy żadnej innowacji	2	18,2%

Czy podczas realizacji projektu zastosowali Państwo rozwiązania innowacyjne, co oznacza wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej?	Częstość	Procent
Nie wiem, trudno powiedzieć	3	27,3%
Ogółem	11	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Były to przede wszystkim rozwiązania technologiczne, takie jak: (i) wystawy multimedialne, (ii) wystawy interaktywne, (iii) mapy multimedialne, (iv) panele dotykowe. Badani mieli problem z określeniem czy są to nowe produkty, czy też jedynie nowe formy ich prezentowania. Typowymi innowacjami produktowymi były zaś nowe produkty turystyczne i kulturalne (plenerowe imprezy historyczne, pokazy science show, wykłady popularnonaukowe).

Znacznie ciekawszy proces w zakresie zwiększania dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w województwie zachodził w przypadku projektów, które polegały na adaptacji wcześniej nieużytkowanych obiektów. Zarówno powstanie Konsulatu Kultury w centrum Gdyni, jak i przeniesienie ArtInkubatora i jednej z filii Biblioteki Publicznej na ulicę Goyki w Sopocie – przyczyniło się nie tylko do znacznego poszerzenia oferty, ale również ożywienia ruchu w okolicy. Zmiana lokalizacji wymienionych instytucji kultury na bardziej dostępne, spowodowała znaczący wzrost frekwencji, co wynikało z: (i) większej dostępności lokalizacji dla mieszkańców, (ii) obecności w okolicy turystów (centrum Gdyni, okolice Parku Północnego w Sopocie), (iii) znaczącego poszerzenia oferty, (iv) prowadzonej promocji, (v) osiągnięcia synergii z innymi projektami.

Szczególnie interesujący jest proces, w których występowały dwa niezależne mechanizmy. Pierwszy był związany z promocją oferty w przestrzeni publicznej. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku ArtInkubatora, który urządza wystawy swoich rezydentów na terenie Parku Północnego –poddanego dodatkowo rewaloryzacji w ramach projektu. Następuje więc wykorzystanie przestrzeni w atrakcyjnej lokalizacji do zwiększania ruchu turystycznego w instytucji kultury. Drugi mechanizm to zwiększanie popytu na ofertę kulturalną poprzez zwiększanie podaży. Osoby korzystające z dóbr kultury (na przykład z oferty gdyńskich teatrów) poszukują kolejnych atrakcji tego typu. Konsulat Kultury – dzięki swojej nowej lokalizacji – nawiązał współpracę z lokalnym teatrem, który uzyskał możliwość wystawiania

swoich przedstawień w sali widowiskowej. Teatr ten oddziałuje z teatrami innymi wzajemnie zwiększając liczbę widzów.

Zdjęcie 3. Sala widowiskowa w Domu Marynarza Szwedzkiego w Gdyni zaadaptowanym na cele prowadzenia Konsulatu Kultury.

Źródło: opracowanie własne w ramach wizji lokalnej projektu pn. „Rewaloryzacja i adaptacja do pełnienia funkcji kulturalnych zabytkowego Domu Marynarza Szwedzkiego w Gdyni i utworzenie w nim Konsulatu Kultury”

Wyraźne zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w województwie nastąpiło również w przypadku projektów, które miały na celu odratowanie niszczących zabytków. Projekty Parafii Katedralnej w Pelplinie oraz Parafii Rzymskokatolickiej w Piasecznie objęły aż 11 kościołów, których rewaloryzacja znacząco zwiększyła komfort zwiedzania oraz estetykę wnętrz. Niestety za zwiększeniem dostępności nie idą adekwatne działania promocyjne, takie jak organizacja wycieczek turystycznych do wszystkich obiektów

powstałych szlaków kulturowych, co powoduje niepełne wykorzystanie potencjału udostępnionej oferty.

Bardziej pośredni mechanizm zwiększenia dostępności oferty dziedzictwa kulturowego nastąpił w wyniku realizacji projektów zawierających elementy rewaloryzacji przestrzeni publicznej (Ustka, Gniew, Lębork, Sopot). Poprawa estetyki przestrzeni publicznej przekłada się na zwiększenie dostępności oferty tylko w sytuacji, w której ta oferta również jest rozwijana. Modelowym przykładem jest Sopot - w ramach jednego projektu beneficjent podjął się adaptacji zabytkowego obiektu na potrzeby instytucji kultury, która otrzymała możliwość wystawiania wytwarzanych u siebie dzieł sztuki na terenie – również objętego projektem – Parku Północnego. Z kolei w mieście Gniew osiągnięto wysoką synergię z projektami realizowanymi w instytucjach kultury: Zamku oraz Muzeum Archeologicznym. Poprawa estetyki miasta zachęca odwiedzających te instytucje do spaceru po mieście, zaś chętniej odwiedzający miasto turyści mogą przy okazji skorzystać z oferty instytucji kultury. Okazało się jednak, że beneficjenci niezbyt chętnie korzystali z rozwiązań cyfrowych takich jak e-zwiedzanie. Rozwiązanie to stawało się popularne dopiero w sytuacji, w której konieczne było wykazanie osiągnięcia wartości wskaźnika w roku restrykcji pandemicznych. Rozwiązania cyfrowe w swoim projekcie zastosował jedynie co trzeci respondent badań ilościowych. Wszyscy ci beneficjenci włączyli w niewirtualną edukację kulturalną dotyczącą udostępnianych zbiorów. W dwóch projektach pojawiła się możliwość wirtualnego zwiedzania, zaś w jednym filmy promocyjne i instruktażowe. Tylko dwóch spośród tych czterech beneficjentów monitoruje zainteresowanie działaniami cyfrowymi, przez co trudno określić jakim zainteresowaniem cieszy się oferta dziedzictwa kulturowego oparta na nowoczesnych technologiach informacyjno-komunikacyjnych.

Podniesienie jakości przestrzeni publicznej

Choć wydaje się, że podniesienie jakości przestrzeni publicznej i podkreślenie jej walorów kulturowych w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych, nastąpiło przede wszystkim w przypadku interwencji zawierających elementy rewaloryzacji przestrzeni publicznej, to w opinii beneficjentów taka sytuacja występowała znacznie częściej. Respondenci badania ankietowego dokonali oceny potencjalnych efektów, które mogły przynieść ich projekty. Okazało się, że najwyżej ocenianym efektem było właśnie lepsze

wykorzystanie przestrzeni publicznej, podkreślenie jej walorów kulturowych⁷. Ponadto należy podkreślić, że wszystkie projekty obejmowały przestrzenie wpisane do rejestru zabytków.

Przyczyną tak wysokiej skali osiągnięcia efektu poprawy jakości przestrzeni, deklarowanej w badaniach ankietowych jest przeświadczenie beneficjentów, że modernizacja budynków oraz przestrzeni miejskiej, wpłynęła na estetykę całego otoczenia. Ze względu na powszechność tego efektu trudno wyróżniać tutaj jakieś szczególnie dobre praktyki. Bardzo wysokie walory estetyczne posiadają dwa budynki zlokalizowane przy ulicy Goyki w Sopocie. Ich adaptacja wraz z poprawą estetyki okolicznej zieleni przywróciły funkcje kulturowe i społeczne okolicy, która przez długi czas pozostawała obszarem mieszkalnym. Powstanie Konsulatu Kultury w Domu Marynarza Szwedzkiego w Gdyni rozpoczęło zaś długi proces przywracania estetyki północnej części centrum miasta, która będzie zauważalna dopiero po wykonaniu prac w kolejnych okolicznych obiektach. Obydwa wymienione obiekty znajdują się pod ścisłym nadzorem konserwatorskim, co wpływa na jakość proponowanych rozwiązań.

Realizacja potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Wszyscy badani beneficjenci Działania 8.3 wprowadzili rozwiązania zwiększające dostępność inwestycji dla osób z niepełnosprawnościami.

Tabela 11. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wdrożonych rozwiązań zwiększających dostępność inwestycji dla osób z niepełnosprawnościami.

Rozwiązania	Częstość	Procent
Wybudowanie podjazdów, wind dla osób z niepełnosprawnością ruchową	8	72,7%
Audiobooki, materiały edukacyjne dla osób niedowidzących	2	18,2%
Materiały audiowizualne z użyciem języka migowego dla osób niedosłyszących,	1	9,1%
Dostosowanie infrastruktury miejskiej dla osób z niepełnosprawnościami	1	9,1%
Dostosowanie pomieszczeń dla osób z niepełnosprawnością ruchową bez konieczności wybudowania podjazdów czy wind	1	9,1%
Makiety z językiem braila	1	9,1%
Ogółem	11	100,0%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

⁷ Patrz: Tabela 26. „Czy w wyniku realizacji projektu osiągnięto/zostaną osiągnięte następujące efekty?”, s. 129

Działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami koncentrowały się na rozwiązaniach architektonicznych, mających na celu likwidację barier dla poruszania się osób z niepełnosprawnością ruchową. W większości projektów wbudowano podjazdy i windy. Wizje lokalne wykazały również likwidację barier architektonicznych w postaci usunięcia progów wejścia do poszczególnych sal wspartych obiektów. Z kolei Muzeum Gdańska zastosowało inne rozwiązania dla osób z niepełnosprawnością ruchową, niewymagające wybudowania podjazdów czy wind.

Rozwiązania bardziej specjalistyczne, umożliwiające korzystanie z oferty kulturalnej, występowały już znacznie rzadziej, co było oczywiście związane ze specyfiką oferty. Trudno jednak określić je jako mające wymiar ponadstandardowy względem obowiązujących przepisów. Na Zamku w Malborku oraz w Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku wprowadzono audiobooki oraz materiały edukacyjne dla osób niedowidzących. Muzeum Pomorza Środkowego zastosowało również materiały audiowizualne z użyciem języka migowego dla osób niedosłyszących. Miasto Ustka uwzględniło w swoim projekcie makiety z językiem Brajla. Miasto Gniew zadbało o dostosowanie infrastruktury miejskiej dla osób z niepełnosprawnościami.

Identyfikacja odbiorców oferty dziedzictwa kulturowego

Niemal wszyscy beneficjenci przyjęli w swoich projektach standardowe grupy docelowe, takie jak: turyści, rodziny, studenci oraz dzieci i młodzież szkolną.

Tabela 12. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące zakładanych w ich projektach grup docelowych.

Założone w projektach grupy docelowe	Częstość	Procent
Dzieci i młodzież szkolna	10	90,9%
Turyści – mieszkańcy Pomorza	10	90,9%
Turyści -mieszkańcy innych regionów Polski	10	90,9%
Studenci	8	72,7%
Rodziny	8	72,7%
Turyści zagraniczni	8	72,7%
Osoby starsze	7	63,6%
Osoby z niepełnosprawnościami	5	45,5%
Naukowcy, ludzie sztuki	4	36,4%

Założone w projektach grupy docelowe	Częstość	Procent
Szeroka grupa odbiorców	1	9,1%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Grupy o bardziej charakterystycznych potrzebach wskazywane były znacznie rzadziej. Osoby starsze są grupą docelową dla 63,6% badanych (o zajęcia dedykowane osobom starszym – na przykład joga), osoby z niepełnosprawnościami wskazano jako grupę docelową w 45,5% projektów, zaś naukowcy i ludzie sztuki deklarowani są jako odbiorcy działań przez 36,4% respondentów. Co ważne, zdecydowana większość beneficjentów (81,8%) uznała, że wytypowane przez nich grupy docelowe oferty były trafne, zaś tylko 9,1%, stwierdziła, że przyjęte założenia nie były do końca słuszne.

Studia przypadku pokazały, że poszczególne instytucje kultury po prostu rozwijały swoją bieżącą działalność (często warunkowaną ustawą). Stąd oferta zawierała standardowe szerokie działania kulturowe i kierowana była do szerokiego grona odbiorców. Wyjątkami były takie przypadki jak ArtInkubator, którego działania skierowane są przede wszystkim do artystów, czy projekt Parafii Katedralnej w Pelplinie w znacznej części skierowany do wiernych parafii oraz do pielgrzymów.

Podsumowanie

Efekty interwencji Działania 8.3 należy uznać za pozytywne. Większość beneficjentów zrealizowała cele stawiane przed inwestycją. Wsparcie RPO WP ma istotny wpływ na zwiększenie dostępności oferty dziedzictwa kulturowego w województwie oraz na wzrost zainteresowania kulturą wśród lokalnych społeczności. Efekt ten wystąpił przede wszystkim poprzez udostępnienie nowej, często korzystniej zlokalizowanej przestrzeni z przeznaczeniem na działania kulturowe. Interwencja w bardzo dużym stopniu przyczyniła się również do podniesienia jakości przestrzeni publicznej i podkreślenia jej walorów kulturowych w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestrów zabytków. Modernizacja budynków oraz przestrzeni miejskiej, wpłynęła na estetykę całego otoczenia. Warto zauważyć, że beneficjenci planują kontynuować działania projektowe w przyszłości, co wskazuje na zaangażowanie w dalszy rozwój inicjatyw kulturalnych. Jednocześnie projekty Działania 8.3 w bardzo małym stopniu wspierały dziedzictwo niematerialne. Spośród 19 projektów tylko w 4 zidentyfikowano udostępnianie zbiorów promujących i upowszechniających ten typ dziedzictwa kulturowego.

Głównym czynnikiem sukcesu projektów było ich staranne planowanie - beneficjenci na ogół poprzedzali inwestycje dogłębną analizą potrzeb oraz opracowaniem planu działania. Drugim istotnym czynnikiem były szeroko zakrojone działania promocyjne, prowadzone zarówno w mediach społecznościowych, na stronach internetowych, jak i poprzez tablice informacyjne czy artykuły w lokalnych mediach. Przyczyniło się to do zwiększenia zainteresowania efektami projektu zarówno wśród mieszkańców, jak i turystów. Ponadto beneficjenci współpracowali z różnymi partnerami, takimi jak województwo pomorskie, lokalne samorządy czy inne instytucje kultury. Współpraca ta pomogła w osiągnięciu synergii oraz przyczyniła się do uzyskiwania lepszego efektu końcowego.

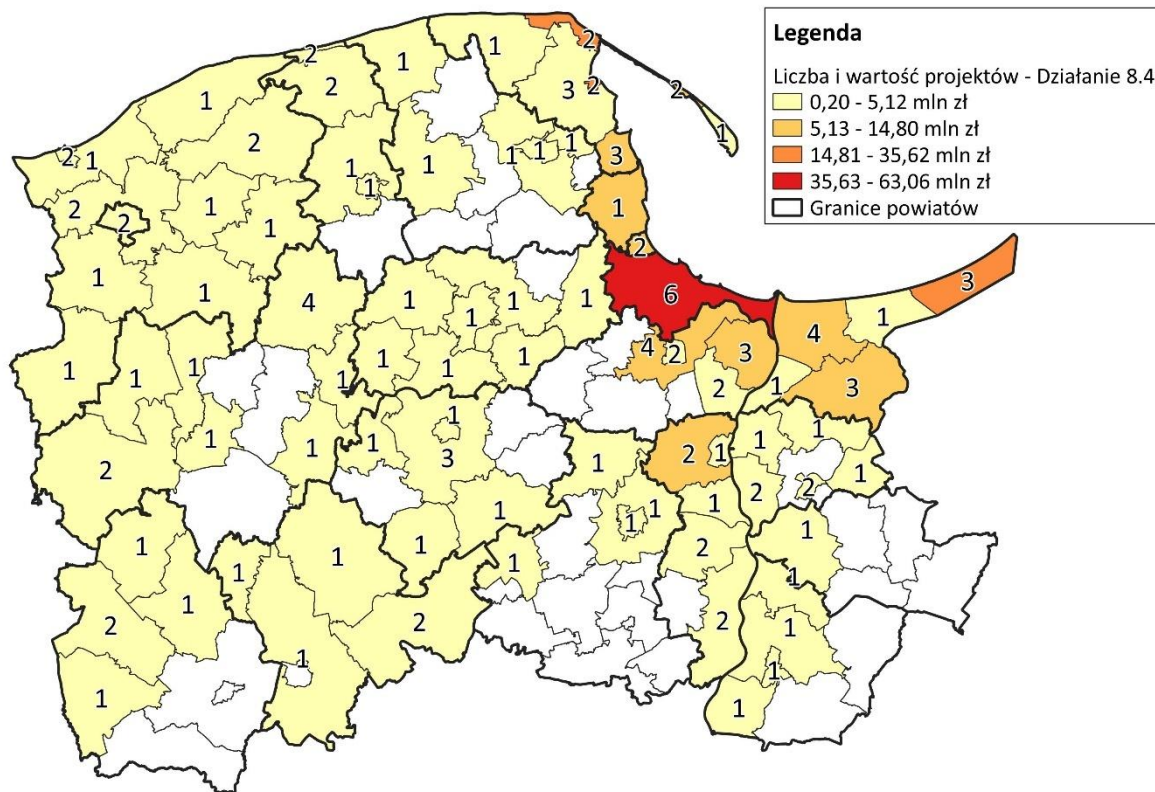
Wszyscy badani beneficjenci Działania 8.3 prowadzili działania zwiększające dostępność inwestycji dla osób z niepełnosprawnościami. Koncentrowały się one na rozwiązaniach architektonicznych, mających na celu likwidację barier dla poruszania się osób z niepełnosprawnością ruchową. W większości projektów wbudowano podjazdy i windy. Rozwiązania bardziej specjalistyczne, umożliwiające korzystanie z oferty kulturalnej, występowały już znacznie rzadziej, co było oczywiście związane ze specyfiką oferty. Trudno jednak określić je jako mające wymiar ponadstandardowy względem obowiązujących przepisów. Beneficjenci stosunkowo rzadko wprowadzali rozwiązania innowacyjne i cyfrowe. Nierzadko zdarzało się, że nie rozumieli ich znaczenia – w przypadku rozwiązań cyfrowych i technologicznych nawet po ich wdrożeniu nie dostrzegali korzyści z nich płynących. Zapytani o grupy docelowe projektu, niemal wszyscy beneficjenci wskazywali standardowe kategorie, takie jak: turyści, rodziny, studenci oraz dzieci i młodzież szkolna. Grupy o bardziej charakterystycznych potrzebach wybierane były znacznie rzadziej. Studia przypadku pokazały, że w ramach projektów poszczególne instytucje kultury po prostu rozwijały swoją bieżącą działalność (często warunkowaną ustawą). Stąd oferta zawierała standardowe, szerokie działania kulturowe i kierowana była do szerokiego grona odbiorców.

3.2 Obszar turystyki – Działanie 8.4 RPO WP

Turystyka aktywna na terenie województwa pomorskiego wspierana jest w Działaniu 8.4 Wsparcie atrakcyjności walorów środowiska przyrodniczego. Realizowane są 53 projekty o łącznej wysokości dofinansowania UE 230 386 008,49 zł.

Projekty zlokalizowane są w 86 gminach regionu oraz w 4 miastach na prawach powiatu, ze szczególnym uwzględnieniem pasa nadmorskiego oraz Delty i Doliny Wisły, a także Zalewu Wiślanego.

Rysunek 22. Rozkład terytorialny projektów w ramach Działania 8.4.

Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023 r.

W większości prowadzonych projektów (37) planowane inwestycje zostały już zakończone. W Programie założono, iż w wyniku interwencji Działania 8.4 powstanie 1500 km nowych szlaków turystycznych oraz - w połączeniu z efektami Działania 8.3 - nastąpi wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne o 1 000 000 osób rocznie. W SZOOP RPO WP przyjęto, że w samym Działaniu 8.4 wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin wyniesie 300 000 osób/rocznie.

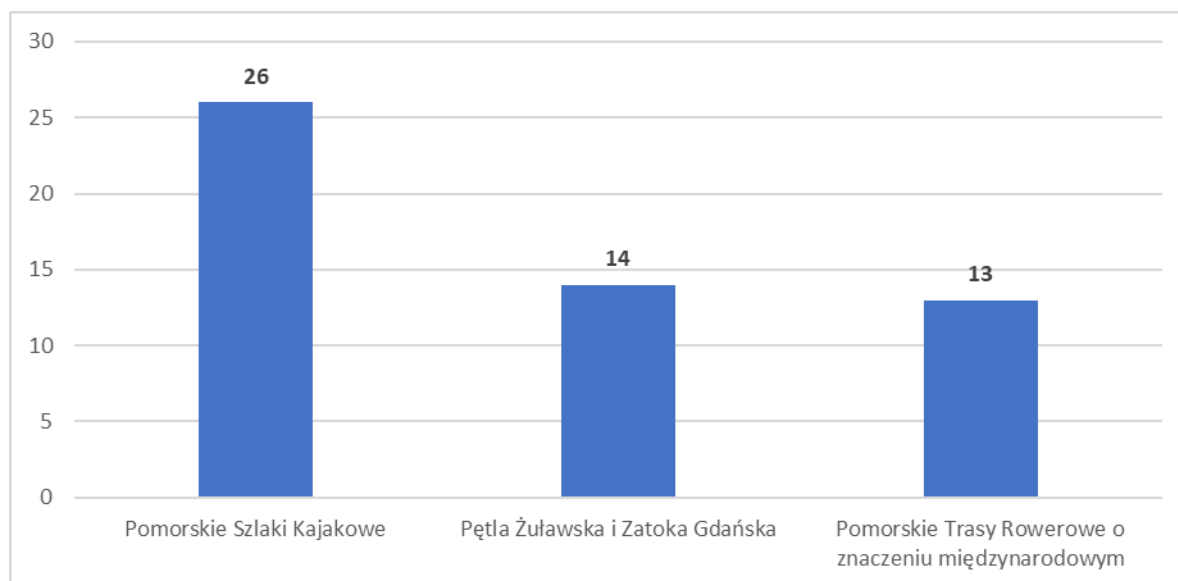
3.2.1 Zakres i skala interwencji Programu w zakresie wsparcia sieciowych produktów turystycznych

Niniejszy rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- W jakim stopniu interwencja RPO WP przyczyni/ przyczyniła się do realizacji przedsięwzięć strategicznych zdefiniowanych w RPS Pomorska Podróż („Pomorskie Szlaki Kajakowe”, „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” oraz „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9”)? Jakich działań zabrakło lub były one realizowane w niewystarczającym wymiarze (m.in. kwestia zaspokojenia potrzeb poszczególnych gmin na dany typ infrastruktury turystycznej)?
- W jakim zakresie projekty RPO WP wpisywały się w określoną w Programie preferencję w ramach ukierunkowania terytorialnego?
- Jaki jest/będzie poziom realizacji założonych celów RPO WP zdefiniowanych w opisie Programu w ramach celów szczegółowych, rezultatów, wskaźników programowych i ukierunkowania interwencji w odniesieniu do dziedzictwa przyrodniczego? Jakie czynniki go determinują (w tym konsekwencje pandemii COVID-19)?
- W jakim zakresie udało/uda się w projektach RPO WP osiągnąć oczekiwane rezultaty? Czy wyjściowe założenia projektowe były w tym zakresie trafne? Jeśli nie, co było główną przeszkodą w ich osiągnięciu?
- Na ile trafne i efektywne okazały się zastosowane w RPO WP preferencje projektowe?

Zgodnie z założeniami programowymi, wszystkie projekty Działania 8.4 wpisują się w jedno z następujących przedsięwzięć strategicznych, wyszczególnionych w RPS Pomorska Podróż: „Pomorskie Szlaki Kajakowe”, „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” oraz „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9”. Analiza struktury celów projektów Działania 8.4 wskazuje na przewagę liczby projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe”.

Wykres 1. Liczba projektów realizujących poszczególne przedsięwzięcia strategiczne RPS Pomorska podróż w Działaniu 8.4.

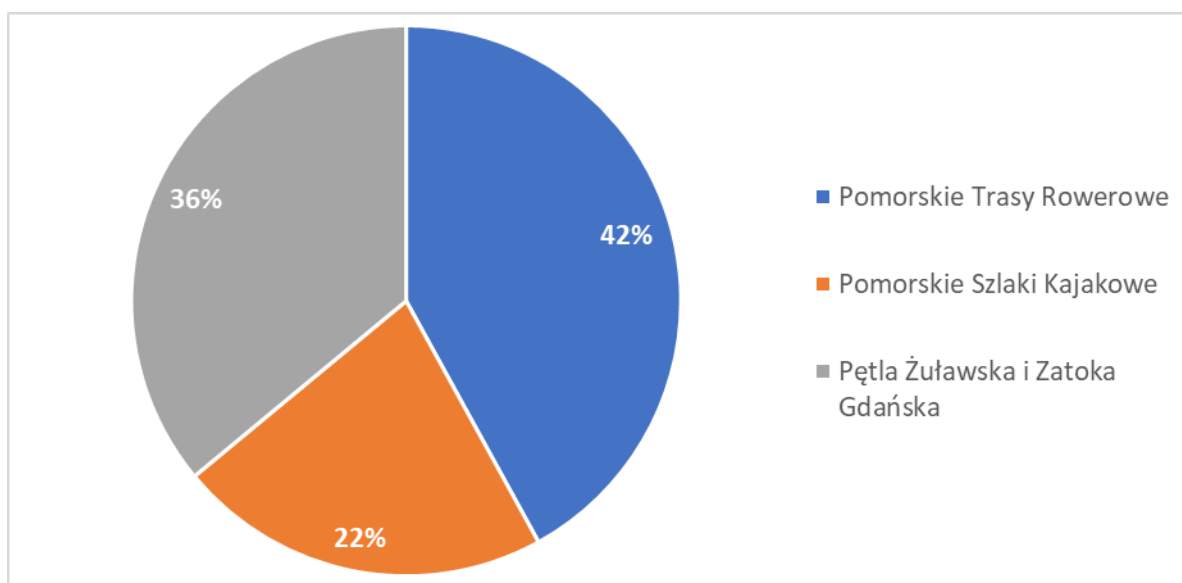
Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023.

Przewaga liczby projektów wpisujących się w przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe” wynika zarówno z potrzeby realizacji interwencji sieciowych, z konieczności realizowanych na odcinkach wielokilometrowych, co wymagało sekwencji projektów na danej rzece, jak też postawienia w RPS Pomorska Podróż celu powstania i zagospodarowania 31 pomorskich szlaków kajakowych.

Dominujący udział liczby projektów przedsięwzięcia „Pomorskie Szlaki Kajakowe” wynika też z faktu, że nakłady inwestycyjne w nich są zdecydowanie mniejsze od nakładów niezbędnych w projektach dotyczących budowy tras rowerowych i infrastruktury żeglarskiej. Dzięki relatywnie niskim kosztom realizacji szlaków można było objąć wsparciem większy obszar, który przyczynił się do sieciowania infrastruktury kajakowej.

W ujęciu wartościowym (wysokość dofinansowania UE) największy udział mają projekty realizujące przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9”. Przeznaczono na nie 42% alokacji Działania 8.4. Fakt ten wynika z wymagań technicznych powstawania nowych tras rowerowych, wysokich kosztów tworzenia nowych odcinków na terenach miejskich wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Wykres 2. Struktura dofinansowania poszczególnych przedsięwzięć strategicznych RPS Pomorska Podróż w ramach Działania 8.4.

Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023.

Zgodnie z zapisami RPO WP i RPS Pomorska Podróż wszystkie inwestycje wspierane w ramach Działania 8.4 przyczyniać się mają do podniesienia atrakcyjności walorów naturalnych regionu (poprzez rozwój infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym). Wszystkie projekty w tym zakresie powinny prowadzić do uregulowania i ukierunkowania ruchu turystycznego na terenach cennych przyrodniczo oraz do poprawy stanu środowiska naturalnego na tych obszarach.

Analiza dokumentacji konkursowej wskazuje na fakt, iż od projektodawców wymagano, aby ich inwestycje przyczyniały się do powstania produktu turystycznego o skali ponadlokalnej, będącego efektem trwałej współpracy wielu podmiotów, w szczególności ze względu na szerokie grono odbiorców powstałej oferty turystycznej lub kulturalnej, a także do wydłużenia sezonu turystycznego. Obligatoryjne było ponadto wprowadzenie nowych i niestandardowych rozwiązań z zakresu użycia nowych technologii lub rozwiązań organizacyjnych, które w sposób istotny wpływają na rozwój gospodarczy regionu oraz uwzględnianie potrzeb grup defaworyzowanych i wykluczonych – m.in. osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Wymagano także powiązania projektu z innymi przedsięwzięciami,

w szczególności dotyczącymi dziedzictwa przyrodniczego (niezależnie od źródeł finansowania i podmiotu realizującego).

Preferowano projekty:

- 1) identyfikowane i realizowane z wykorzystaniem elementów podejścia oddolnego, integrującego aktywności wielu podmiotów w ujęciu wielosektorowym w oparciu o wspólną strategię działania,
- 2) powiązane z obszarami priorytetowymi Planu Działań SUERMB, dotyczące, w szczególności: wnoszenia przez projekt wkładu we wskaźniki danego Obszaru, realizacji projektu w partnerstwie z podmiotami z Regionu Morza Bałtyckiego oraz posiadania przez projekt statusu projektu flagowego SUERMB,
- 3) zaspokajające potrzeby i oczekiwania turysty zależnie od profilu podróży turystycznej.
- 4) Interwencja Działania 8.4 była również ukierunkowana terytorialnie. Preferowano projekty realizowane na obszarach objętych ochroną w formie parków krajobrazowych wraz z ich otulinami, obszarach chronionego krajobrazu oraz obszarach NATURA 2000, obszarach gmin Deltę Wisły, Zalewu Wiślanego, Doliny Dolnej Wisły oraz gmin nadmorskich.

Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym

Przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9” ma na celu wkomponowanie oferty turystyki aktywnej obszaru nadmorskiego oraz obszaru Doliny Wisły w sieć międzynarodowych tras rowerowych Euro Velo oraz udostępnienie obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo.

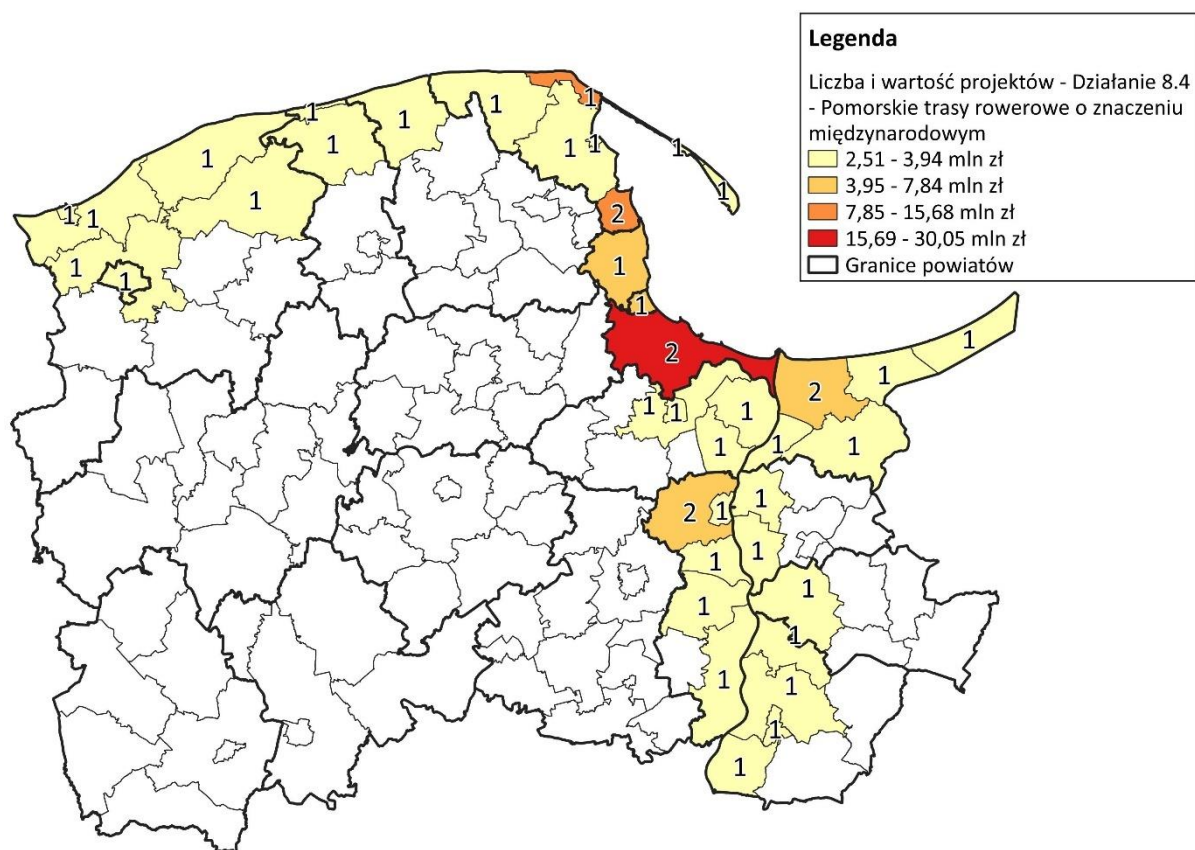
Rysunek 3.3. Przebieg trasy rowerowej R10 i R9 w województwie pomorskim.

Źródło: UMWP

Przyjęto, iż budowa tras międzynarodowych R-10 i R-9 na terenie województwa pomorskiego, wraz z wykreowaną kompleksową ofertą turystyczną i kulturalną, stworzą unikalny produkt turystyczny dedykowany odbiorcom krajowym i zagranicznym.

Rysunek 4.4. Rozkład terytorialny projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R10 i Wiślana Trasa Rowerowa R9 – odcinek R-10 na terenie miast Ustki i Słupska” w Działaniu 8.4.

Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023.

W Działaniu 8.4 realizowane są przedsięwzięcia zakładające budowę nowych dróg rowerowych, wykorzystujących utwardzone drogi leśne i wały przeciwpowodziowe Wisły, budowę infrastruktury dla rowerzystów, a także oznakowanie całości zgodnie z obowiązującymi przepisami. W projektach możliwa była także modernizacja dróg publicznych o niskim natężeniu ruchu pojazdów pod kątem dostosowania ich do ruchu rowerowego.

Wszystkie projekty uwzględniają dedykowaną infrastrukturę towarzyszącą w postaci miejsc postojowych dla rowerzystów. Architektura tej infrastruktury wykorzystuje nowoczesny design oraz nawiązuje do dziedzictwa kulturowego danego obszaru poprzez odpowiednią kolorystykę czy elementy dekoracyjne. Funkcjonujące wcześniej punkty postojowe zostają w ramach projektów Działania 8.4 doposażone w odpowiednie elementy (np. tablica informacyjna, wiata, ławki, stoły).

We wszystkich nowopowstałych trasach rowerowych zapewniono dostęp do podstawowych narzędzi do obsługi i naprawy roweru oraz stojaków rowerowych zabezpieczających rower przed kradzieżą, a także miejsc odpoczynku (wiaty, ławostoły i ławki). W ramach projektu pn. „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9 - odcinek R-9 (Wiślana Trasa Rowerowa) Gdańsk” zaplanowano także wybudowanie, w sąsiedztwie śluzy w Przegalinie, pola namiotowego dedykowanego rowerzystom. W pozostałych projektach, miejsca postojowe często tworzą tzw. punkt widokowy, wyposażone są także niekiedy w sanitariaty.

Wpisywanie się w cele SUERMB

Wszystkie realizowane projekty wpisują się w cele SUERMB, poprzez realizację celu szczegółowego „Dobre warunki transportowe”. Cel ten odwołuje się do tworzenia dobrych warunków transportowych zewnętrznych i wewnętrznych, w tym o znaczeniu ponadnarodowym w rejonie Morza Bałtyckiego. Usprawniają one komunikację w układzie Wschód – Zachód i Północ-Południe i stanowią element spójnej trasy rowerowej łączącej państwa bałtyckie. Realizowane projekty wpisują się również w Obszar Tematyczny wskazany w SUE RMB Turystyka (Policy Area Tourism – Reinforcing cohesiveness of the macro-region through tourism) poprzez tworzenie warunków do rozwoju turystyki lokalnej.

Inicjatywy oddolne i ponadlokalność projektu, wydłużenie okresu turystycznego

Podobnie jak w przypadku innych przedsięwzięć strategicznych, od projektodawców wymagano, aby ich inwestycje przyczyniały się do powstania produktu turystycznego o skali ponadlokalnej, będącego efektem trwałej współpracy wielu podmiotów, w szczególności ze względu na szerokie grono odbiorców powstałej oferty turystycznej lub kulturalnej, a także wydłużenie sezonu turystycznego. Projekty wchodzące w skład przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9” co do zasady oparte zostały o strategie lokalne i inicjatywy oddolne, w tym: opinie lokalnych organizacji i stowarzyszeń turystycznych, w niektórych wypadkach o wyniki badań ankietowych przeprowadzanych wśród turystów. Realizacja projektów ujęta została w lokalnych strategiach rozwoju. Jak wynika z analizy wniosków i badania beneficjentów konsultacje społeczne obejmowały przede wszystkim lokalne organizacje turystyczne, uwzględniały także sondy przeprowadzane wśród mieszkańców i turystów, warsztaty dla potencjalnych użytkowników. W projekcie realizowanym przez miasto Sopot

prace poprzedzone zostały konsultacjami z przedstawicielami lokalnych środowisk rowerowych i instytucji sportowych. Ponadto koncepcja trasy została wyłożona do wglądu na miejskiej stronie internetowej wraz z adresem mailowym, na który każdy z mieszkańców mógł przesać wniosek lub uwagę dotyczącą koncepcji trasy. Z kolei w projekcie realizowanym przez partnerstwo gminy Ustka interwencja konsultowana była – oprócz stowarzyszeń rowerowych – także z Lokalnymi Grupami Rybackimi oraz Lokalnymi Grupami Działania.

Ważnym aspektem zapewnienia oddolnej inicjatywy projektów była realizacja w 8 inwestycjach partnerstwa projektowego JST, co w praktyce powodowało konieczność uwzględniania inicjatyw oddolnych, nawiązania trwałej współpracy samorządów w zakresie utrzymania infrastruktury wspartej w RPO WP.

Analiza zapisów liczników rowerowych wskazuje, że na wspartych szlakach rowerowych ruch turystyczny trwa również poza sezonem letnim – w miesiącach wiosennych i jesiennych.

Szarzej napisano o tym w rozdziale 3.3.3.

Zaspokajanie potrzeb i oczekiwań turysty, rozwiązania cyfrowe i innowacyjne

Powszechnie stosowane były rozwiązania ukierunkowane na potrzeby rowerzysty. W realizowanych projektach sposób uwzględniania potrzeb i oczekiwań turysty określony został poprzez obowiązek zastosowania wytycznych CROW i Eurovelo dotyczących zasad tworzenia tras rowerowych. Zgodnie z wytycznymi CROW⁸ wymogi te są następujące:

spójność: 100% źródeł i celów podróży jest objętych podsystemem rowerowym, łatwa identyfikacja trasy i jej pełna integracja z innymi trasami rowerowymi, drogami ogólnodostępnymi oraz środkami transportu zbiorowego. Analiza zakresu interwencji RPO WP wskazuje na pełne spełnienie tego wymogu, tworzone trasy rowerowe nie tylko wchodzą w skład szlaku transportowego R9 lub R10, ale także zapewniają integrację z trasami rowerowymi lokalnymi;

bezpośredniość: minimalizacja objazdów i współczynnika wydłużenia, lecz w przypadku wyjątkowo atrakcyjnych miejsc dopuszczalne jest nieznaczne wydłużenie, w skali lokalnej podróż trasą rowerową nie może być dłuższa od podróży drogą ogólnodostępną, jednakże dla podróży dalekich nie jest to kryterium tak istotne, gdyż kryteria atrakcyjności i bezpieczeństwa są ważniejsze. Ze względu na odgórne projektowanie tras, ich ulokowanie na

⁸ Manual For Bicycle Traffic, CROW, 2017

terenach atrakcyjnych przyrodniczo zasada ta została spełniona całkowicie w projektach RPO WP;

wygoda/komfort: minimalizacja współczynnika opóźnienia, wysoka prędkość projektowa i ograniczanie stresu rowerzysty, minimalizacja pochyłeń niwelety i różnicy poziomów, łatwość i lekkość w poruszaniu się rowerem, dobra nawierzchnia, dobre odwodnienie, a przede wszystkim dobre utrzymanie, musi być zachowana równowaga między tym, co ekonomicznie, estetycznie, środowiskowo akceptowalne a tym, co może zapewnić najlepszy możliwy standard dla użytkowników. Analiza zakresu interwencji wskazuje na dominację dróg asfaltowych, szutrowych lub z kostki betonowej co – przy minimalizacji różnic poziomów - zapewnia pełen komfort jazdy;

bezpieczeństwo: minimalizacja punktów kolizji z ruchem samochodowym i pieszym, ujednolicenie prędkości, eliminacja przeplatania torów ruchu oraz wzajemny kontakt wzrokowy, eliminacja zagrożenia ze strony samochodów, motocykli, quadów; eliminacja zagrożeń ze strony elementów konstrukcji mostowych, wiaduktów, gałęzi i drzew spadających na trasę i powodujących nieoczekiwane przeszkody, zapewnienie poczucia bezpieczeństwa osobistego i ochrona przed nieoczekiwanym napadem (bezpieczeństwo społeczne), wyeliminowanie zaskakujących sytuacji związanych z nieodpowiednimi standardami. Zasada ta została w pełni zaadoptowana w projektach RPO WP;

atrakcyjność: projektowana trasa wraz z całym układem komunikacyjnym, w tym podsystemem rowerowy, który jest czytelny dla użytkownika, dobrze powiązany z funkcjami różnych obszarów, w tym miast i odpowiadający potrzebom użytkowników, korzystanie z trasy ze względu na otoczenie i środowisko sprawia przyjemność jazdy rowerem. Trasa R10 przebiega wzdłuż pasa nadmorskiego, np. w Krynicy Morskiej na wydmach, na pozostałych odcinkach na terenach leśnych. Przebieg trasy R9 – również na wałach przeciwpowodziowych – gwarantuje kontakt z przyrodą Doliny Wisły, zapewnia też bezpośredni kontakt z dziedzictwem kulturowym.

Wszystkie realizowane w RPO WP projekty w sposób kompleksowy odpowiadają na potrzeby turystów poprzez:

- oznakowanie szlaków - umieszczenie tablic informacyjnych, które zawierają opis danego miejsca, mapę wraz ze zdjęciami pobliskich atrakcji oraz informację o okolicznych wydarzeniach,

- zlokalizowanie w pobliżu szlaków infrastruktury służącej do obsługi rowerzystów (m.in. miejsca postojowe, wiata z ławostołami, stojaki na rowery, miejsca rekreacji, oprzyrządowanie umożliwiające naprawę roweru) wykorzystującej regionalne wzornictwo oraz nowoczesny design (zwiększenie rozpoznawalności danego subregionu kulturowego),
- umieszczenie na trasach urządzeń do pomiaru ruchu rowerowego,
- wykorzystanie rozwiązań ICT – systemów i technologii zbliżeniowej zapewniających różnego rodzaju dystrybucję informacji (służącą m.in. do prezentowania oferty turystycznej w kreatywny i nowoczesny sposób) „ze szlaku” na urządzenia mobilne, ładowanie urządzeń mobilnych oraz korzystanie z nich w wygodny dla użytkowników sposób,
- wsparcie inwestycji w tworzenie bazy usług specjalistycznych (np. wypożyczalni, punktów usługowych, wyspecjalizowanej bazy noclegowej – np. typu „bike friendly”).

Zdjęcie 4. Nadmorska trasa rowerowa w gminie Krynica Morska.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wizji lokalnej projektu „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa rowerowa R-9 – partnerstwo Gminy Miasta Krynica Morska”

W projektach wprowadzane są także rozwiązania wspierające grupy defaworyzowane oraz osoby z niepełnosprawnościami poprzez zastosowanie konkretnych rozwiązań technicznych, np. łagodność podjazdów, gładka nawierzchnia, ławki oraz niepobieranie opłat za przejazd. Żaden z badanych beneficjentów nie uznał tych rozwiązań za innowacyjne.

Preferencja terytorialna i powiązanie z innymi przedsięwzięciami podnoszenia atrakcyjności przyrodniczej obszaru

Wszystkie realizowane inwestycje tego przedsięwzięcia strategicznego spełniają preferencję terytorialną wsparcia. Prowadzone są bądź w pasie nadmorskim bądź w Delcie lub dolinie Wisły, okolicach Zalewu Wiślanego. Spośród powstałych tras część (w 7 projektach) realizowana jest na terenie lub granicy bądź w kilkusetmetrowym oddaleniu od obszarów prawnie chronionych Natura 2000, takich jak: obszar szczególnej ochrony ptaków „Dolina Dolnej Wisły” czy też „Ujście Wisły”, obszar siedliskowy "Ostoja w Ujściu Wisły", obszar specjalnej ochrony siedlisk „Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana”, „Zatoka Pucka i Półwysep Helski”, „Bielawskie Błota, Białogóra”, „Piaśnickie Łąki”, „Dolina Słupi”, „Klify Poddębskie”, Słowiński Park Narodowy. Ponadto w 7 projektach trasa rowerowa przebiega na terenie lub w bezpośrednim sąsiedztwie takich obszarów chronionych jak: Obszar chronionego Krajobrazu Rzeki Szkarpawy, Środkowo Żuławski obszar chronionego krajobrazu, Park krajobrazowy „Dolina Słupi”, Nadwiślański Park Krajobrazowy, Park krajobrazowy „Zatoka Wiślana”, Nadmorski Park Krajobrazowy, Gniewski Park Krajobrazowy, rezerwat Wiosło Duże i rezerwat Wiosło Małe, „Dolina Chlapowska”, Nadmorski Obszar chronionego krajobrazu. Załedwie 3 projekty (Gdańsk, Sopot, Pruszcz Gdański) realizowane są w oddaleniu od obszarów chronionych.

Analiza wniosków wskazuje na fakt, że wszystkie wspierane trasy rowerowe pozostają w komplementarności do przedsięwzięć rowerowych realizowanych w perspektywie 2007-2013, część z nich powiązana jest także z projektami turystyczno-przyrodniczymi realizowanymi przez LGD lub LGR (np. projekty partnerstwa Ustki czy też gminy Włó W opinii badanych realizacja projektów przyczyniła się do wydłużenia sezonu turystycznego. Beneficjenci odnotowują przede wszystkim wzrost liczby turystów z innych lokalizacji regionu pomorskiego w okresie wiosennym i wczesno jesiennym.

Tabela 13. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki kajakowej w Działaniu 8.4 dotyczące wpływu projektu na wydłużenie sezonu turystycznego.

Czy Państwa projekt przyczyni/przyczynia się do wzrostu zainteresowania turystyką poza sezonem letnim?	Częstość	Procent
Zdecydowanie tak	3	27,3%
Raczej tak	7	63,6%
Raczej nie	0	0,0%
Zdecydowanie nie	0	0,0%
Nie wiem, trudno powiedzieć	1	9,1%
Ogółem	11	100,0%

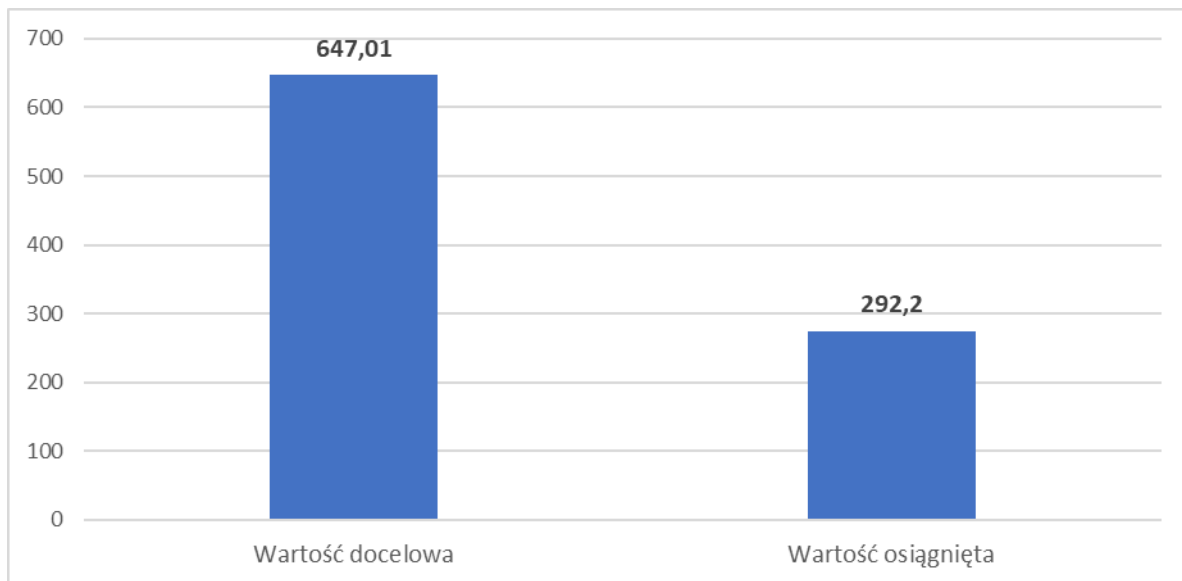
Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym w Działaniu 8.4, N=11

Osiągnięcie celów projektowych

W realizowanych projektach założono utworzenie ok. 647 km tras rowerowych, w tym około 220 km. trasy R9 i ok. 427 km. trasy R10. Do dnia 30.03 2023 roku w złożonych wnioskach o płatność wykazano osiągnięcie wskaźnika Długość utworzonych szlaków turystycznych [km] w wysokości 292,2 km, a więc 45% wartości docelowej⁹ zakładanej w realizowanych projektach.

⁹ Wykazane we wnioskach o płatność utworzone odcinki tras rowerowych zostały już oznakowane.

Wykres 3. Wartość docelowa i osiągnięta wskaźnika: Długość utworzonych szlaków turystycznych [km] w projektach realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9”.

Źródło: dane SL2014, stan na 31.03.2023.

Należy w tym miejscu nadmienić, że projekty przedsięwzięcia Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym nie zostały jeszcze zakończone i rozliczone.

Analiza wniosków o płatność wskazuje na sporadyczne występowanie problemów realizacyjnych związanych z koniecznością powtórzeń zamówień przetargowych, pozyskaniem odpowiednich pozwoleń. Wszyscy badani beneficjenci podkreślają jednak, że założenia projektowe dotyczące długości wspartych tras rowerowych oraz liczby wspartych obiektów tzw. małej infrastruktury zostaną osiągnięte.

W realizowanych projektach założono, iż w wyniku interwencji nastąpi wzrost liczby odwiedzin wspartej infrastruktury o 983 000 osób. Do dnia 31.03.2023 roku nie wykazano jednak osiągnięcia wskaźnika. Jak wynika jednak z badania ankietowego beneficjentów, żaden z nich nie zadeklarował, że liczba użytkowników wspartej infrastruktury jest/będzie wyraźnie mniejsza niż zakładano w projekcie, zaś blisko co drugi respondent (45%) uważa, że wzrost odwiedzin na wspartych trasach rowerowych będzie wyższy od zakładanego na koniec realizacji projektu.

Pomorskie Szlaki Kajakowe

Celem przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” jest zagospodarowanie istniejących i potencjalnych pomorskich szlaków kajakowych i wyposażenie ich w niezbędną infrastrukturę kajakową, m.in. budowę przenosek przy przeszkodach, budowę i rozbudowę przystani kajakowych i pól biwakowych, zapewnienie odpowiedniego dostępu do miejsc etapowych spływów. Przedsięwzięcie obejmuje również opracowanie spójnego systemu oznakowania szlaków, system informacji kajakowej oraz działania informacyjno-promocyjne. W założeniach strategicznych przyjęto ponadto, iż projekty realizowane w ramach przedsięwzięcia mają się przyczynić do udostępniania potencjalnym odbiorcom dziedzictwa naturalnego i kulturowego obszarów zlokalizowanych wzdłuż szlaków wodnych.

Rysunek 5.5. Szlaki kajakowe w województwie pomorskim.

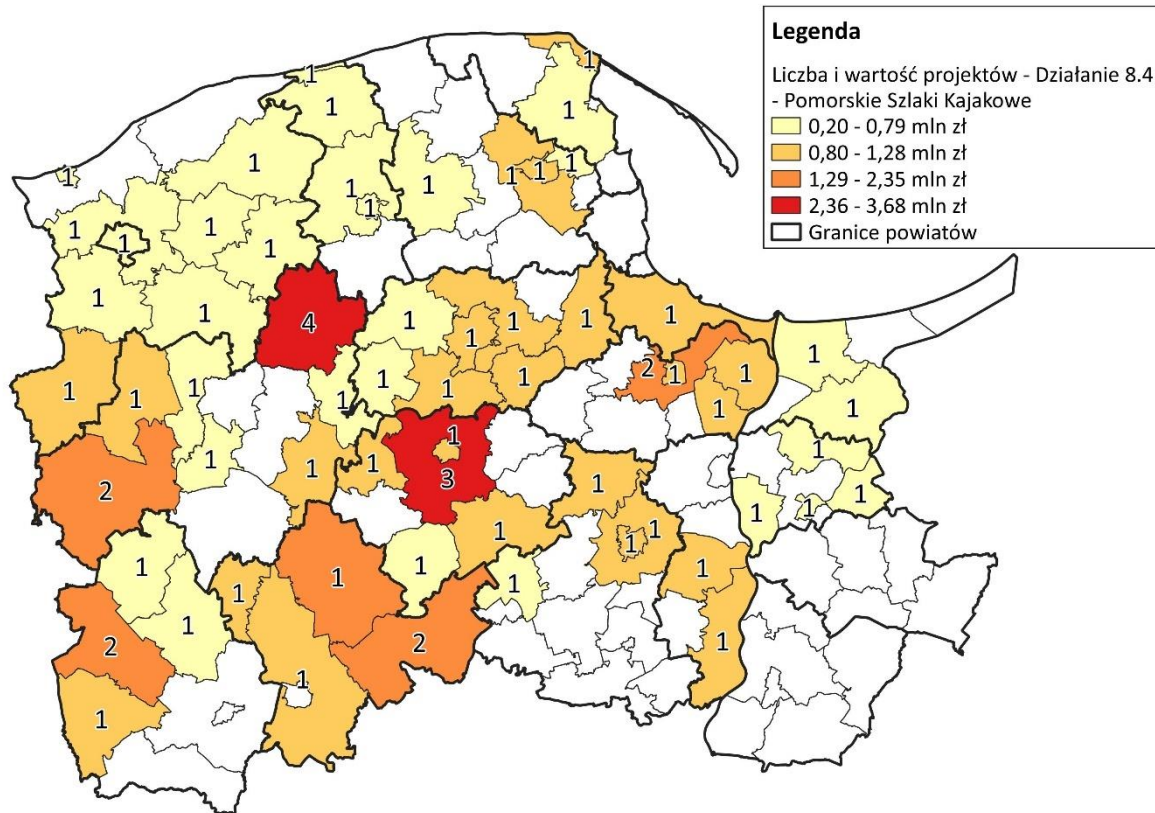

Źródło: UMWP

Projekty Działania 8.4 RPO WP realizowane są na rzekach regionu spławnych dla kajakarstwa, do których zalicza się m.in.: Wierzycę, Stupię, Łebę, Radunię i Łupawę oraz rzeki, które mają ujście poza granicami województwa: Brdę, Wdę i Wieprzę, a także na szlaku m.in.: Motławy i Martwej Wisły, Redy, Chociny, Zbrzycy, Kanału Brdy, Kanału Wrdy,

Granicznej, Trzebiochy, Nogatu, Szkarpany, oraz rzeki Białej i Czernicy. Wsparte szlaki kajakowe ulokowane są na obszarze 64 gmin, we wszystkich podregionach województwa pomorskiego.

Rysunek 6.6. Rozkład terytorialny projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” w Działaniu 8.4.

Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023.

Wpisywanie się w cele SUERMB

Wszystkie projekty przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” wpisują się w cele SUERMB. Wypromowanie i stworzenie lepszej jakości usług przyczyni się do zwiększenia ruchu turystycznego i wzmocnienia branży hotelarsko – gastronomicznej. W bezpośredni sposób wpłynie to na polepszenie koniunktury gospodarczej i przyczyni się do realizacji trzeciego Obszaru Tematycznego (Policy Area) SUERMB czyli wzmocnienia dobrobytu (Inceas Prosperity). Zakłada się bowiem, że wzrost turystyki na obszarach objętych wsparciem przyczyni się do powstania efektów mnożnikowych – rozwoju oferty czasu wolnego, wzrostu liczby przedsiębiorstw oferujących ofertę gastronomiczną lub

rekreacyjną. Jak przedstawiono w rozdziale 3.3.3 raportu, efekty te są odnotowywane na terenach objętych wsparciem.

Kompleksowe działania promocyjne wpłyną pozytywnie na wykonanie celu cząstkowego tj. „Poprawę konkurencyjności regionu Morza Bałtyckiego na rynku globalnym (Improved global competitiveness of the Baltic Sea region). Zakres promocji produktu turystycznego przewiduje również materiały w językach obcych – promocja Pomorskich Szlaków Kajakowych w mediach społecznościowych stwarza potencjał bardzo szerokiego oddziaływania kampanii. Projekty przyczyniają się do realizacji wskaźników związanych z Zagadnieniem Priorytetowym „Turystyka”, poprzez tworzenie oferty spływów kajakowych oraz wpływ na zwiększenie się liczby turystów. Ponadto projekty RPO WP wpisują się w cel szczegółowy: Bogata i zdrowa dzika fauna i flora, Zagadnienie priorytetowe: Różnorodność biologiczna – Zachowanie naturalnych stref oraz różnorodności biologicznej, w tym również łąk. Zmniejszają skalę niekontrolowanego użytkowania rzek ulokowanych na obszarach cennych przyrodniczo, co zaobserwowano we wszystkich realizowanych inwestycjach.

Inicjatywy oddolne i ponadlokalność projektu, wydłużenie okresu turystycznego

We wszystkich projektach przedsięwzięcia strategicznego Pomorskie Szlaki Kajakowe zastosowano podejście oddolne. Opierano się na opiniach i sugestiach pozyskanych od samorządów lokalnych, środowisk kajakowych, nadleśnictw (pomimo, że nie wszystkie były partnerami projektów), parków krajobrazowych i narodowych, mieszkańców czy LOT, zapisach lokalnych strategii. W mniej więcej co trzecim projekcie przeprowadzano też konsultacje z lokalnymi instytucjami turystyki lub z lokalnymi przedsiębiorcami. Na przykład w projekcie „Szlakiem Zbrzycy i Brdy” zarówno na etapie projektowania jak i realizacji działań zaangażowane zostało także Nadleśnictwo Czersk oraz przedsiębiorstwo wielobranżowe „Łuczniczka”. Nadleśnictwo odpowiadało za zadanie związane z przystanią w Konigorcie, natomiast przedsiębiorstwo „Łuczniczka” realizowało działania dotyczące zagospodarowania miejsca wodowania kajaków, postoju i odpoczynku w miejscowości Brda. Powszechnie uwzględniano także opinie stowarzyszeń kajakowych oraz istniejących wypożyczalni sprzętu. Badano podaż usług organizacji spływów kajakowych.

Wszystkie projekty przedsięwzięcia strategicznego Pomorskie Szlaki Kajakowe (15 projektów) realizowana jest w partnerstwie kilku gmin, pozostałe powstawały realizowane są w oparciu o ponadlokalne porozumienie zakładające usieciwienie odcinka szlaku (11 projektów) lub w

partnerstwie kilku gmin (15 projektów). Rozwiązanie to sprzyjało tworzeniu stałych partnerstw na rzecz promocji wspartych odcinków i utrzymania trwałości inwestycji.

Zaspokajanie potrzeb i oczekiwań turysty, rozwiązania cyfrowe i innowacyjne

W ramach większości projektów budowano pomosty, slipy, rynny, przenoski, wiaty i inne elementy rekreacyjne, śmietniki, stanowiska dla rowerów oraz podstawowe zaplecze sanitarne (TOI-TOI). Nieliczni beneficjenci rozszerzali wsparcie infrastruktury kajakowej o pola namiotowe, miejsca biesiadne, pralki i suszarki, punkty poboru energii elektrycznej i pełen węzeł sanitarny obejmujący np. natryski. W realizowanych projektach oznakowano szlak na całej jego długości, za pomocą znaków posadowionych od strony wody (informacyjne, ostrzegawcze, kilometrażowe, kierunkowe) oraz znaków posadowionych od strony lądu (drogowe i znakujące atrakcje turystyczne).

W ramach inicjatywy pn. „100 łodzi żaglowych na 100-lecie zaślubin Polski z morzem” na potrzeby projektów w przedsięwzięciu strategicznym (odbiorcami były m.in. gmina Karsin, gmina Stężycza, gmina Rzeczenica, gmina Władysławowo, gmina Żukowo, gmina Kartuzy, gmina Kościerzyna, gmina Czarna Dąbrówka, gmina Kobylnica, gmina Czarne, gmina Pruszcz Gdański, gmina Łeba, gmina Ustka) zakupiono także łodzie żaglowe, które będą udostępniane bezpłatnie w okresie trwałości projektów na wspartych szlakach.

Zgodnie z Koncepcją zagospodarowania szlaków wodnych w województwie pomorskim dla turystyki kajakowej punkty etapowe i przystanie kajakowe lokowane były w odległości nie przekraczającej 10 km.

Zdjęcie 5. Przystań kajakowa w Damnie na rzece Łupawa.

Źródło: materiały własne UMWP

W przedsięwzięciu strategicznym Pomorskie Szlaki Kajakowe zaplanowano także realizację Systemu Informacji Kajakowej (SIK), którego celem miało być ułatwienie zarządzania szlakami. W okresie programowania 2014-2020 w ramach SIK prowadzono działania takie jak: tablice informacyjno-promocyjne na przystaniach kajakowych, strona internetowa PSK kajaki.pomorskie.eu, FB, kampania ogólnopolska produktowa i wizerunkowa PSK, artykuły promocyjne, udział w targach, wydawnictwa, kampania blogowa, współpraca ze środowiskiem kajakowym, wyszukiwarka operatorów kajakowych, monitoring ruchu kajakowego na przykładzie rzeki Brdy i Wdy, itp.

W realizowanych projektach nie zastosowano rozwiązań innowacyjnych. Sporadycznie jedynie badani beneficjenci wspominają o innowacji marketingowej czy też organizacyjnej, wynikającej z realizacji projektów w partnerstwie lub porozumieniu.

Tabela 14. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki kajakowej w Działaniu 8.4 dotyczące stosowania innowacji.

Czy podczas realizacji projektu zastosowali Państwo rozwiązania innowacyjne, co oznacza wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej?	Częstość	Procent
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowego, doskonalszego niż dotychczas stosowane, produktu lub usługi	1	6,7%
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowego procesu realizacji zadań, nowej organizacji realizacji zadań	1	6,7%
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowej metody marketingowej, promującej ochronę środowiska, ochronę dziedzictwa naturalnego lub kulturowego	2	13,3%
Nie zastosowaliśmy żadnej innowacji	7	46,7%
Nie wiem, trudno powiedzieć	6	40,0%
Ogółem	15	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne Pomorskie Szlaki Kajakowe w Działaniu 8.4, N=15

Preferencja terytorialna i powiązanie z innymi przedsięwzięciami podnoszenia atrakcyjności przyrodniczej obszaru

Wszystkie projekty przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” spełniają również preferencje terytorialną – inwestycje realizowane są na obszarach chronionych, w parkach krajobrazowych lub ich otulinach oraz na terenach NATURA2000.

22 projekty wdrażane są na następujących obszarach NATURA 2000: „Dolina Wieprzy i Studnicy”, „Dolina Wierzycy” (2 projekty), „Dolina Wisły”, „Dolina Słupi” (2 projekty), „Pradolina Łeby”, „Bory Tucholskie”, (4 projekty) "Zatoka Pucka i Półwysep Helski" (2 projekty), „Jezioro Wdzydzkie” (2 projekty), „Nowa Brda”, „Wielki Sandr Brdy” (2 projekty), „Jar rzeki Raduni”, „Uroczyska Pojezierza Kaszubskiego”, „Dolina Łupawy” (5 projektów). PSzlaki kajakowe powstałe w projektach: „Kajakiem przez Żuławy”, „Biała i Czernica”, „Czarna Wda”, „Szlakiem Motławy i Czarnej Wisły” prowadzą przez następujące obszary chronione: Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Szkarpawy i Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Nogatu (Kajakiem przez Żuławy) oraz Nadmorski Park Krajobrazowy i Nadmorskie Obszar Chronionego Krajobrazu (Czarna Wda), a także Obszar Chronionego

Krajobrazu „Okolice Żydowo – Biały Bór”.(Biała i Czernica) I Obszaru Chronionego Krajobrazu Żuław Gdańskich (Szlakiem Motławy i Martwej Wisły).

Wszyscy beneficjenci wskazywali też przedsięwzięcia uzupełniające, podnoszące atrakcyjność przyrodniczą obszaru. Poza komplementarnymi przedsięwzięciami opisanymi szerzej w rozdziale 3.3.2 deklarowano także związek realizowanej inwestycji z projektami współfinansowanymi ze środków PROW, PO RYBY oraz sporadycznie RPO WP 2007-2013. W ramach tych przedsięwzięć powstawały szlaki i ścieżki przyrodnicze, plaże i tereny rekreacji na odcinkach szlaku.

W opinii większości badanych (67%) realizacja projektu przyczynia się do wydłużenia oferty turystycznej poza sezonem letnim, co wynika ze wzrostu zainteresowania weekendową turystyką kajakową w okresie wiosennym i wczesnojesiennym.

Tabela 15. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki kajakowej w Działaniu 8.4 dotyczące wpływu projektów na wydłużenie sezonu turystycznego.

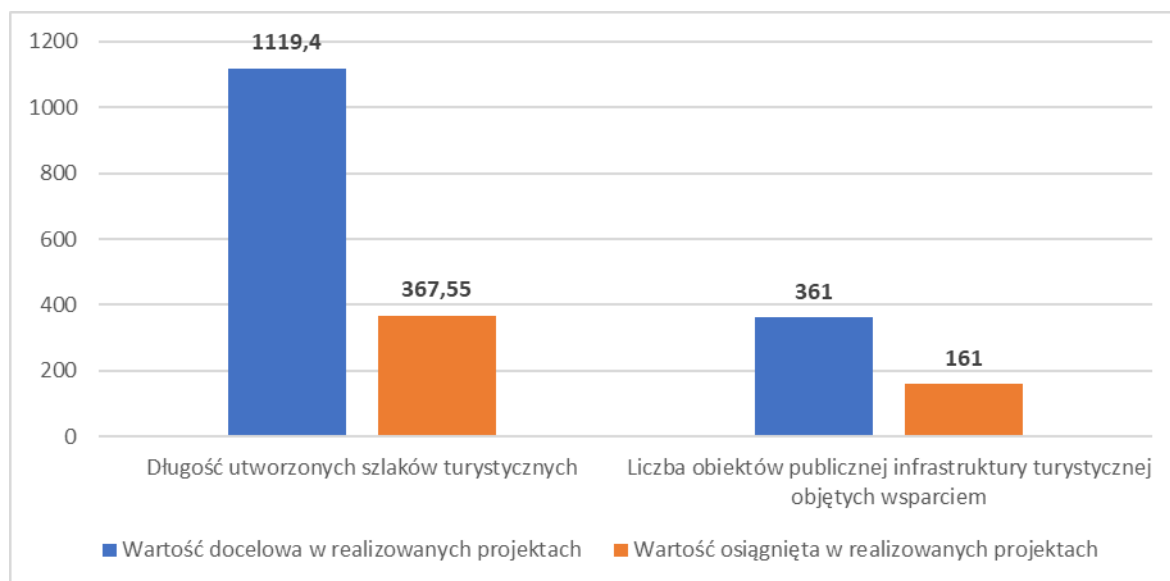
Czy Państwa projekt przyczyni/przyczynia się do wzrostu zainteresowania turystyką poza sezonem letnim?	Częstość	Procent
Zdecydowanie tak	3	20,0%
Raczej tak	7	46,7%
Raczej nie	3	20,0%
Zdecydowanie nie	0	0,0%
Nie wiem, trudno powiedzieć	2	13,3%
Ogółem	15	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne Pomorskie Szlaki Kajakowe w Działaniu 8.4, N=15

Osiągnięcie celów projektowych

W projektach Działania 8.4 RPO WP założono utworzenie 1 119, 40 km szlaków kajakowych oraz wybudowanie 212 obiektów infrastruktury kajakowej. Do dnia 31.03.2023 roku oddano do użytkowania 161 obiektów oraz 367,55 km oznakowanych szlaków kajakowych.

Wykres 4. Skala osiągnięcia wartości docelowych wskaźników produktu w projektach realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe”.

Źródło: dane SL2014, stan na 31.03.2023.

Zaledwie jeden badany beneficjent projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe” zgłasza problem nieco niższej niż zakładana w projekcie długości szlaku, co wynika – w jego opinii – z błędnych założeń pomiarowych przyjętych na etapie projektowania. Pozostali respondenci nie widzą zagrożenia nieosiągnięcia obu zaplanowanych w projekcie wskaźników produktu.

W projektach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” założono, iż w wyniku interwencji liczba odwiedzin na wspartych szlakach wzrośnie o 36 559 osób rocznie. Osiągnięcie tego wskaźnika produktu wykazano zaledwie w dwóch zakończonych projektach w wysokościach zakładanych w WoD, czyli łącznie 6300 osób. W opinii większości (53%) badanych beneficjentów nie ma powodów do wnioskowania o ryzyku nieosiągnięcia zakładanej wysokości wskaźnika. Mniej więcej co dziesiąty respondent (13%) twierdzi, że zakładana w jego projekcie wartość docelowa wskaźnika Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok] zostanie przekroczona.

Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej

Przedsięwzięcie strategiczne pn. „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” ma na celu powiązanie portów Zatoki Gdańskiej z Pętlą Żuławską, w tym z portami Zalewu Wiślanego w zintegrowaną sieć, z zachowaniem walorów poszczególnych jej

Spośród 14 projektów Działania 8.4, wpisujących się w przedmiotowe przedsięwzięcie strategiczne, 4 realizowane są na obszarze Zatoki Puckiej (1 projekt gminy Puck i 1 miasta Puck, 1 projekt gminy Jastarnia i 1 projekt gminy Kosakowo), 6 projektów wdrażanych jest w Delcie Wisły (Malbork, Pruszcz Gdański, Nowy Dwór Gdański, Cedry Wielkie, 2 projekty Krynicy Morskiej, zaś 4 projekty prowadzone są w obrębie Zatoki Gdańskiej i ujścia Wisły Śmiałej.

Projekty te obejmują następujące typy interwencji: budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury żeglarskiej w zakresie budownictwa wodnego na szlakach wodnych (pomosty, stanowiska dla jednostek wodnych, falochrony, pisy nabrzeżne, slipy, bosmanaty) oraz rozbudowę infrastruktury pomocniczej (mosty zwodzone, bosmanaty, sanitariaty, postumenty do odbioru ścieków sanitarnych, itp.).

Zdjęcie 6. Stanowiska dla jednostek pływających przy pomostach wybudowanych w RPO WP w marinie w Błotniku.

Źródło: opracowanie własne podczas wizji lokalnej projektu pn. „Pętla Żuławska - rozbudowa przystani żeglarskiej w Błotniku”

Wpisywanie się w cele SUERMB

Projekty Działania 8.4 co do zasady - poprzez włączenie do zakresu interwencji kontrolowanego zbierania nieczystości z jachtów, wprowadzenie rozwiązań segregacji śmieci na wspartych przystaniach - wpisują się w cele SUERMB, OCHRONA WÓD: Czystość wód w morzu-Substancje Biogenne - Zmniejszenie ilości substancji biogennych napływających do morza do dopuszczalnych poziomów.

Ponadto inwestycje przeprowadzone w ramach tego przedsięwzięcia strategicznego wpisują się w cel SUERMB ŁĄCZENIE REGIONU: Dobre warunki transportowe- Transport - Ulepszenie wewnętrznych i zewnętrznych połączeń transportowych poprzez rozwój produktu sieciowego turystyki wodnej na terenie Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej.

Realizowane projekty odnoszą się także do celów SUERMB: WZMACNIANIE DOBROBYTU: poprzez poprawę konkurencyjności regionu Morza Bałtyckiego na rynku globalnym - TURYSTYKA - Wzmacnianie spójności makroregionu za pomocą turystyki. KULTURA: Zachowywanie i prezentowanie dziedzictwa kulturowego regionu Morza Bałtyckiego oraz wzmacnianie wspólnej tożsamości kulturowej. Świadczy o tym wzmocnienie atrakcyjności turystycznej wspartych szlaków wodnych, ich ulokowanie w pobliżu istotnych dla Pomorza obiektów dziedzictwa kulturowego oraz tradycji niematerialnych, a także promowanie produktu turystycznego w odniesieniu do tradycji Żuław i Zatoki Gdańskiej oraz innych okolicznych atrakcji turystycznych.

Inicjatywy oddolne i ponadlokalność projektu, wydłużenie okresu turystycznego

Realizacja zdecydowanej większości projektów przebiegała z uwzględnieniem podejścia oddolnego, które skupiało przede wszystkim samorządy lokalne oraz środowiska żeglarskie, ale także przedstawiciele przedsiębiorców – armatorów, operatorów przystani żeglarskich, właściciele obiektów gastronomicznych, kadry ośrodków kultury i sportu. Podpisywano umowy o współpracy, w tym o prywatnych inwestycjach na terenie mariny. Na przykład w Jastarni powstał sklep z artykułami żeglarskimi, organizowane są też cykliczne imprezy w powstałej bazie gastronomicznej. W Błotniku obok mariny powstał zakład produkujący różne jednostki pływające oraz wypożyczalnia jachtów. Rozwiązania te przyczyniają się do wydłużenia sezonu użytkowania wspartych przystani.

Prowadzono też szeroko zakrojone konsultacje społeczne z mieszkańcami, np. zakres projektu rozbudowy stancy w Wiślince konsultowany był także z radami rodziców szkół z

terenu Gminy oraz z Pomorskim Związkiem Żeglarskim - podmiotem realizującym program upowszechniania żeglarstwa na terenie Gminy Pruszcz Gdański. W ramach projektu „Poprawa dostępności Nowego Dworu Gdańskiego drogą wodną” konsultacje te objęły nawet sektor edukacji – interwencja współwystępowała ze wzrostem zainteresowania możliwościami edukacji zawodowej w kierunku skutniczym (inicjatywa Zespołu Szkół nr 2 w Nowym Dworze Gdańskim) oraz wychowania fizycznego (Zespół Szkół nr 1 w Nowym Dworze Gdańskim).

Jedynie w przypadku dwóch projektów – „Rozbudowa przystani jachtowej w Jastarni” oraz „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej w miejscowości Rewa, Gmina Kosakowo - przedłużenie pomostu i budowa bosmanatu” - nie zidentyfikowano przykładów oddolnego kształtowania zakresu interwencji.

Zaspokajanie potrzeb i oczekiwań turysty, rozwiązania cyfrowe i innowacyjne

W realizowanych projektach przewidziano przede wszystkim przebudowę istniejących nabrzeży tworzących basen jachtowy oraz stworzenie większej liczby miejsc postojowych dla jednostek pływających, a także udostępnienie odpowiedniej infrastruktury dla użytkowników obiektów – zapewniającej możliwości dostępu do energii, sanitariatów, punktów poboru wody, zrzucania nieczystości, miejscami do zimowania.

Zdjęcie 7. Węzeł sanitarny w marinie w Jastarni, wybudowany w ramach RPO WP.

Źródło: opracowanie własne w ramach wizji lokalnej projektu pn. „Rozbudowa przystani jachtowej w Jastarni w ramach przedsięwzięcia pn. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”.

łącznie, w ramach RPO WP, przewidziano utworzenie 509 nowych miejsc postojowych oraz przebudowanie około 250 istniejących miejsc przystosowanych do cumowania jednostek pływających, również takich o długości powyżej 12 metrów, o zanurzeniu większym niż 0,5 m. We wszystkich realizowanych inwestycjach użytkownicy mają możliwość skorzystania z zaplecza sanitarnego, w większości z możliwości poboru wody i energii. W 5 projektach zapewniono dostęp do pralek i suszarek.

Zdjęcie 8. Pralnia i suszarnia dostępna w marinie w Jastarni.

Źródło: opracowanie własne w ramach wizji lokalnej projektu pn. „Rozbudowa przystani jachtowej w Jastarni w ramach przedsięwzięcia pn. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”.

Jak wynika z wywiadów z beneficjentami oraz przedstawicielami stowarzyszeń i organizacji turystycznych jako grupę docelową identyfikowano głównie odbiorcę jachtowego, właściciela jednostek pływających o długości co najmniej 12 m. Przewidywania te okazały się trafne – jak wynika z opracowania GUS Rocznik statystyczny Gospodarki Morskiej 2022 – rośnie liczba produkowanych jachtów o takich właśnie parametrach - w 2021 roku

wytworzono 919 jachtów pełnomorskich, a 901 z nich zostało sprzedanych za 792,4 mln zł. Dla porównania w 2018 roku wyprodukowano 862 jachty, a sprzedano 859 za 192,1 mln zł. W ramach inicjatywy pn. „100 łodzi żaglowych na 100-lecie zaślubin Polski z morzem” na potrzeby 8 projektów tego przedsięwzięcia strategicznego (odbiorcami byli m.in.: miasto Sopot, miasto Gdańsk, gmina Kosakowo, miasto Malbork, miasto Puck, gmina Pruszcz Gdański) zakupiono także łodzie żaglowe, które będą udostępniane bezpłatnie w okresie trwałości projektów we wspartych marinach.

Infrastruktura powstała w projektach Działania 8.4 umożliwia nie tylko uzyskanie miejsca postojowego, ale uwzględnia także zimowanie jednostek, slipy i urządzenia do wodowania. Wybudowane bosmanaty i zaplecze sanitarne wraz z umożliwieniem poboru energii, wody i pozbycia się nieczystości odpowiadają na elementarne potrzeby użytkowników.

Poza zakresem dofinansowania znalazły się jednak inwestycje umożliwiające prace remontowo-szkutnicze. Pozytywnie należy ocenić decyzję IZ FEP o włączeniu tego typu działania w zakres interwencji perspektywy finansowej 2021-2027.

Użytkownicy zgłaszają potrzebę uzupełnienia przystani i portów o stacje paliwowe, co pozostaje jednak poza zakresem możliwych inwestycji w perspektywie finansowej 2014-2020 i 2021-2027.

W projektach przedsięwzięcia strategicznego ”Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” na ogół nie stosowano rozwiązań innowacyjnych. Zaledwie 17% respondentów uważa, iż innowacją jest wprowadzenie nowej usługi (np. zimowania, bosmana, poboru wody i prądu), rzadziej niż co dziesiąty twierdzi, że dzięki projektowi wprowadzono nowe zasady promocji i marketingu usług.

Tabela 16. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki żeglarskiej w Działaniu 8.4 dotyczące stosowania innowacji.

Czy podczas realizacji projektu zastosowali Państwo rozwiązania innowacyjne, co oznacza wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej?	Częstość	Procent
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowego, doskonalszego niż dotychczas stosowane, produktu lub usługi	2	16,7%
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowego procesu realizacji zadań, nowej organizacji realizacji zadań	0	0,0%

Czy podczas realizacji projektu zastosowali Państwo rozwiązania innowacyjne, co oznacza wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej?	Częstość	Procent
Zastosowaliśmy innowację poprzez wprowadzenie nowej metody marketingowej, promującej ochronę środowiska, ochronę dziedzictwa naturalnego lub kulturowego	1	8,3%
Nie zastosowaliśmy żadnej innowacji	3	25,0%
Nie wiem, trudno powiedzieć	6	50,0%
Ogółem	12	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne Rozwój oferty turystyki wodnej – Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska w Działaniu 8.4, N=12

Preferencja terytorialna i powiązanie z innymi przedsięwzięciami podnoszenia atrakcyjności przyrodniczej obszaru

Inwestycje Działania 8.4 realizowane są na obszarach o wystarczającym zapleczu gastronomicznym i noclegowym, o dobrym połączeniu z atrakcjami przyrodniczymi i kulturowymi regionu, co sprzyja wzrostowi liczby żeglarzy.

Wszystkie projekty przedsięwzięcia strategicznego pn. „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” realizowane są na obszarach preferowanych terytorialnie, co wynika bezpośrednio z ukierunkowania terytorialnego.

Jedynie dwa projekty ulokowane zostały poza obszarami chronionymi („Rozbudowa stanicji wodnej w Wiślince” oraz „Pętla żuławska – rozbudowa przystani żeglarskiej Park Północny w Malborku”. Projekt „Pętla Żuławska – Poprawa dostępności Nowego Dworu Gdańskiego drogą wodną” ulokowany jest m.in. na Obszarze Chronionego Krajobrazu Rzeki Szarpawa w nadmorskiej gminie Stegna. Pozostałych jedenaście projektów realizowanych jest w bezpośrednim sąsiedztwie lub na obszarach NATURA 2000: „Ostoja w Ujściu Wisły” (3 projekty), „Zatoka Pucka” (7 projektów), „Ujście Wisły (2 projekty), „Specjalny obszar ochrony ptaków - Zalew Wiślany” (2 projekty), „Zalew Wiślany” (3 projekty), Specjalny Obszar Ochrony (OSO) „Dolina Dolnej Wisły”, Specjalny obszar ochrony siedlisk „Zatoka Pucka i Półwysep Helski” (4 projekty),. Ponadto projekty realizowane są na obszarach chronionych, takich jak: Nadmorski Park Krajobrazowy Obszar Chronionego Krajobrazu Żuaw

Gdańskich, Obszar Chronionego Krajobrazu Wyspy Sobieszewskiej, Park Krajobrazowy „Mierzeja Wiślana”, itp.

Osiągnięcie wskaźników programowych w Działaniu 8.4 RPO WP

W Programie założono, iż w wyniku interwencji Działania 8.4 RPO WP powstanie 1500 km nowych szlaków turystycznych. Beneficjenci założyli natomiast utworzenie 1766,47 km szlaków. Osiągnięcie zakładanej w projektach wartości docelowej wskaźnika produktu nie jest zagrożone, prognozowane jest więc przekroczenie programowej wartości docelowej tego miernika o 18%.

Pandemia wpłynęła na opóźnienia w osiągnięciu zakładanej wysokości wskaźników, w związku z przedłużaniem okresu realizacji projektów. Innymi czynnikami interweniującymi w osiągnięciu wskaźników była mniejsza niż zakładano liczba turystów (wynikająca zarówno z konsekwencji pandemii jak i konsekwencji wojny w Ukrainie i rosnących kosztów życia) – istotna dla beneficjentów projektów turystyki kajakowej, a także wzrost kosztów inwestycji (wskazywany głównie przez beneficjentów projektów przedsięwzięcia „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”) oraz wzrost kosztów bieżącego utrzymania inwestycji, szczególnie dotkliwy dla beneficjentów projektów w obszarze turystyki rowerowej.

Tabela 17. Czynniki wpływające na osiągnięcie celów programowych w opinii beneficjentów Działania 8.4.

Rodzaje zaobserwowanych procesów	Pomorskie trasy rowerowe		Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska		Pomorskie Szlaki Kajakowe	
	Częstość	Procent	Częstość	Procent	Częstość	Procent
Mniejsza liczba odwiedzających w związku z pandemią COVID-19,	4	36,4%	3	25,0%	7	46,7%
Mniejsza liczba odwiedzających w związku z inflacją, wzrostem kosztów życia,	2	18,2%	1	8,3%	5	33,3%
Mniejsza liczba odwiedzających w związku z wojną w Ukrainie (np. turyści zagraniczni)	1	9,1%	0	0,0%	3	20,0%

Rodzaje zaobserwowanych procesów	Pomorskie trasy rowerowe		Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska		Pomorskie Szlaki Kajakowe	
	Częstość	Procent	Częstość	Procent	Częstość	Procent
Wzrost kosztów inwestycji i konieczność ograniczania zakresu projektu/działań projektowych	2	18,2%	3	25,0%	2	13,3%
Wzrost kosztów bieżących utrzymania wspartej infrastruktury, ograniczający skalę podejmowanych aktywności w ramach jej użytkowania	4	36,4%	2	16,7%	4	26,7%
Nieprzewidziane na etapie tworzenia założeń projektów inne wyzwania realizacyjne	0	0,0%	1	8,3%	1	6,7%
Nie zaobserwowaliśmy żadnych z powyższych czynników	5	45,5%	5	41,7%	4	26,7%
Ogółem	11	100,0%	12	100,0%	15	100,0%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38 (72% wszystkich beneficjentów).

Do dnia 31.03.2023 roku wykazano osiągnięcie wskaźnika Długość szlaków turystycznych w wysokości 659,75 km, a więc 37% wartości wskaźnika zakładanej w projektach oraz 44% wartości docelowej wskaźnika, przyjętej w Programie. Należy jednak pamiętać, że zaledwie 4 projekty Działania 8.4 zostały zakończone, beneficjenci nie zgłaszają zaś ryzyka nieosiągnięcia celów projektowych, mimo interwencji pandemii COVID-19.

Wartość docelowa wskaźnika Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok] została przyjęta dla Działania 8.4 w wysokości 300 tys. osób/rok w SZOOP. W skali PI 6c zakładana wspólna wysokość wskaźnika dla obu Działań, przyjęta w Programie wynosi 1 000 000 osób na rok. W realizowanych projektach założono osiągnięcie wskaźnika Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne

[odwiedziny/rok] w wysokości 567 066 osób, co stanowi 56,7% wartości przyjętej w Programie oraz 189% wartości docelowej wyłącznie dla Działania 8.4 przyjętej w SZOOP. W zakończonych projektach wykazano osiągnięcie przedmiotowego wskaźnika w wysokości 6939 osób, zgodnie z założeniami przyjętymi przez beneficjentów w WoD. Żaden z badanych beneficjentów nie identyfikuje ryzyka niższej od zakładanej we wniosku o dofinansowanie projektu liczby użytkowników infrastruktury. Mniej więcej co piąty (19%) przewiduje, że liczba odwiedzających przekroczy zakładane w projekcie wartości.

Tabela 18. Wartości wskaźników produktu w Działaniu 8.4 RPO WP.

Wskaźnik produktu	Wartość docelowa RPO WP (2023)	Wartość osiągnięta RPO WP (marzec 2023)	Osiągnięty % wartości docelowej	Prognozowana wartość na podstawie umów	Prognozowany % wartości docelowej na podstawie umów
Długość szlaków turystycznych [km]	1 500	659,75	44%	1 766,47	118%
Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok] (CI 9)	1 000 000	6 939	0,6%	567 066	56,7%

Źródło: Dane SL2014. Stan na dzień 31.03.2023

Podsumowanie

Cele programowe Działania 8.4 nie są zagrożone, prognozowane jest przekroczenie wartości docelowej wskaźnika programowego Długość szlaków turystycznych i przyjętej w SZOOP wartości docelowej wspólnego wskaźnika produktu dla Działania 8.3 i 8.4 Wzrost

oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok] odpowiednio o 18% i 89%. Zastosowane w RPO WP preferencje projektowe nie miały istotnego znaczenia przy wyborze projektów, niemal wszystkie inwestycje wpisywały się w preferencje, realizowane były na obszarach cennych przyrodniczo z przewagą NATURA 2000, wszystkie realizowały cele SUERMB, przygotowane zostały w oparciu o podejście oddolne. Decydowała o tym formuła przedsięwzięć strategicznych i wieloetapowego wyznaczania tras i szlaków możliwych do objęcia wsparciem w ramach RPO WP, co warunkowało lokalizację projektów.

W Działaniu 8.4 reprezentowane są wszystkie przedsięwzięcia strategiczne RPS Pomorska Podróż, w swoim pełnym zakresie.

Inwestycje zakładane w realizowanych projektach uwzględniają potrzeby grup docelowych. Należy jednak podkreślić, iż były one identyfikowane bardzo ogólnie – mieściły się w szerokiej kategorii „turysty”. Wprowadzono jednak – w ramach każdego z przedsięwzięć – rozwiązania niestosowane we wcześniejszych inwestycjach, trafnie ukierunkowane na potrzeby rowerzystów, kajakarzy i żeglarzy.

W realizowanych projektach niemal powszechnie stosowano podejście oddolne, konsultowano zakres interwencji z lokalnymi organizacjami turystycznymi, stowarzyszeniami turystyki aktywnej, czy też przedsiębiorcami. Analizowano podaż usług turystycznych czy też opłacalność realizowania biznesów na obszarze oddziaływania projektów na etapie analizy wykonalności.

Programowanie interwencji w obszarze wsparcia turystyki aktywnej należy uznać za skuteczne. Za szczególnie istotne należy uznać uwarunkowanie lokalizacyjne interwencji, które pociągało za sobą zintegrowany charakter wsparcia – uwzględniający potencjał wykorzystania dziedzictwa naturalnego i kulturowego wspartych obszarów, ale też przyjmowanie rozwiązań uwzględniających ochronę środowiska i potrzeby lokalne.

3.2.1 Wkład Programu w podniesienie atrakcyjności walorów dziedzictwa przyrodniczego regionu

Niniejszy rozdział odpowiada na pytania badawcze:

- Czy sposób realizacji wsparcia (poprzez przedsięwzięcia strategiczne) wpłynął/ wpłynie na zwiększenie kompleksowości podjętych działań w RPO WP i przyczynił się do stworzenia sieciowych produktów turystycznych? Jeśli tak, w jaki sposób? Jeśli nie, dlaczego?
- Jak należy ocenić zastosowanie formuły partnerstwa w projektach RPO WP z punktu widzenia osiągniętych efektów?
- Jaki wpływ na zwiększenie jakości i funkcjonalności powstałej/powstającej infrastruktury turystycznej miały/mają przygotowane wytyczne realizacyjne w ramach przedsięwzięć strategicznych?
- Czy projekty RPO WP przyczyniły/przyczynią się do uregulowania i ukierunkowania ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo oraz poprawy stanu środowiska na tych obszarach? Jeśli tak, w jaki sposób? Jeśli nie, dlaczego?
- W jakim stopniu zrealizowane/realizowane projekty RPO WP uwzględniają potrzeby osób z niepełnosprawnościami? Czy podjęte działania mają/będą miały wymiar ponadstandardowy względem obowiązujących przepisów? Jeśli tak, czego te działania dotyczą?
- Na ile trafnie zidentyfikowano w projektach RPO WP odbiorców oferty turystycznej?
- W jakim stopniu przygotowane publikacje dotyczące infrastruktury turystycznej uwzględniają potrzeby faktycznych odbiorców tej oferty?

Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym

Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego oraz z pozostałymi interesariuszami turystyki w regionie, realizacja interwencji w ramach tego przedsięwzięcia strategicznego miała kluczowe znaczenie dla osiągnięcia efektu liniowości i kompleksowości wsparcia. Podejście to zagwarantowało przygotowanie beneficjentów do realizacji projektów oraz zastosowanie etapowości projektowania tras rowerowych. Począwszy od przygotowania kart zadań przez poszczególnych beneficjentów, poprzez wizje lokalne UMWP i analizę alternatywnych rozwiązań dotyczących

zagospodarowania planowanych tras przeprowadzono aktualizację i racjonalizację planów inwestycji. Przed rozpoczęciem naborów dokonano też wstępnych uzgodnień z podmiotami zaangażowanymi w projekt odnośnie możliwości przeprowadzenia inwestycji w danej lokalizacji. Uzgodnienia dotyczyły barier wsparcia identyfikowanych przez instytucje ochrony środowiska (RDOŚ, PK itp.), zarządców wałów przeciwpowodziowych (PGW Wody Polskie, itp.) czy dróg (ZDW, ZDP).

Proces ten doprowadził do wyboru wykonalnych i zasadnych inwestycji i włączenia ich w zakres RPS Pomorska Podróż. W opinii badanych, realizacja projektów poza formułą przedsięwzięcia strategicznego spowodowałaby ich ograniczony zakres, nie doprowadziłaby do powstania inwestycji liniowych wykraczających poza obszar jednej gminy.

Istotne znaczenie dla kompleksowości realizowanych inwestycji miały „Wytyczne rowerowe - Projektowanie i utrzymywanie turystycznych tras rowerowych w województwie pomorskim”, przygotowane przez Departament Turystyki UMWP. Zawierają one między innymi uszczegółowienie i operacjonalizację standardów CROW, charakterystykę produktów turystyki rowerowej i jej odbiorców, zasady projektowania i utrzymywania tras rowerowych. Jak wynika z wywiadów z beneficjentami oraz przedstawicielami stowarzyszeń i organizacji turystycznych, wytyczne te mają istotne znaczenie dla opracowywania założeń projektów RPO WP. Ważnym elementem formuły realizacji przedsięwzięć strategicznych była koordynacja ich przygotowania, projektowania i realizacji przez Departament Turystyki UMWP.

Istotną wartością dodaną jest realizacja większości projektów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9” w partnerstwach. Wyjątek stanowią jedynie projekty realizowane na odcinkach położonych w miastach: Gdańsk, Sopot, Gdynia i Władysławowo. W opinii badanych beneficjentów i przedstawicieli organizacji i stowarzyszeń turystycznych realizacja projektów w partnerstwach ułatwiła projektowanie miejsc postojowych poprzez wspólnego wykonawcę, co zapewniło standaryzację estetyki i funkcjonalności ich wykonania, pozwoliła także na zastosowanie ciągłości projektowanych tras i ich właściwej komunikacji ze środkami transportu zbiorowego i indywidualnego (np. obiektami Park & Bike).

W opinii co drugiego badanego przedstawiciela beneficjentów, wdrażanie projektów w partnerstwie niosło za sobą zarówno korzyści, jak i trudności. Powszechnie deklarowano większą skalę przedsięwzięcia, kompleksowość oferty oraz szerszą skalę promocji jako

korzyści płynące z realizacji projektu w partnerstwie. Trudności, które towarzyszyły temu rozwiązaniu to przede wszystkim opóźnienia realizacyjne. Co trzeci badany zgłaszał też problemy w komunikacji w ramach partnerstwa. Jak wynika ze studium przypadku projektu partnerskiego Krynicy Morskiej realizowanego w ramach Pomorskich Tras Rowerowych „liderowanie” w partnerstwie okazało się z perspektywy beneficjenta trudniejsze dla wszystkich partnerów poprzez konieczność uspołnienienia terminów i zakresu składanych wniosków o płatność. Trudnością było pozyskanie wkładów ze strony każdego z partnerów do wniosku o płatność. Problemem okazała się również znaczna liczba dokumentów niezbędnych do realizacji projektu inwestycyjnego tj. uzgodnienia dotyczące przebiegu inwestycji na terenie Natura 2000, decyzje oddziaływania na środowisko, studium wykonalności, analiza wykonalności itd. Inną zidentyfikowaną przeszkodą związaną z realizacją projektu liniowego była niejednolicie prowadzona ocena składanych wniosków w różnych okresach, co przy dużej liczbie wniosków powodowało konieczność wygospodarowania dodatkowego czasu na obsługę w Urzędzie Miejskim. W ocenie uczestniczącego w badaniu terenowym przedstawiciela gminy Krynica Morska, wyzwaniem na etapie realizacji projektu były problemy wynikające z opóźnień przetargowych w wyłanianiu wykonawcy oraz wzroście cen (przeprowadzono 4 nierozstrzygnięte przetargi). Pojawiła się również potrzeba wykonania robót dodatkowych. Z drugiej jednak strony – dzięki formule partnerskiej udało się zapewnić spójność i jednorodność szlaku rowerowego na terenie gmin partnerskich.

Analizy przeprowadzone w ramach studium przypadku partnerstwa Krynicy Morskiej wskazują na fakt, że celem tego projektu było głównie ukierunkowanie i skanalizowanie rozproszonego obecnie po terenach leśnych ruchu turystycznego oraz zabezpieczenie zasobów i walorów przyrodniczych i krajobrazowych przy zastosowaniu ochrony różnorodności biologicznej. Dzięki realizacji projektu udało się włączyć szlak rowerowy do tzw. Wiślanej Trasy Rowerowej i tym samym zapewnić spójność dostępnych lokalnie szlaków rowerowych, co przyczyniło się do rozbudowania produktu sieciowego. Głównym efektem projektu stało się oznakowanie szlaku rowerowego przebiegającego przez Krynica Morską zgodnie z obowiązującymi przepisami i spełniających międzynarodowe standardy oraz wybudowanie dedykowanej infrastruktury (m.in. tablice informacyjne, punkty obsługi rowerzystów, miejsca odpoczynku dla rowerzystów). Powyższe działania umożliwiły

rozpoczęcie starań o przyznanie certyfikacji szlaków EuroVelo i włączenie efektów projektu w sieć międzynarodową.

W realizowanych projektach powszechnie stosowano zasadę uniwersalnego projektowania, tj. dbano o brak barier architektonicznych w dostępie do tras rowerowych, powstała nawierzchnia umożliwiała sprawne poruszanie się wózków osób z niepełnosprawnościami. Dbano również o liczne ławki, miejsca odpoczynku na trasach rowerowych, oświetlenie tras. Należy jednak podkreślić, że rzadziej niż co trzeci (27%) badany beneficjent projektów tego przedsięwzięcia strategicznego wskazał osoby z niepełnosprawnościami jako jedną z grup docelowych projektu. Powoływano się przy tym głównie na dostępność nawierzchni dla wózków, często korzystających ze ścieżek rowerowych.

Projekty przedsięwzięcia „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” skutecznie kanalizują ruch na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo, przyczyniają się do ochrony środowiska naturalnego poprzez umożliwienie odpoczynku, czy też podziwiania atrakcji krajobrazowych w wyznaczonych do tego, wygodnych miejscach. Badani beneficjenci stosowali takie rozwiązania jak: oznakowanie szlaków dla turystów, tablice informujące o stanie dziedzictwa naturalnego i sposobach jego ochrony na obszarze projektu, ogrodzenia, bariery oraz inne formy architektoniczne zakazujące wstępu. Ważnym elementem jest też zadbanie o toalety i kosze na śmieci na wspartych szlakach, co zapobiega niekontrolowanemu zaśmieceniu terenu.

Zdjęcie 9. Oznakowanie terenu chronionego przyrodniczo, przykład kanalizacji ruchu turystycznego na trasie rowerowej w Stegnie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wizji lokalnej projektu „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa rowerowa R-9 – partnerstwo Gminy Miasta Krynica Morska”

Ze względu na wpisywanie się projektów w sieć EuroVelo beneficjenci definiowali odbiorcę działań projektowych oraz działań promocyjnych bardzo szeroko. Inwestycje ukierunkowane są na różnych odbiorców, turystów zagranicznych i krajowych oraz mieszkańców lokalnych.

Tabela 19. Deklaracje beneficjentów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” dotyczące założonych grup docelowych projektu.

Grupy docelowe	Częstość	Procent
Turyści -mieszkańcy innych regionów Polski	11	100%
Turyści - mieszkańcy Pomorza	10	90,9%
Turyści zagraniczni	10	90,9%
Osoby aktywne lubiące sport	9	81,8%
Rodziny	8	72,7%
Dzieci i młodzież szkolna	7	63,6%

Grupy docelowe	Częstość	Procent
Osoby starsze	5	45,5%
Studenci	5	45,5%
Osoby z niepełnosprawnościami	3	27,3%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów projektów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R10 i Wiślana Trasa Rowerowa R9 – odcinek R-10 na terenie miast Ustki i Słupska”, N=11

Analiza ogólnodostępnych materiałów promocyjnych wspartych tras wskazuje na podkreślanie w nich spójności, bezpieczeństwa przejazdu, ale także atrakcyjności otoczenia przyrodniczego oraz dostępności ciekawej architektury (mostów, śluz, przepompowni), również zamków, pałaców, obiektów muzealnych. Udostępniane są mapki i broszury promujące całą trasę R 10 (Eurovelo 10/13) lub R9, (Eurovelo 9), nie tylko obszar partnerstwa. Na bieżąco prowadzone są przez Departament Turystyki działania promujące trasy rowerowe oparte na trasach EuroVelo 10/13 i EuroVelo9. Zakres i treść promocji trafnie odpowiadają na potrzeby grup docelowych.

Zdjęcie 10. Miejsce postojowe dla rowerzystów w Krynicy Morskiej na trasie R10 z tablicą wyjaśniającą atrakcje turystyczne, w tym przyrodnicze.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wizji lokalnej projektu „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa rowerowa R-9 – partnerstwo Gminy Miasta Krynica Morska”

Pomorskie Szlaki Kajakowe

Sposób realizacji projektów w ramach tego przedsięwzięcia strategicznego, przy uwzględnieniu formuły partnerstwa bądź porozumienia ponadlokalnego (w przypadku dzielenia realizacji odcinków szlaku między podmioty publiczne i przedsiębiorców) zagwarantował utworzenie produktu sieciowego. Zastosowanie formuły partnerstwa bądź porozumienia pozwoliło na tworzenie punktów etapowych w odległościach mniejszych niż 10 km oraz pełne oznakowanie szlaku na wspartych odcinkach. Badani beneficjenci w większości uważają, że realizacja projektów w partnerstwie przyniosła przede wszystkim korzyści takie jak: większa skala oddziaływania efektów projektu, kompleksowość oferty, mniejsze koszty ponoszone na promocję przy większej jej skali. Co trzeci respondent doświadczał jednak opóźnień w oddaniu swojego odcinka szlaku ze względu na nieterminową realizację pozostałych odcinków przez partnerów. Analiza studium przypadku projektu gminy Stężycza „Szlakiem Raduni” pokazuje specyfikę realizacji projektu partnerskiego w szerokim zakresie konsultowanego na etapie planowania zakresu z lokalną społecznością. Osiągnięto to, zarówno poprzez bezpośrednie spotkania konsultacyjne jak i badania społeczne - zleczone przez UMWP. Działania te były poparte zaangażowaniem w planowanie projektu lokalnych podmiotów prywatnych, LOT-ów, LGD-ów czy LGR-ów. Projekt wynikał ze strategii opracowanych przez trójsektorowe partnerstwa, jakimi są dwie LGD obejmujące swoim zasięgiem obszar realizacji projektu tj. LGD Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby oraz LGD Trzy Krajobrazy.

Projekt stanowił również element oraz kontynuację działań strategicznych gmin – partnerów projektu – określonych w ich strategiach rozwoju - zmierzających do poprawy atrakcyjności turystycznej ich terenu i pełniejszego wykorzystania posiadanych walorów środowiska naturalnego z wykorzystaniem zasad rozwoju zrównoważonego. Efektem zawiązanego partnerstwa stał się wzrost liczby wspólnych działań w regionie związanych z turystyką. Z badań terenowych wynika, że dzięki współpracy gmin istnieje obecnie możliwość łatwego dojazdu i korzystania z licznych atrakcji na terenie szlaku kajakowego. Mieszkańcy Trójmiasta, którzy chcieliby spędzić niedzielę w Gminie Stężycza, mogą przyjechać PKM do Gołubia, tam wypożyczyć rower i udać się rowerem do Stężycy, zaparkować niedaleko stacyjny, przejść się stacją do wypożyczalni, wsiąść na kajak, popływać cały dzień kajakiem, skorzystać z lokalnej gastronomii i wrócić następnie rowerem do Gołubia, a finalnie do

Gdańska. Projekt zapewnił bowiem możliwość rozbudowania dotychczasowej oferty turystyczno-rekreacyjnej o obszar turystyki kajakowej.

Realizacja projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego pozwoliła na następujące etapowanie prac nad projektowaniem wsparcia: weryfikacja kart zadań przez beneficjentów, wizja lokalna, doradztwo techniczne ze strony Departamentu Infrastruktury RPO WP, wstępne uzgodnienia z zaangażowanymi podmiotami (właściciele gruntów, RDOŚ, nadleśnictwa, IZ RPO WP czy PGW Wody Polskie), konsultacje społeczne, spotkania subregionalne, opracowanie wytycznych i modelowych założeń inwestycji, wykonalnych dla potencjalnych beneficjentów. Przyjęto do realizacji 31 szlaków kajakowych.

Istotnym elementem realizacji przedsięwzięć strategicznych było doradztwo techniczne ze strony Departamentu Infrastruktury UMWP, wsparcie eksperckie ze strony środowisk kajakowych, analiza wykonalności przedsięwzięcia.

W rezultacie wieloetapowości przedsięwzięcia strategicznego, projekty realizowane w jego ramach w RPO WP przyczyniają się do stworzenia sieciowego produktu, kompleksowej oferty turystyki kajakowej, umożliwiającej realizację turystyki aktywnej skierowanej do różnych grup odbiorców. Sieciowość tę zapewniono poprzez realizację projektów w partnerstwie lub w ramach porozumień ponadlokalnych, co umożliwiło utworzenie produktu turystycznego na długich szlakach. Wsparciem objęto rzeki spławne dla kajakarzy, reprezentujące różne poziomy trudności dla użytkowników.

Dobłą praktyką stworzenia projektu sieciowego na rzece jest projekt gminy Stężycy pn. Szlakiem Raduni. W wyniku realizacji projektu wybudowany został ciąg obiektów turystycznych zlokalizowany na terenie 7 gmin partnerskich. Zapewniło to stworzenie markowego, sieciowego produktu turystycznego znanego w kraju i za granicą wykorzystującego rzekę Radunię. W ramach zagospodarowania szlaków kajakowych w infrastrukturę wodną projekt zapewnił realizację kilkudziesięciu obiektów na szlaku (zadania projektowe) tj. w:

(1) **Gminie Stężycy**: przystań kajakową w miejscowości **Gołubie**, przystań kajakową w miejscowości **Stężycy**, przystań kajakowa w miejscowości **Zgorzałe**, przystań kajakową w miejscowości **Borucino**;

(2) **Gminie Chmielno**: Przystanek kajakowy nad Jeziorem Białym, przystanek kajakowy przy przystani żeglarskiej Dulka, Przystań kajakową nad Jeziorem Raduńskim w **Przewozie**,

przystanek kajakowy przy Ośrodku Wypoczynkowym Krefta, przystań kajakową nad jeziorem Kłodno w **Zaworach**, przenoskę przy jazie Chmielonka oraz przystanek kajakowy, przystanek kajakowy w **Przewozie**;

(3) **Gminie Kartuzy**: budowa 7 pływających pomostów na terenie kompleksu Centrum Sportów Wodnych i Promocji Regionu na Złotej Górze wraz z wyciągarką linową służącą do obsługi slipu w **Brodnicy Górnej**, budowa pomostów dla obsługi ruchu kajakowego wraz z oznakowaniem drogowym w rejonie mostu drogowego i jazu piętrzącego w miejscowości **Brodnica Dolna**, rewitalizacja dna jeziora pod mostem na drodze wojewódzkiej nr 228 w miejscowości **Ręboszewo**;

(4) **Gminie Somonino**: budowa przystani kajakowej nad rzeką Radunią w miejscowości **Somonino** wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną i towarzyszącą, budowa przystani kajakowej nad rzeką Radunią w miejscowości **Goręczyno** wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną i towarzyszącą, budowa pomostów na jeziorze Ostrzyckim, budowa przystani kajakowej nad rzeką Radunią w miejscowości **Ostrzyce**;

(5) **Gminie Żukowo**: przenoska w Lniskach, przystań kajakowa i przenoska w **Żukowie**, Przystań i pole biwakowe w **Rutkach**;

(6) **Gminie wiejskiej Pruszcz Gdański**: budowa przystani kajakowej w **Straszynie**;

(7) **mieście Pruszcz Gdański**: budowa dwóch przystani kajakowych na rzece Raduni w Pruszczu Gdańskim - przystań przy Faktorii, budowa dwóch przystani kajakowych na rzece Raduni w Pruszczu Gdańskim - przystań przy Centrum Kultury i Sportu oraz u Partnera prywatnego Wypożyczalnia Sprzętu Rekreacyjnego Kaszubskie Kajaki Paweł Marsz: przystań końcowa spływu w **Kiełpinie**. W połączeniu ze zrealizowanym w perspektywie finansowej 2007-2013 projektem na jeziorze Raduńskim w PO RYBY 2007-2013 obszar rzeki Raduni został kompleksowo zagospodarowany jako produkt sieciowy.

Zdjęcie 11. Przystań kajakowa w Goręczynie na rzece Radunia.

Źródło: materiały własne UMWP

Analiza zakresu przedmiotowego realizowanych projektów oraz wywiady z beneficjentami wskazują na fakt, iż nie wszystkie zalecenia zawarte w dokumencie pod nazwą „Koncepcja zagospodarowania szlaków wodnych w województwie pomorskim dla turystyki kajakowej”¹⁰ zostały uwzględnione w pełni w realizowanych projektach.

Zgodnie z zapisami tego dokumentu odpowiednio zagospodarowany i zorganizowany szlak kajakowy powinien zabezpieczyć następujące potrzeby turystów:

1. Zapewnienie wygodnego dojazdu i postoju dla samochodów i przyczep kajakowych przy miejscach rozpoczęcia i zakończenia danego etapu spływu;
2. Możliwość wygodnego i bezpiecznego wodowania i wyciągania kajaków na brzegu rzeki w miejscach rozpoczęcia i zakończenia danego etapu spływu;
3. Możliwość wygodnego i bezpiecznego przenoszenia kajaków przez przeszkody i obiekty hydrotechniczne, oraz drożność koryta rzeki dla kajakarzy;

¹⁰ Należy jednak podkreślić, że kluczowe założenia dla przedsięwzięcia PSK zawiera dokument analiza wykonalności i charakterystyka przedsięwzięcia PSK dla RPS Pomorska Podróż – ustalenia w nim zawarte zostały w pełni spełnione.

4. Możliwość przewiezienia kajaków na odcinkach wyłączonych ze spływów (np. przy elektrowniach wodnych, ujęciach wody, odcinkach o zbyt niskim stanie wody lub objętych różnymi formami ochrony przyrody);
5. Zabezpieczenie potrzeb socjalnych użytkowników szlaku, takich jak odpoczynek pod dachem, możliwość zjedzenia posiłku, skorzystania z toalety i prysznic, możliwość rozbicia namiotu, dostęp do energii elektrycznej;
6. Zapewnienie dostępności usług jak np. zakupu drewna, środków spożywczych itp. w miejscach biwakowych, często odległych od terenów zabudowanych;
7. Pełne oznakowanie szlaku, pozwalające na zorientowanie się w położeniu na szlaku, odległości.

W trakcie projektowania inwestycji nie wszędzie zadbano o wygodny dojazd do przystani (np. w miejscowości Gałąźnia Mała, gdzie nie można podjechać busem z kajakami), sporadycznie jedynie zadbano o dostęp w punkcie etapowym do drewna na ognisko, dostęp do poboru energii czy też pola namiotowego lub pełnego węzła sanitarnego. Do sukcesów inwestycji można natomiast zaliczyć budowę przenosek, które nie występowały wcześniej na szlaku skutecznie uniemożliwiając jego pełne użytkowanie. Charakter inwestycji wskazuje na orientowanie się beneficjentów raczej na turystę jednodniowego, który po przepłynięciu 10-15 km zostanie odwieziony na miejsce zbiórki przez wyspecjalizowanego agenta. Potrzeby takiego turysty zostały w pełni zaspokojone. W opinii badanych istotne byłoby zwiększenie w przyszłości udziału przedsiębiorców inwestujących w funkcjonalne punkty etapowe z pełnym wyposażeniem sanitarnym i ofertą pozakajakowego spędzania czasu wolnego (na przykład w projekcie objętym studium przypadku pn. „Pomorskie Szlaki Kajakowe – Szlakiem Raduni” otwarto także wypożyczalnię rowerów).

W opinii badanych, obecność wyłącznie przedstawicieli JST w partnerstwie projektowym nie gwarantuje szerokiej inwestycji o charakterze komercyjnym, jest jednak niezastąpiona w przypadku konieczności przeprowadzenia takich działań jak np. przenoski. Prywatny przedsiębiorca nie zrealizowałby inwestycji w przenoski – nie generuje ona bezpośredniego przychodu, ponadto przeprowadzana jest często na obszarze chronionym, co wiąże się z dodatkowymi ograniczeniami. Udział JST w realizacji interwencji ma więc istotne znaczenie, zwłaszcza poza rozpoznawalnymi i uczęszczanymi szlakami kajakowymi. Tam gdzie potencjał szlaków kajakowych jest wysoki, a nie ma infrastruktury kajakowej, niezbędne jest wsparcie tego potencjału przez samorządy czy nadleśnictwa poprzez budowę elementarnej, sieciowej

użytkowej infrastruktury. Tworzą one podstawową sieć, która z czasem pozwala na podjęcie decyzji prywatnym inwestorom o stworzeniu oferty i usług na szlakach dotychczas nieuczęszczanych.

Wytyczne (modelowe, typowe) do projektowania infrastruktury wodnej dla potrzeb turystyki kajakowej zostały co do zasady uwzględnione przez beneficjentów. Za szczególnie przydatne uznano wskazówki dotyczące budowania pomostów czy slipów lub rynien w zależności od typu nurtu lub typu nabrzeża. Sporadycznie tylko niestosowano się do zaleceń zawartych w przedmiotowym dokumencie, np. w przystani w Leśnym Dworze czy też w przystani Młosino, w których inwestycje nie są w pełni dostępne.

Począwszy od 2022 roku funkcjonują nowe wytyczne dla zagospodarowania szlaków kajakowych w województwie pomorskim. Obejmują one zbiór wytycznych, dobrych praktyk i zaleceń, związanych z projektowaniem i utrzymaniem infrastruktury kajakowej na terenie województwa pomorskiego. Rekomendacje te są zalecane do stosowania przez samorządy, instytucje publiczne i organizacje turystyczne przy realizowaniu projektów i inwestycji obejmujących infrastrukturę kajakową, jako element polityki województwa. Wytyczne zawarte w opracowaniu pozwalają na projektowanie wysokiej jakości infrastruktury kajakowej, zgodnie z aktualnym stanem prawnym, w sposób zapewniający bezpieczeństwo i komfort użytkowników, wraz z uwzględnieniem kwestii ochrony przyrody i krajobrazu. Stosowanie rozwiązań umożliwi również zoptymalizowanie kosztów inwestycji w infrastrukturę kajakową oraz kosztów jej utrzymania, remontów i eksploatacji, jak też utrzymanie tej infrastruktury we właściwym stanie.

Zapisy wniosków o dofinansowanie projektu nie wskazują na szczególne profilowanie grup odbiorców – beneficjenci na ogół ograniczali się do określenia odbiorców jako kajakarzy. W badaniu ankietowym respondenci równie często wskazywali jako grupę docelową turystę spoza Pomorza jak i turystę regionalnego. W opinii badanych głównym odbiorcą działań projektowych są rodziny i osoby lubiące sport, nieco rzadziej turyści zagraniczni, studenci oraz dzieci i młodzież szkolna. Pozycjonowanie zarówno zakresu działań projektowych jak i działań promocyjnych wobec tych grup należy uznać za trafne, wsparta infrastruktura w wystarczającym stopniu odpowiada na potrzeby tak zdefiniowanego turysty.

Tabela 20. Deklaracje beneficjentów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” dotyczące założonych grup docelowych projektu.

Tabela 20. Deklaracje beneficjentów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” dotyczące założonych grup docelowych projektu.

Grupy docelowe	Częstość	Procent
Rodziny	15	100%
Turyści -mieszkańcy innych regionów Polski	14	93,5%
Turyści - mieszkańcy Pomorza	14	93,5%
Osoby aktywne lubiące sport	13	86,7%
Turyści zagraniczni	12	80%
Studenci	9	60%
Dzieci i młodzież szkolna	9	60%
Osoby z niepełnosprawnościami	7	46,7%
Osoby starsze	6	40%

Źródło: badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów projektów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe”, N=15

Mimo, iż aż 46% badanych beneficjentów projektów wskazało osoby z niepełnosprawnościami jako jedną z grup docelowych przedsięwzięcia – w projektach wchodzących w skład przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe nie wdrażano rozwiązań ułatwiających korzystanie z pomostów osobom z niepełnosprawnościami, z wyjątkiem sporadycznego budowania pomostów o niskim nachyleniu, co wynikało raczej z uwarunkowań terenu, a nie celowej inwestycji. Dostęp do infrastruktury punktu etapowego był projektowany uniwersalnie, osoby z niepełnosprawnością ruchową mają więc dostęp do wspartych obiektów infrastruktury brzegowej.

Analiza zakresu wspólnych działań promocyjnych realizowanych przez miasto Gdańsk, wskazuje na ich trafność, jeśli chodzi o potrzeby odbiorcy. Zastosowano różnorodne formy przekazu, ukierunkowane na turystę krajowego i rodzinnego oraz osoby lubiące sport jako główne grupy docelowe wsparcia. Opracowano graficznie 31 indywidualnych przewodników szlakowych w formie ulotek, zaktualizowano przewodnik Pomorskie Szlaki Kajakowe, przeprowadzono audyt i inwentaryzację szlaków w celu pozyskania informacji o lokalizacji atrakcji turystycznych, danych teleadresowych miejsc punktów usługowych, wyposażenia

infrastruktury szlaków. Ponadto przeprowadzono kampanię medialną, w tym outdoorową (ekspozycja plakatów na 400 nośnikach zlokalizowanych w: Bydgoszczy, Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Metropolii Śląskiej oraz Trójmieście), zamieszczono 148 publikacji w: 3 magazynach pokładowych, 5 magazynach i portalach branżowych, 24 dziennikach regionalnych, 10 portalach ogólnopolskich. Przeprowadzono także (z możliwością tłumaczenia na języki obce) emisję formatów reklamowych w: 5 portalach ogólnopolskich, 10 portalach tematycznych, sieci reklamowej Google, serwisach Facebook i Instagram. Efektem kampanii było między innymi w roku 2021 354 780 613 wyświetleń reklam i ponad 45 000 wejść na stronę <https://kajaki.pomorskie.eu>. Istotne są też działania promocyjne prowadzone w ramach SIK przez Samorząd Województwa Pomorskiego, takie jak: tablice informacyjno-promocyjne na przystaniach kajakowych, strona internetowa PSK kajaki.pomorskie.eu, strona produktu turystycznego na FB, kampania ogólnopolska produktowa i wizerunkowa PSK, artykuły promocyjne, udział w targach, wydawnictwa, kampania blogowa, współpraca ze środowiskiem kajakowym, wyszukiwarka operatów kajakowych, monitoring ruchu kajakowego na przykładzie rzeki Brdy i Wdy. Projekty RPO WP realizowane w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” skutecznie przyczyniają się do ochrony środowiska przyrodniczego, ograniczają zakres antropopresji poprzez kanalizowanie punktów etapowych w wyznaczonych miejscach. Powszechnie stosowano oznakowanie szlaku, tablice informujące o stanie dziedzictwa naturalnego i sposobach jego ochrony na obszarze projektu, kładki, pomosty na zbiornikach wodnych, przenoski. W co drugim projekcie powstawały parkingi dla rowerów lub miejsca postojowe dla samochodów. Ważnym elementem jest też zadbanie o toalety i kosze na śmieci na wspartych szlakach, co zapobiega niekontrolowanemu zaśmieceniu terenu.

Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej

Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami beneficjentów, organizacji turystycznych oraz przedstawicielami UMWP, realizacja projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego RPS Pomorska Podróż pozwoliła na standaryzację wsparcia, uspołnienie założeń realizowanych inwestycji z potrzebami potencjalnych odbiorców, zidentyfikowanymi w dokumencie Strategia kreacji i promocji marki dla oferty turystycznej Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej. Realizacja projektów pod egidą przedsięwzięcia strategicznego umożliwiła uzgodnienie zakresów inwestycji. Przed ogłoszeniem konkursu złożono 37 kart inwestycji

planowanych przez potencjalnych wnioskodawców. W wyniku weryfikacji przeprowadzonej w roku 2015 dla potrzeb przedsięwzięcia strategicznego, w ramach analizy wykonalności oraz preselekcji, z 37 zgłoszonych zamierzeń oraz dwóch dodatkowych zadań, 2 karty konsultacyjne nie zostały poddane dalszej analizie, pozostałe karty poddane zostały dalszym analizom jakościowym. W drugim etapie oceny zadań, przedstawionych już w formie Kart Zadań było określenie ich priorytetowości. Głównym kryterium w wyznaczeniu zadań priorytetowych był ich wpływ na możliwości rozwoju turystyki wodnej, rozwiązanie istniejących problemów oraz potencjał realizacyjny założonych celów.

Nie przygotowano wytycznych dotyczących realizacji projektów przedsięwzięcia strategicznego. Zalecenia dotyczące technicznych aspektów wsparcia, jakości realizowanych przedsięwzięć zostały zawarte w dokumencie „Analiza wykonalności Przedsięwzięcia Strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w obrębie Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”. Ponadto w dokumencie pn. „Szczegółowy Opis Inwestycji Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” zawarto bezwzględne zalecenie uzupełniania inwestycji o urządzenia do dystrybucji energii elektrycznej, wody pitnej, odbioru ścieków bytowych z jachtów oraz wód zęzowych. W opinii badanych wymagania te miały istotny wpływ na zakres inwestycji.

Ze względu na punktowy charakter inwestycji nie były one realizowane w partnerstwach. Mimo to inwestycje przyczyniły się do stworzenia sieciowego produktu turystycznego, umożliwiającego połączenie Pętli Żuławskiej z Zatoką Gdańską, udostępniającego miejsca postojowe w kilkugodzinnych interwałach. Projekty realizowane są również w ciągu trzech dróg wodnych, śródlądowych i morskich o znaczeniu międzynarodowym MDW E 40, MDW E 70 i MDW E60, co składa się na stworzenie produktu turystycznego o znaczeniu międzynarodowym i rozwoju oferty wodniactwa.

Projekty Działania 8.4 przyczyniają się ponadto do ochrony środowiska i dziedzictwa przyrodniczego – głównie poprzez skanalizowanie przystani i portów, umożliwienie zrzutu nieczystości przez jednostki wodne poza obszarem wodnym oraz poprzez zmniejszenie skali tzw. dzikiego cumowania w zatoczkach, co hamuje antropopresję na obszary chronione przyrodniczo. Ważnym elementem jest też zadbanie o toalety samoobsługowe, odbiór zanieczyszczeń z jachtów, segregację śmieci na wspartych akwenach i szlakach, itp.

We wszystkich realizowanych projektach rozwinięto rozwiązana ukierunkowane na osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami. W większości inwestycji przewidziano zastosowanie takich rozwiązań jak: toalety dla osób z niepełnosprawnościami, możliwość poruszania się osoby na wózku na pomoście, brak progów wjazdowych na przystań. Nie wykraczały one jednak poza tzw. uniwersalne projektowanie. Jak wynika jednak ze studiów przypadku projektów: „Rozbudowa przystani jachtowej w Jastarni w ramach przedsięwzięcia pn. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” oraz „Pętla Żuławska - rozbudowa przystani żeglarskiej w Błotniku”, w obu tych lokalizacjach planowane jest wypożyczenie bądź zakup jachtów wyposażonych w dźwig do transportu osób z niepełnosprawnością ruchową. Jest to przedsięwzięcie zainicjowane przez Fundację Empatia, projektowane do zastosowania we wszystkich portach i przystaniach, wspartych w RPO WP.

Biorąc pod uwagę, iż większość inwestycji nie została jeszcze zakończona nie można mówić o skuteczności działań promocyjnych. Regularnie prowadzone są działania promujące ofertę Pętli Żuławskiej – realizowane przez Stowarzyszenie Żuławy z Nowego Dworu Gdańskiego, bazujące na doświadczeniach i partnerstwie gmin jeszcze z okresu realizacji I etapu Pętli Żuławskiej w ramach Działania 6.4 POIG. Składają się na nie np. imprezy turystyczne (Wodnostacja w Nowym Dworze Gdańskim, Rajdy turystyczne Zalew Tour, regaty). Ponadto akcje promocyjne Stowarzyszenia Żuławy obejmują: działania w mediach społecznościowych, wydruk ulotek, przewodników, map, prowadzenie stoisk animacyjnych podczas imprez, produkcję gadżetów promocyjnych, rejsy promocyjne, udział w targach branżowych, artykuły w pismach, reportaże w tv lokalnej i ogólnopolskiej, organizację narad nawigacyjnych itp. Strategia promocyjna prowadzona jest trójtorowo: hasło przewodnia PŁYWAJ (promocja szlaku wodnego) , ZWIEDZAJ (promocja Żuław i poszczególnych gmin), ODPOCZYWAJ (nadanie przystaniom nowych funkcji – rekreacyjnej, miejsca organizacji imprez, itp.). Informator sezonowy produkowany jest ze składek członków Stowarzyszenia Żuławy (JST Żuław, m.in. Malbork, Cedry Wielkie, Gdańsk, Krynica Morska), zaś dystrybuowany przez gminy Pętli Żuławskiej.

Podobnie jak w przypadku pozostałych przedsięwzięć strategicznych przewidziano działania ukierunkowane na wspólną promocję i marketing oraz wyeksponowanie unikatowego

ponadregionalnego, międzynarodowego, sieciowego produktu i oferty turystycznej na obu akwenach, przyczyniające się do postrzegania województwa pomorskiego jako silnej destynacji w obszarze żeglarstwa, a także sportów i rekreacji wodnej. Liderem zewnętrznym tych działań promocyjnych jest miasto Sopot. Począwszy od 2021 roku prowadzona jest wspólna kampania promocyjna przedsięwzięcia strategicznego, w której także uczestniczy 7 partnerów – beneficjentów RPO WP (Cedry Wielkie, Gdańsk, Puck – gmina, miasto Puck, Jastarnia, powiat nowodworski, gmina Kosakowo, miasto Sopot). W ramach działań promocyjnych opracowywanych jest 9 filmów promocyjnych, zestandaryzowano także logo i grafikę na ulotkach promujących poszczególne obiekty partnerów, stworzono także profil przedsięwzięcia strategicznego na Facebooku i You Tube, umożliwiający oglądanie filmów w językach obcych pod wspólną nazwą promocyjną przedsięwzięcia Pomorskie pod żaglami. Kampania zakończy się w czerwcu 2023 roku. Jednocześnie cały czas prowadzona jest kampania promocyjna Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, uwzględniająca: kampanie blogowe, spoty, wydawnictwa tj. przewodnik i mapę żeglarską (duża popularność i wznawiane druki), Regaty o Puchar Marszałków na Zalewie Wiślanym, udział w tragach żeglarskich, artykuły promocyjne, narady nawigacyjne itp. Przedsięwzięcie promowane jest także przez PROT oraz samorządy lokalne zlokalizowane na obszarze Żuław i Zatoki Gdańskiej.

Analiza materiałów promocyjnych rozpowszechnianych zarówno w ramach wspólnego przedsięwzięcia promocyjnego Pomorskie pod Żaglami jak i informatora sezonowego Stowarzyszenia Żuławki wskazuje na wysoki stopień zgodności promowania produktu turystycznego z potrzebami odbiorców, widnieje na nich informacja o możliwości telefonicznej rezerwacji miejsc w porcie, przystani, informacja o imprezach cyklicznych. Jak wynika jednak z wywiadów przeprowadzonych w ramach studiów przypadku dwóch projektów: „Rozbudowa przystani jachtowej w Jastarni w ramach przedsięwzięcia pn. Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” oraz „Pętla Żuławka - rozbudowa przystani żeglarskiej w Błotniku” – popyt na usługi oferowane we wspartych przystaniach i portach przewyższa podaż, wzrosła liczba tzw. rezydentów, a więc jednostek pływających rezerwujących miejsce postojowe w skali całego roku, co zapewnia stały przychód i opłacalność ekonomiczną zrealizowanych inwestycji, niemniej ogranicza możliwości skorzystania z efektów projektu szerokiej gamie wodniaków sezonowych. W poszczególnych portach i przystaniach przewidziano zaledwie 15-20% miejsc postojowych z

przeznaczeniem dla swobodnie żeglujących. Jak wynika z panelu ekspertów i warsztatu implementacyjnego, warto rekomendować wnioskodawcom planowanie inwestycji w takim zakresie, aby co najmniej 20% miejsc cumowania pozostawało w sezonie do dyspozycji wodniaków. Ponadto, w opinii badanych, brak spójnego systemu rezerwacji miejsc po portach i przystaniach Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej jest istotnym czynnikiem hamującym swobodną żeglugę na tych obszarach i sprzyjającym raczej dziękiemu postojowi niż podejmowaniu ryzyka dopłynięcia do portu, w którym nie wiadomo czy są wolne miejsca postojowe. Przedstawiciel Pomorskiego Związku Żeglarstwa postuluje ograniczenie promocji do środowiska osób posiadających jachty lub houseboaty, łodzie o długości powyżej 14 metrów ze względu na zagrożenie środowiska przyrodniczego w przypadku niekontrolowanego napływu turystów – wodniaków.

W kontekście tych ustaleń dobór grupy docelowej wśród beneficjentów – właścicieli jednostek pływających o długości nie mniejszej niż 12 metrów należy uznać za trafny.

Podsumowanie

Realizacja projektów Działania 8.4 w ramach przedsięwzięć strategicznych RPS Pomorska Podróż przyniosła korzyści. Dzięki interwencji powstają produkty sieciowe, ponadlokalne, które są w stanie – po zakończeniu inwestycji – zbudować markę regionalnego produktu turystycznego. Przyczyniło się do tego wieloetapowe podejście, diagnozujące potrzeby i możliwości rozwoju poszczególnych lokalizacji, wizje lokalne, uzgodnienia z interesariuszami, skutkujące dopuszczeniem do udziału w przedsięwzięciu inwestycji, które spełniały kryterium przedsięwzięcia strategicznego, koordynacja działań przez UMWP.

Dokumenty opracowywane w UMWP takie jak koncepcje zagospodarowania wód, tras rowerowych, analizy wykonalności, czy w końcu wytyczne (modelowe rozwiązania infrastrukturalne) są uważane przez beneficjentów za użyteczne i wykonalne. Sporadycznie jedynie zdarzały się inwestycje realizowane niezgodnie z wytycznymi. Należy jednak podkreślić, że ze względu na ograniczenia budżetowe, nie w pełni spełniano warunek użyteczności infrastruktury budowanej na wspartych szlakach. Występuje potrzeba uzupełnienia zakresu inwestycji o stacje paliw czy punkty remontowe, automatyczny system rezerwacji miejsc postojowych przy wspartych pomostach, przystaniach Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej. Infrastruktura wsparta na punktach etapowych szlaków kajakowych może sprzyjać najczęściej jednodniowym spływom kajakowym. Występuje potrzeba budowania

wokół nich pól biwakowych bądź punktów z pełnym węzłem sanitarnym czy gastronomicznym w celu rozwijania produktu turystycznego ukierunkowanego na dłuższe spływy kajakowe.

W realizowanych inwestycjach stosowano rozwiązania ukierunkowane na osoby z niepełnosprawnościami w ramach tzw. uniwersalnego projektowania. Na przykład trasy rowerowe wsparte w RPO WP mają głównie nawierzchnię asfaltową umożliwiającą łatwy transport osób na wózkach. W dwóch projektach przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” zaplanowano – w porozumieniu z NGO – wynajmowanie jachtu przystosowanego do transportu osób na wózkach.

Projekty Działania 8.4 stosują wystarczające rozwiązania w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i edukacji ekologicznej, przyczyniając się do ograniczenia antropopresji na obszarach chronionych oraz kanalizując ruch turystyczny. Ograniczają zaśmiecanie terenu. Trafnie zdefiniowano grupy docelowe, stosując je w miarę możliwości szeroko. Realizowane działania promocyjne są skuteczne, dzięki standaryzacji logo i grafik, wspólnej wizualizacji produktu turystycznego oraz spójnej promocji różnych realizowanych przedsięwzięć przyczyniają się do skutecznej rozpoznawalności i podnoszenia wartości marki całego przedsięwzięcia strategicznego.

Wsparcie turystyki aktywnej w ramach przedsięwzięcia strategicznego jest podstawowym gwarantem sukcesu w zakresie tworzenia produktów sieciowych wpisujących się w międzynarodowe szlaki turystyczne („Pomorskie Trasy Rowerowe”) lub tworzących zintegrowany produkt turystyczny w skali całego regionu. Za bardzo istotny czynnik tego sukcesu należy uznać też stałe działania promocyjne i animacyjne prowadzone przez UMWP lub dedykowane NGOs, które pozwalają na pełne wykorzystanie efektów inwestycji w kategoriach wzrostu liczby turystów. Prognozowane w niniejszym raporcie pełne wykorzystanie wspartej infrastruktury może przyczynić się do jej dalszego rozwoju nie tylko w ramach interwencji FEP w perspektywie 2021-2027, ale także poprzez inwestycje prywatne.

3.3 Kompleksowa oferta turystyczna oparta na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

3.3.1 Skuteczność interwencji RPO WP

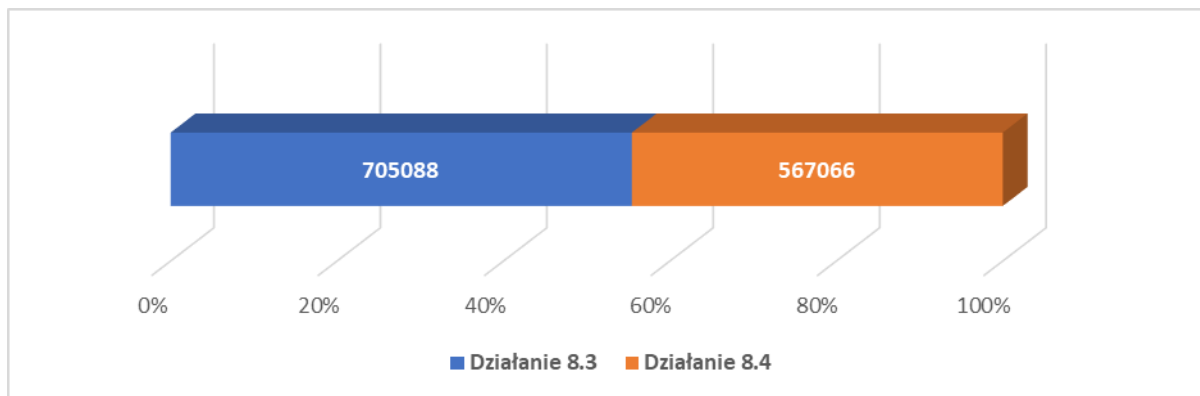
Niniejszy rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- Jaki jest/będzie poziom realizacji wspólnego wskaźnika dla interwencji w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego pn. Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne? Które projekty i dlaczego w największym stopniu przyczyniły/przyczynią się do jego realizacji?
- W jakim stopniu projekty RPO WP wpłynęły/ wpłyną na poprawę jakości przestrzeni oraz zapewniły/zapewnią zgodność z ustaleniami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego?
- Na ile kompleksową i rozpoznawalną ofertę turystyczną w skali regionu/kraju udało/uda się stworzyć dzięki realizacji projektów RPO WP? Co oferta ta obejmuje (np. rajdy rowerowe, zorganizowane wycieczki)? Jakich działań zabrakło lub były one realizowane w niewystarczającym wymiarze?

Wspólny wskaźnik produktu

W Programie przyjęto wspólny dla obu działań PI 6c wskaźnik produktu pn. Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok]. W realizowanych projektach założono jego osiągnięcie w wysokości 1 272 154 osób na rok, w tym 705 088 osób rocznie odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego wsparte w Działaniu 8.3 oraz 567 066 osób rocznie korzystających z turystyki aktywnej wspartej w Działaniu 8.4 RPO WP.

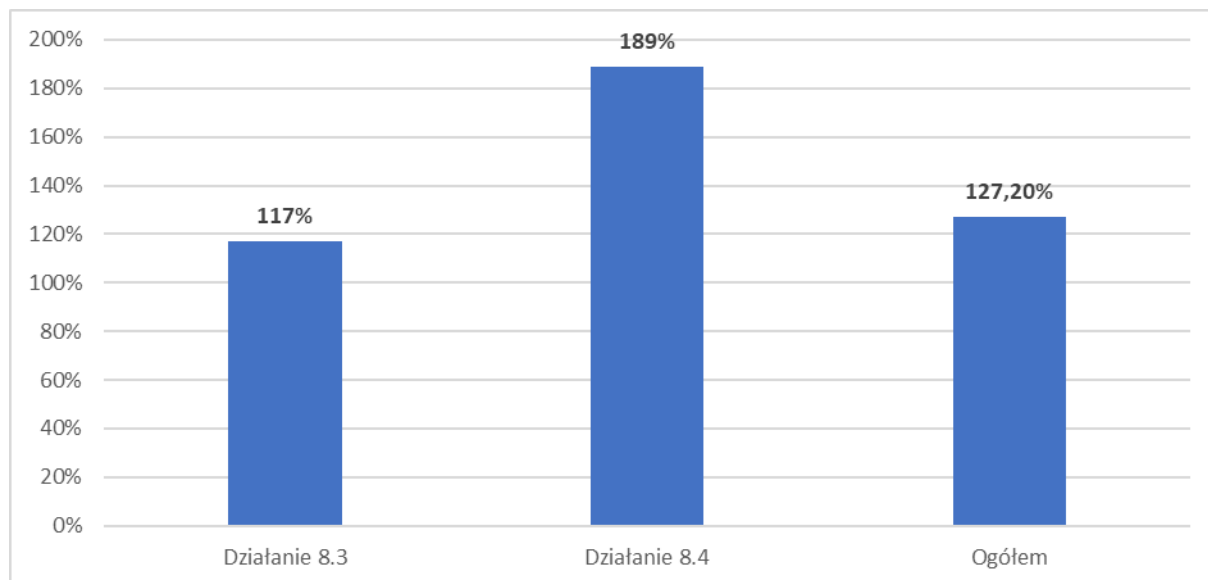
Wykres 5. Struktura oczekiwanego wzrostu liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok) w podziale na Działania.

Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023 r.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z dokumentacją programową RPO WP wartość docelowa tego wskaźnika, wspólnego dla obu Działań, wynosi 1 000 000 osób rocznie. W realizowanych projektach założono jej przekroczenie o 27.2%.

Wykres 6. Szacowany przez beneficjentów stopień osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika Wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok).

Źródło: dane SL2014, stan na dzień 31.03.2023 r.

Do dnia 31.03.2023 w projektach zakończonych wykazano osiągnięcie przedmiotowego wskaźnika w wysokości 436 878 osób/rok, w tym 440280 osób/rok w Działaniu 8.3 i 6 939 osób/rok w Działaniu 8.4. Stanowi to 60% szacowanej przez beneficjentów wartości docelowej w projektach Działania 8.3, 1% szacowanej przez beneficjentów wartości w projektach Działania 8.4 i 43,6% wartości zakładanej w Programie. Należy w tym miejscu podkreślić, że wskaźnik wykazywany jest w systemie monitoringu po 12 miesiącach od daty złożenia końcowego wniosku o płatność, stąd też wartość osiągniętą wskaźnika wykazano jedynie w 9 projektach Działania 8.3 oraz 3 projektach Działania 8.4.

W sześciu projektach Działania 8.3 wartość docelowa wspólnego wskaźnika produktu została przekroczona, w jednym osiągnięta, zaś w dwóch nieosiągnięta. Znaczące przekroczenie wartości wskaźnika wystąpiło w projektach realizowanych na terenie największych miast o największym potencjalnie turystycznym. Były to dwa rewaloryzacyjne projekty w mieście Gdańsku, jeden adaptacyjny w Gdyni, konserwacja murów w Malborku, ale co ciekawe również renowacja mostu na Kaszubach.

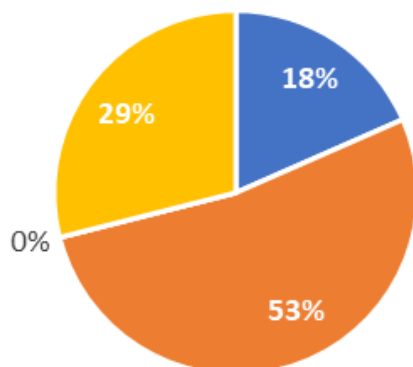
Przyczyny nieosiągnięcia docelowych wartości wskaźnika dla dwóch projektów należy upatrywać w sytuacji pandemicznej. Rok 2019 był bardzo udany dla instytucji kultury. Sprawozdania beneficjentów dla UMWP podają, że był to rok wyjątkowy pod względem

frekwencji. Spowodowało to, że wartość wyjściowa wskaźnika była bardzo wysoka. Ponadto w roku 2020 ograniczenia spowodowane pandemią COVID-19 niemal całkowicie zatrzymały ruch w instytucjach kultury. W konsekwencji instytucje, które zakończyły projekty w roku 2019, musiały znaleźć inny sposób na wykazanie zwiększonego ruchu. Posiłowano się przede wszystkim udostępnieniem zwiedzania online.

Realizacja nadmiarowej wartości wskaźnika dla dziewięciu projektów (pomimo trudności spowodowanych latami pandemicznymi) napawają optymizmem w zakresie osiągnięcia docelowych wartości wskaźnika dla pozostałych 10 projektów. W celu oceny możliwości ich osiągnięcia, zapytano o zdanie samych beneficjentów. Według 54,5% beneficjentów cele projektu dotyczące liczby użytkowników wspartej infrastruktury, mierzone wskaźnikiem „Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin ...” zostały osiągnięte w stopniu zbliżonym do zakładanego w projekcie, zaś zdaniem 18,2% zostały nawet wyraźnie przekroczone. Liczni badani – bo aż 27,3% - nie potrafili udzielić odpowiedzi na to pytanie.

W trzech projektach Działania 8.4, w których wykazano osiągnięcie wskaźnika produktu, tj. w projekcie pn. „Sobieszewo Nadwiślańska - budowa przystani żeglarskiej”, projekcie pn. Pomorskie Szlaki Kajakowe – rzeka Łupawa – Gmina Damnica oraz w projekcie pn. Pomorskie Szlaki Kajakowe – Z nurtem Wdy” liczba odwiedzin jest zgodna z założeniami, bądź nawet nieznacznie je przekracza. Żaden z pozostałych badanych beneficjentów nie zgłosił zagrożenia nieosiągnięcia zakładanej w projekcie wartości wskaźnika produktu wspólnego dla PI 6c, mimo, iż co trzeci badany zgłasza problem mniejszej liczby turystów w związku z konsekwencjami pandemii COVID-19 i wzrostem inflacji.

Wykres 7. Deklaracje beneficjentów Działania 8.4 dotyczące osiągnięcia zakładanej w projekcie wartości docelowej wskaźnika Wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

- Wartość docelowa wskaźnika rezultatu jest przekraczana
- Wartość docelowa wskaźnika rezultatu jest osiągnięta w zakładanej wysokości
- Wartość docelowa wskaźnika nie zostanie osiągnięta w zakładanej wysokości
- Nie wiem, trudno powiedzieć

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38 (72% wszystkich beneficjentów)

W przypadku projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne pn. „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” ryzyko nieosiągnięcia a wskaźnika może być oszacowane przy pomocy liczników rowerowych usytuowanych na wspartych odcinkach. Dane uzyskane od Departamentu Turystyki UMWP wskazują na coroczny wzrost liczby przejazdów na wspartych trasach rowerowych w skali znacznie przekraczającej założenia projektowe w niemal wszystkich monitorowanych lokalizacjach.

Tabela 21. Liczba przejazdów na wspartych w Działaniu 8.4 odcinkach tras rowerowych w latach 2018-2022.

Miejscowości	Zakładany w projekcie wzrost liczby odwiedzin na rok	2018	2019	2020	2021	2022
Chałupy	53530			108280	179546	173021
Gdańsk, Wyspa Sobieszewska	22 788			52191	79494	81238
Kieźmark	5000		123	10812	10884	12611
Kmiecin	850	2460	51480	30231	28344	35445

Miejscowości	Zakładany w projekcie wzrost liczby odwiedzin na rok	2018	2019	2020	2021	2022
Krynica Morska	19673		217	124918	135220	136897
Kwidzyń	14500		642	37676	44431	38630
Poddąbie	5000	406	29001	31688	26553	45079
Przejazdowo	49301	1510	67173	97012	90282	91910
Puck – Kaczy Winkiel	238 478	959	87293	103877	95650	100798
Tczew	10000				30585	9688
Władysławowo	53530		510	125394	133403	130900

Źródło: dane udostępnione przez Departament Turystyki UMWP

Niejednoznacznie wygląda natomiast pomiar liczby odwiedzin w projektach pozostałych przedsięwzięć strategicznych.

W przypadku przedsięwzięcia „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” liczba odwiedzających monitorowana będzie liczbą wejść i wyjść łodzi do mariny zliczanych księgowo jako liczba wpłat za korzystanie z przystani (w przypadku przystani w Jastarni szacowany jest on na około 100 odwiedzin dziennie w sezonie maj – październik). Liczba osób szacowana jest średnio jako dwie osoby na łódź. Warto jednak wspomnieć o problemie wzrastającej liczby rezydentów, tj. właścicieli jednostek pływających rezerwujących miejsce w marinie na okres całego roku. W opinii beneficjentów fakt ten może przyczynić się do mniejszej od spodziewanej liczby osób odwiedzających port, przystań. W momencie przeprowadzenia ewaluacji nie można jednak oszacować rzeczywistego wpływu zwiększonej w stosunku do oczekiwań liczby rezydentów na wysokość wspólnego wskaźnika produktu osiąganą w kolejnych latach. Niemniej, jak wynika z wywiadu z przedstawicielem Departamentu Infrastruktury RPO WP, powstawanie przystani oraz nowych miejsc postojowych na Pętli Żuławskiej w obu okresach programowania (w latach 2007-2013 w ramach POIG oraz w latach 2014-2020 w ramach Działania 8.4 RPO WP) spowodowało zmierzony wprost wzrost liczby wodniaków na tym obszarze z ok. 10 tys. w 2015 roku do 16 tysięcy w roku 2021. Wysoki wzrost liczby żeglarzy odnotowano także w Zatoce Gdańskiej, w roku 2019 wyniosła ona ok. 64 tys, osób, podczas gdy w roku 2021 już

ok. 79 tys. Wydaje się więc, że nawet planowane przez zarządców wspartych w Działaniu 8.4 portów i przystani przeznaczenie 15-20% miejsc postojowych na tzw. wolną żeglugę może przyczynić się do osiągnięcia zakładanej w projektach wartości docelowej wspólnego wskaźnika produktu.

W przedsięwzięciu strategicznym „Pomorskie Szlaki Kajakowe” nieliczni beneficjenci planują dokonywać pomiaru liczby odwiedzin poprzez ewentualne zamontowanie kamerek na szlaku lub pomiar liczby logowania się telefonów komórkowych na szlaku. Pozostali zamierzają polegać na danych księgowych lokalnych operatorów wypożyczalni kajaków lub dostawców usługi spływów kajakowych. Rozwiązanie to niesie za sobą jednak – zdaniem beneficjentów – ryzyko niepełnych statystyk ze względu na spory zasięg tzw. szarej strefy w sektorze. Jak wynika z badania ruchu kajakowego w województwie pomorskim na przykładzie Brdy i Wdy w okresie realizacji interwencji można odnotować spadek liczby odwiedzających. W roku 2019 wyniosła ona odpowiednio ok 141,5 tys. osób i 105 tys. osób, podczas gdy w roku 2021 już tylko 90 tys. osób i 81 tys. osób. Wynikać to może zarówno z konsekwencji pandemii COVID-19, aspektu pogarszania się warunków kajakowania (obniżenie poziomu wód w rzekach), jak i wzrastającej popularności innych wspieranych szlaków, dla których badań porównawczych nie przeprowadzono. Osiągnięcie zakładanej wysokości wspólnego wskaźnika produktu w projektach realizujących to przedsięwzięcie strategiczne może potencjalnie więc być zagrożone, niemniej należy podkreślić, że 60% badanych beneficjentów zauważa wzrost liczby turystów na wspartym obszarze.

Co do zasady najwyższy udział w generowaniu wspólnego wskaźnika produktu mają w Działaniu 8.4 projekty przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” (średni przyrost liczby odwiedzin przekracza 20 000 osób rocznie).

Projekty realizowane w ramach przedsięwzięcia „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” w swoich założeniach przyczyniają się średnio do wzrostu liczby odwiedzin o 2000 osób rocznie. W tej kategorii należy wyróżnić dwa projekty: - „Pętla Żuławska – Poprawa dostępności Nowego Dworu Gdańskiego drogą wodną” oraz „Pętla Żuławska – rozbudowa portu jachtowego w Krynicy Morskiej”, w których założono wzrost liczby odwiedzin przekraczający 10 000 osób rocznie. W projekcie Nowego Dworu

Gdańskiego założono – poprzez modernizację mostów – udostępnienie nowego szlaku żeglugi śródlądowej, w projekcie realizowanym przez Krynicę Morską zaś - radykalny wzrost miejsc postojowych przy zwiększającym się popycie.

Projekty realizowane w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” generują roczny przyrost odwiedzin wynoszący średnio około 1400 osób rocznie. W projektach: „Pomorskie Szlaki Kajakowe – Wierzyca przez Kaszuby na Kociewie”, „Pomorskie Szlaki Kajakowe – Z nurtem Wdy”, „Pomorskie Szlaki Kajakowe - Meandry Brdy i Chociny”, „Pomorskie Szlaki Kajakowe - Kajakiem przez Żuławy” oraz „Pomorskie Szlaki Kajakowe - Szlakiem Zbrzycy i Brdy” przyjęto, iż wzrost liczby odwiedzin na rok przekraczać będzie 3000 osób. Na wielkości te największy wpływ miała rozpoznawalność i popularność rzek, na których realizowano inwestycje, wykorzystywanie ich jako szlaków kajakowych na pozostałych odcinkach, poza tymi, które zostały objęte inwestycją RPO WP.

Kompleksowa oferta turystyczna

Obszar kultury

Projekty Działania 8.3 w istotny sposób wspierały tworzenie kompleksowej oferty turystycznej. Zdecydowana większość respondentów badań ankietowych dostrzega przede wszystkim wzrost ruchu turystycznego na obszarze objętym wsparciem (81,8% wskazań). Liczni badani (54,5%) zauważają również wzrost liczby odwiedzających obiekty kultury/ korzystających z instytucji kultury poza inwestycjami wspartymi w ramach projektu.

Tabela 22. Opinie beneficjentów Działania 8.3 dotyczące występowania tendencji wzmacniających efekty projektów.

Rodzaje zaobserwowanych procesów	Częstość	Procent
Zwiększony ruch turystyczny na obszarze objętym wsparciem	9	81,8%
Wzrost liczby odwiedzających obiekty kultury/ korzystających z instytucji kultury poza inwestycjami wspartymi w ramach Państwa projektu	6	54,5%
Wzrost standardu świadczenia usług przez obiekty kultury i instytucje kultury poza inwestycją realizowaną w ramach Państwa projektu	5	45,5%
Wzrost liczby artykułów prasowych poświęconych ofercie kultury, poza działaniami podejmowanymi w Państwa projekcie	4	36,4%
Nie zaobserwowaliśmy żadnych z wyżej wymienionych tendencji	2	18,2%
Ogółem	11	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Jak wynika z deklaracji beneficjentów Działania 8.3, ich przedsięwzięcie pociągnęło za sobą efekty mnożnikowe. Niemal połowa beneficjentów (45,5%) dostrzegła wzrost standardu świadczenia usług przez obiekty kultury i instytucje kultury poza inwestycją realizowaną w ramach ich projektu. Dotyczy to przede wszystkim projektów partnerskich, ale również tych, które prowadzone były równolegle z innymi inwestycjami. Dobrym przykładem jest miasto Gniew. Rewaloryzacji nawierzchni ulic towarzyszyły inwestycje prowadzone w Zamku. Zamek ze swoją nową ofertą korzystał z ruchu turystycznego generowanego dzięki zmianom, jakie zaszły w reprezentacyjnym śródmieściu, którego bardziej estetyczny wygląd zachęcał jednocześnie osoby odwiedzające Zamek do spacerów po okolicy. Innym przykładem jest inwestycja w Parafii Katedralnej w Pelplinie. Była ona realizowana równolegle z innym projektem obejmującym zespół katedralny (rewitalizacją ogrodów biskupich) oraz z inwestycjami miejskimi dotyczącymi lokalnego domu kultury.

Najbardziej obserwowaną tendencją był wzrost liczby artykułów prasowych poświęconych ofercie kultury, poza działaniami podejmowanymi w jego projekcie. Takie zjawisko zaobserwował co trzeci badany beneficjent (36,4%).

Potencjał do generowania kompleksowej oferty turystycznej w ramach Działania 8.3 miały projekty sieciowe, które tworzyły nowy produkt turystyczny. W rzeczywistości projekty te stanowiły sekwencję słabo powiązanych ze sobą projektów realizowanych przez poszczególne instytucje. Sieciowość tych projektów ograniczała się do informowania odwiedzających o innych obiektach, zabrakło zaś faktycznego wykreowania nowej marki – produktu turystycznego, który opowiadałby jakąś historię i był wykorzystywany – na przykład poprzez organizację wspólnych wycieczek przez przewodników, albo poprzez rozmieszczenie map ukazujących cały szlak.

Obszar turystyki

Jak przedstawiono we wcześniejszym rozdziale wspólna promocja przedsięwzięć strategicznych w ramach Działania 8.4 przyczynia się do powstawania kompleksowej oferty w ramach każdego przedsięwzięcia strategicznego, budowanej w oparciu o wspólną identyfikację wizualną (to same logo i oznakowanie graficzne, wspólne symbole). Ze względu na niezakończenie większości inwestycji trudno określić wpływ interwencji na rozpoznawalność poszczególnych produktów sieciowych wspartych w RPO WP. Niemniej

odnotowywany przez większość beneficjentów wzrost liczby turystów świadczy o wzrastającej atrakcyjności województwa pomorskiego na wspartych obszarach. Ponad połowa (63%) respondentów zauważa wzrost liczby wydarzeń i ofert spędzania czasu wolnego wykorzystujących wspartą infrastrukturę. Efekt ten odnotowywany jest przez 88% badanych beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”. Blisko co drugi wsparty beneficjent (42%) jest współorganizatorem takich przedsięwzięć jak coroczne regaty, rajd łodzi smoczych, itp. Wśród beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe” odsetek respondentów deklarujących udział w cyklicznych wydarzeniach, np. w spływie Hydroaktywni stanowi 20%. Wydaje się jednak, że w świetle niepokojącego spadku liczby kajakarzy na rzekach Brda i Wda warto rozwinąć na wspartych szlakach kajakowych – oprócz obecnej już oferty komercyjnych spływów jednodniowych – częstsze wydarzenia cykliczne. Wśród realizatorów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R10 i Wiślana Trasa Rowerowa R9 – odcinek R-10 na terenie miast Ustki i Słupska” odsetek beneficjentów zauważających wzrost wydarzeń cyklicznych stanowi zaledwie 9%, co przypisywane jest wysokiemu codziennemu popytowi wspartych tras, również poza ścisłym sezonem turystycznym i braku zapotrzebowania na organizację rajdów tematycznych.

Tabela 23. Opinie beneficjentów Działania 8.4 dotyczące występowania tendencji wzmacniających popyt na efekty projektów.

Rodzaje zaobserwowanych procesów	Pomorskie trasy rowerowe (częstość)	Pomorskie trasy rowerowe (procent)	Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska (częstość)	Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska (procent)	Pomorskie Szlaki Kajakowe (częstość)	Pomorskie Szlaki Kajakowe (procent)
Wzrost liczby szkół, instytucji zainteresowanych aktywnym wypoczynkiem na obszarze realizacji Państwa projektu	1	9,1%	3	25,0%	2	13,3%
Zwiększony ruch turystyczny na obszarze objętym wsparciem	11	100,0%	10	83,3%	9	60,0%
Wzrost standardu świadczenia usług przez podmioty zajmujące się aktywnym wypoczynkiem poza inwestycją realizowaną w ramach Państwa projektu	2	18,2%	3	25,0%	3	20,0%
Wzrost liczby artykułów prasowych poświęconych ofercie aktywnego wypoczynku, poza działaniami podejmowanymi w Państwa projekcie	3	27,3%	3	25,0%	1	6,7%
Wzrost rozpoznawalności produktu turystycznego	8	72,7%	9	75,0%	9	60,0%
Nie zaobserwowaliśmy żadnych z wyżej wymienionych tendencji	0	0	0	0	3	20%
Ogółem	11	100%	12	100%	15	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

Podniesienie jakości przestrzeni

Jak opisano dokładnie w rozdziale 3.1.2 modernizacja budynków oraz przestrzeni miejskiej w ramach Działania 8.3 wpłynęła pozytywnie na estetykę całego otoczenia. Mimo, iż realizowane projekty objęły jedynie dwie (Teatr Wybrzeże oraz Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku) spośród kilkudziesięciu instytucji kultury wskazanych w Planie jako instytucje, których działalność i zasięg miały charakter regionalny i ponadregionalny, to wszystkie projekty wykazują zgodność z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego poprzez ulokowanie inwestycji na obszarach o wyznaczonych funkcjach społecznych, zgodnie z przeznaczeniem danego terenu.

Jak wynika z analiz wykonalności poszczególnych przedsięwzięć strategicznych realizowanych w Działaniu 8.4 wszystkie projekty są zgodne z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa oraz planami zagospodarowania obszarów objętych wsparciem. Analiza taka przeprowadzona została w dokumentach wykonawczych poszczególnych przedsięwzięć strategicznych, koncepcjach zagospodarowania obszaru, na samym początku projektowania inwestycji. Zgodność z Planem zagospodarowania województwa Wykonawcy deklarowali także we wnioskach o dofinansowanie projektu, biorąc pod uwagę, iż większość projektów realizowana jest na obszarach chronionych. Niemal wszyscy badani beneficjenci – 95% zauważają także efekt poprawy estetyki krajobrazu w wyniku inwestycji. Jako dobrą praktykę należy wskazać wytyczną do wprowadzenia wzornictwa obiektów zlokalizowanych na wspieranych szlakach odpowiedniego do tradycji danej gminy czy subregionu.

Podsumowanie

Prognozuje się przekroczenie zakładanej wartości docelowej wspólnego wskaźnika Wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok) o 27,2%. Wysokość wskaźnika generowana jest w pierwszej kolejności w projektach Działania 8.3. Spośród przedsięwzięć strategicznych wspieranych w Działaniu 8.4 największy udział w osiągnięciu jego wysokości mają inwestycje w trasy rowerowe, w drugiej kolejności zaś projekty z zakresu turystyki żeglarskiej.

Projekty RPO WP w istotny sposób przyczyniły się do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej. W obszarze wsparcia kultury zaobserwowano efekty mnożnikowe - wzrost liczby turystów, wzrost liczby osób odwiedzających obiekty kultury w danej lokalizacji, wzrost

standardu świadczenia usług w innych obiektach kultury. W niewystarczający sposób jednak wykorzystano potencjał produktów sieciowych. W obszarze wsparcia turystyki efekty mnożnikowe – oprócz wzrostu liczby turystów – obejmują także wzrost standardu innych usług turystycznych na wspartym terenie, wzrost liczby wydarzeń i ofert spędzania czasu wolnego wykorzystujących wspartą infrastrukturę a przede wszystkim większą rozpoznawalność oferty i samej marki przedsięwzięcia strategicznego, co wynika z prowadzenia wspólnej promocji.

Interwencja PI 6c przyczynia się do podniesienia jakości przestrzeni. W obszarze turystyki aktywnej poprawiają estetykę krajobrazu. Dzięki zastosowaniu na wspartych szlakach jednolitych znaków graficznych i nawiązaniu w projektowaniu infrastruktury do lokalnych tradycji porządkują przestrzeń. Modernizacja obiektów kultury wpłynęła pozytywnie na estetykę szerszych przestrzeni. Wszystkie projekty realizowane są zgodnie z funkcjami danego obszaru, ujętymi w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego oraz w lokalnych planach.

3.3.2 Komplementarność interwencji RPO WP z innymi inwestycjami

Niniejszy rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- W jakim stopniu wsparcie w zakresie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego można uznać za komplementarne względem siebie z punktu widzenia tworzenia oferty turystycznej? W których gminach/ częściach województwa pomorskiego można zidentyfikować synergię w podjętej interwencji? Jakie korzyści z tego wynikają?
- Które PI, poza PI 6c, w RPO WP przyczyniły/przyczynią się do wzmocnienia efektów w postaci podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu? W których gminach/ częściach regionu dostrzega się wyraźną synergię podjętych działań w różnych obszarach tematycznych? Jakie korzyści z tego wynikają?

Obszar kultury

Komplementarność projektu z innymi inwestycjami na obszarze jego realizacji była wykazywana przez beneficjentów już na etapie składania WoD. W przypadku Działania 8.3 można wyróżnić trzy zasadnicze podejścia. W 10 projektach, wyszczególniono komplementarność z innymi inwestycjami realizowanymi w najbliższym otoczeniu. Były to

projekty zróżnicowane, realizowane w ramach: RPO, PO LiŚ, PO RYBY, Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk, a nawet inwestycje samorządowe, takie jak budowa nowych dróg. W czterech WoD opisano wyłącznie dotychczasowe projekty polegające na modernizacji i doposażeniu przedmiotowego obiektu. W ich przypadku właściwie opisano wpisywanie się działań projektowych w sekwencję działań podejmowanych na rzecz rozwoju danego obiektu. Wreszcie, w przypadku pięciu projektów, opisano zarówno inwestycje dotychczas zrealizowane w obiekcie, jak i inne działania podejmowane w najbliższym otoczeniu.

Powyższe podsumowanie pokazuje, że na etapie składania WoD komplementarność była wykazywana ze względu na wymagania stawiane przed projektami. Jej realny wymiar pozostaje dyskusyjny. Ponadto stan opisany w WoD dotyczy przeszłości – w trakcie realizacji projektów podejmowane były kolejne inwestycje, których komplementarność można rozpatrywać. Dlatego w celu określenia rzeczywistego powiązania inwestycji z innymi działaniami posłużono się wynikami badań ankietowych. Jedynie 45,5% beneficjentów Działania 8.3 zadeklarowało, że prowadzili, prowadzą oraz planują prowadzić projekty z innych programów i funduszy, które będą rozwijać bądź uzupełniać efekty projektu realizowanego w ramach Działania 8.3 RPO WP. Była to wartość wyraźnie niższa niż w przypadku Działania 8.4, w którym zastosowano przedsięwzięcia strategiczne. Potwierdza to przypuszczenie, że komplementarność wykazywana na etapie składania WoD nie zawsze była opisywana prawidłowo.

Beneficjenci wykorzystują bardzo zróżnicowane źródła finansowania projektów w celu realizacji długofalowych planów, mających na celu zabezpieczenie wspartych obiektów kultury przed niszczeniem, adaptację nowych przestrzeni na cele kulturowe oraz poprawę estetyki i funkcjonalności przestrzeni miejskiej.

Tabela 24. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące realizacji komplementarnych przedsięwzięć.

Czy projekt stanowił uzupełnienie/ dopełnienie/ kontynuację innych przedsięwzięć w obszarze realizacji projektów przez Państwa bądź innego beneficjenta ze środków własnych, samorządowych, krajowych bądź europejskich?	Częstość	Procent
Tak	5	45,5%
Budżet własny beneficjenta	5	45,5%

Czy projekt stanowił uzupełnienie/ dopełnienie/ kontynuację innych przedsięwzięć w obszarze realizacji projektów przez Państwa bądź innego beneficjenta ze środków własnych, samorządowych, krajowych bądź europejskich?	Częstość	Procent
Dotacje, granty ze środków europejskich	4	36,4%
Dotacja celowa samorządowa lub rządowa	3	27,3%
Konkursy, granty ze środków regionalnych lub krajowych	2	18,2%
Środki własne partnerów w projekcie	1	9,1%
Nie	5	45,5%
Nie wiem/ trudno powiedzieć	1	9,1%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Projekty były wspierane działaniami finansowymi z budżetu własnego beneficjenta, z dotacji i grantów europejskich oraz z rządowych lub samorządowych dotacji celowych. Pojedyncze inwestycje są uzupełniane przez inwestycje finansowane z konkursów i grantów ze środków regionalnych lub krajowych oraz ze środków własnych partnerów w projekcie.

Tabela 25. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące powiązania między komplementarnymi projektami.

Jak najlepiej opisać powiązanie między projektem a komplementarnymi projektem wskazanymi przez Pana/ią wyżej?	Częstość	Procent
Stanowi rozszerzenie / uzupełnienie / kolejny etap projektu komplementarnego / projektów komplementarnych	5	100,0%
Wykorzystuje infrastrukturę utworzoną w projekcie komplementarnym / projektach komplementarnych	4	80,0%
Jest kontynuacją (realizuje takie same lub podobne działania) projektu komplementarnego / projektów komplementarnych	3	60,0%
Przyczynia się do przezwyciężenia tego samego problemu / osiągnięcia tego samego celu, co projekt komplementarny / projekty komplementarne	2	40,0%
Korzysta z efektów/rozwiązań projektu komplementarnego / projektów komplementarnych	1	20,0%
Ogółem	5	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, których projekt stanowił uzupełnienie/ dopełnienie/ kontynuację innych przedsięwzięć, N=5

Projekty komplementarne przede wszystkim stanowią rozszerzenie, uzupełnienie lub kolejny etap inwestycji Działania 8.3. Często wykorzystują infrastrukturę utworzoną w przedmiotowym projekcie lub są jego kontynuacją. Rzadziej przyczyniają się do przezwyciężenia tego samego problemu lub osiągnięcia tego samego celu, bądź korzystają z jego efektów.

Prześledzenie całego procesu decyzyjnego beneficjentów podczas analiz przeprowadzonych w studium przypadku, dostarcza przykładów zastosowania powyższych sposobów powiązania projektów. Liczne instytucje kultury posiadają ogólny plan swojego rozwoju, który obejmuje przede wszystkim modernizację infrastruktury oraz pozyskanie nowych powierzchni do prowadzenia działalności. Poszczególne podmioty realizują swoje plany z aktualnie dostępnych środków. Ich wybór jest ograniczony ze względu na harmonogramy konkursów (decyzje podejmowane są raczej ad hoc niż planowane z wyprzedzeniem) oraz możliwości wykonania zadań w ramach danego programu. Kluczowe w tym procesie były projekty infrastrukturalne POIiŚ, które pozwalały na realizację większych projektów. Beneficjenci chętnie korzystali również z projektów finansowanych ze (i) środków budżetowych gmin, (ii) grantów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, (iii) Polskiego Ładu, (iv) projektów rewitalizacyjnych finansowanych z RPO WP.

Działania komplementarne są szczególnie widoczne w miastach atrakcyjnych turystycznie (Trójmiasto, Malbork) oraz wdrażających programy rewitalizacji (Gdańsk, Gdynia, Słupsk, Malbork, Gniew, Ustka). Przykładem osiągnięcia komplementarności jest przeniesienie Gdyńskiego Centrum Kultury do Dzielnicy Śródmieście. Była to zmiana lokalizacji na bardziej dostępną, co pozwoliło na osiągnięcie efektu synergii z działalnością innych instytucji zlokalizowanych w okolicy (przede wszystkim zwiększono zapotrzebowanie na działalność teatralną). Innym przykładem było wykorzystanie lokalizacji atrakcyjnych turystycznie zamków w miastach Malbork i Gniew. Zamek w Gniewie ze swoją nową ofertą przyciąga obecnie więcej turystów, którzy, zachęteni lepszą estetyką ulic miasta, chętniej odwiedzają również Stare Miasto.

Za najbardziej spektakularne przykłady komplementarności należy uznać projekty Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku oraz Centrum Hewelianum w Gdańsku. Muzeum Pomorza Środkowego (Instytucja kultury Samorządu Województwa Pomorskiego) zlokalizowano w dwóch zabytkowych spichlerzach znajdujących się przy rzece Słupi. Cały ten obszar od kilku lat poddawany jest procesowi rewitalizacji, co oznacza że przedmiotowy projekt jest

komplementarny z innymi działaniami miasta Słupsk. Ponadto Spichlerz Czerwony jest obecnie adaptowany na użytek Muzeum w ramach Programu Polski Ład. Prace budowlane zostaną zakończone w roku 2023, zaś w roku 2024 budynek zostanie wyposażony i oddany do użytku.

Rewaloryzacja Centrum Hewelianum stanowi część konsekwentnej, realizowanej od lat rewaloryzacji obszaru umocnień zlokalizowanych w pobliżu Starego Miasta i Góry Gradowej. Samo Centrum pełni rolę instytucji promującej naukę i prowadzącej działania edukacyjne, jednocześnie wpisując się w zabytkową tkankę miasta (Hewelianum znajduje się w obiektach zabytkowych).

Obszar turystyki

Analiza zakresu terytorialnego i przedmiotowego projektów wskazuje na możliwość synergii wsparcia kultury i turystyki aktywnej dla zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu w następujących ścieżkach komplementarności:

1. Realizacja 8 projektów Działania 8.3 podnoszących dostępność i jakość funkcji kulturalnej restaurowanych obiektów dziedzictwa kulturalnego na terenie Trójmiasta w połączeniu z projektami realizowanymi w ramach przedsięwzięć „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” oraz „Rozwój oferty turystyki wodnej – Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska”, a także projektem „Pomorskie Szlaki Kajakowe - Szlak Motławy i Martwej Wisły” może zwiększyć atrakcyjność turystyczną Trójmiasta jako miejsca spędzenia długich weekendów i urlopu również poza sezonem wakacyjnym. Wsparcie obiekty dziedzictwa kulturowego rozwijają ofertę interesującą dla segmentu odbiorców turystyki aktywnej – rodzin z dziećmi w wieku szkolnym, studentów, osób bezdzietnych aktywnych zawodowo podróżujących w grupach.
2. Inwestycja Działania 8.3 „Gniew – miasto z charakterem” zyska na atrakcyjności turystycznej poprzez dostępność rowerową Gniewa, która powstała w ramach projektu „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R10 i Wiślana Trasa Rowerowa R9 – Partnerstwo miasta Tczewa”. Inwestycja ta może także być atrakcją turystyczną dla odbiorców oferty kajakarskiej, wspartej w ramach projektu „Pomorskie Szlaki Kajakowe – Wierzyca przez Kaszuby na Kociewie”.
3. Podobnie też realizacja projektu „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R10 i Wiślana Trasa Rowerowa R9 – Partnerstwo Gminy Puck”

- zwiększyła dostępność inwestycji Działania 8.3 „Renowacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gminy Krokowa i nadanie im nowych funkcji turystycznych wraz z kompleksowym zagospodarowaniem przestrzeni publicznych”.
4. Występuje silna komplementarność projektu Działania 8.3 „Prace restauratorskie i konserwatorskie w obrębie Miejskich Murów Obronnych w Malborku i nadanie im nowych funkcji "Zewnętrznego Muzeum Fortyfikacji"" z inwestycją realizowaną w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w Pętli Żuławskiej i Zatoce Gdańskiej” pn. „Pętla Żuławska – rozbudowa przystani żeglarskiej Park Północny w Malborku” oraz z projektem „Pomorskie Szlaki Kajakowe - Kajakiem przez Żuławy”. Wzrost dostępności turystyki aktywnej wokół Malborka może przyczynić się do zwiększenia skali turystyki weekendowej lub urlopowej ze względu na zróżnicowany wachlarz atrakcji. Sprzyjać też będzie lokowaniu na obszarze wsparcia tzw. zielonych szkół.
 5. Projekty Działania 8.3 „Witkacy w Słupskich Spichlerzach Sztuki - rewitalizacja i adaptacja dwóch XIX-wiecznych zabytkowych spichlerzy i ich otoczenia na cele kulturalne i społeczne. Etap I - Spichlerz Biały” oraz „Przywrócenie walorów historycznych Starej Osady Rybackiej w Ustce poprzez zabezpieczenie i ekspozycję ruin kościoła pod wezwaniem Świętego Mikołaja oraz nadanie obszarowi charakteru produktu turystycznego” w połączeniu z efektami inwestycji Działania 8.4 w ramach wszystkich 3 przedsięwzięć strategicznych sprzyja podniesieniu atrakcyjności turystycznej Ustki również poza sezonem letnim (szczególnie poprzez zwiększenie dostępności rowerowej Słupska) i wzmacnia atrakcyjność Ustki jako uzdrowiska, oferującego atrakcje, które mogą być wykorzystywane również w miesiącach wiosennych i jesiennych. W opinii beneficjentów niezbędne staje się jednak rozwinięcie oferty imprez i wydarzeń cyklicznych, które mogłyby wypromować pozasezonowe atuty Ustki.
 6. Inwestycja Działania 8.3 pn. „Zachowanie wielokulturowego dziedzictwa Żuław poprzez wykonanie robót budowlanych, remontowych i konserwatorskich w obiektach zabytkowych i obiektach położonych na terenach objętych ochroną konserwatorską w gminach żuławskich oraz stworzenie spójnej oferty turystycznej promującej tożsamość Żuław” wzmacniać będzie oddziaływanie i atrakcyjność

licznych inwestycji turystyki aktywnej we wszystkich przedsięwzięciach strategicznych wspieranych w ramach Działania 8.4.

W ramach Działania 8.4 można odnotować wysoką komplementarność przedsięwzięć realizowanych w różnych przedsięwzięciach strategicznych. Szczególnie istotne jest powiązanie inwestycji w trasy rowerowe z inwestycjami w budowę przystani żeglarskich, do których na zakończenie interwencji RPO WP będzie można dojechać rowerem. Szczególnie wysokim poziomem komplementarności w tym obszarze charakteryzują się projekty realizowane na Mierzei Helskiej i Mierzei Wiślanej, a także na Żuławach oraz w Dolinie Wisły. (np. w Jastarni, Błotniku, mosty na Tudze, w Tujsku i Żelichowie). Występuje także komplementarność między inwestycjami w trasy rowerowe, a wspieranymi szlakami kajakowymi, ze szczególnym uwzględnieniem Ustki, Słupska, Władysławowa, gminy Pruszcz Gdański, gminy Nowy Dwór Gdański, gminy Cedry Wielkie, Głównicy. Inwestycje, ukierunkowane najczęściej na tę samą grupę docelową, mogą przyczynić się do podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru, skutkującej zwiększeniem się długości pobytu turysty. Odnotować należy także przykłady komplementarności przedsięwzięcia „Pomorskie Szlaki Kajakowe” z inwestycjami w budowę przystani żeglarskich, np. projektu „Pomorskie Szlaki Kajakowe - Szlak Motławy i Martwej Wisły” z projektem „Pętla Żuławska - rozbudowa przystani żeglarskiej w Błotniku” oraz projektem „Rozbudowa stanic wodnej w Wiślince”, niemniej ze względu na różne grupy docelowe projektów komplementarność ta skutkuje podniesieniem rangi obszaru jako miejsca turystyki aktywnej, promuje sam obszar, nie przyczynia się jednak do efektu synergii związanego z wydłużeniem pobytu turysty.

Zdjęcie 12. Komplementarność ścieżek rowerowych trasy R9, wspartych w Działaniu 8.4 z modernizacją przystani żeglarskiej w Błotniku.

Źródło: opracowanie własne w ramach wizji lokalnej projektu pn. „Pętla Żuławska - rozbudowa przystani żeglarskiej w Błotniku”

Biorąc pod uwagę fakt, iż przedsięwzięcia Działania 8.4 co do zasady realizowane są na obszarach cennych przyrodniczo występuje naturalna ścieżka ich komplementarności z projektami Działania 11.4 RPO WP Ochrona różnorodności biologicznej. Komplementarność ta występowała szczególnie szeroko z projektami Działania 8.4 realizowanymi w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym”. Przebieg tras rowerowych oznakowywanych w Działaniu 8.4 na terenie nowopowstałych w Działaniu 11.4, zazwyczaj leśnych bądź wydmych ścieżek turystycznych można było odnotować w inwestycjach Ustki i partnerstwa Krynicy Morskiej, w przypadku którego oba projekty realizowane były jednocześnie, ścieżki rowerowe w projekcie Działania 8.4 oznakowywane były na obszarze projektu Działania 11.4¹¹.

¹¹ Ścieżki turystyczne i edukacyjne na terenie których poprowadzono trasy rowerowe zrealizowane zostały w projektach Działania 11.4 Ochrona, rewaloryzacja i zabezpieczanie obszarów cennych przyrodniczo w Uzdrowiskach Woj. Pomorskiego poprzez budowę infrastruktury ukierunkowującej ruch turystyczny oraz zagospodarowanie i zwiększenie bioróżnorodności na terenach cennych przyrodniczo w Ustce i Sopocie, a także Ochrona różnorodności biologicznej na terenie powiatu słupskiego (Ustka, Słupsk). Trasy rowerowe w Stegnie

Występuje także komplementarność terytorialna tras rowerowych utworzonych na terenie Choczewa i Krokowej oraz Trójmiasta ze ścieżkami przyrodniczymi utworzonymi w ich bezpośrednim sąsiedztwie w ramach projektów Działania 11.4: „Szlak Turystyczny przez Trójmiejski Park Krajobrazowy wraz z łącznikami”, „Ochrona obszarów pasa nadmorskiego przed nadmierną presją turystyczną „(Choczewo i Krokowa). Komplementarność ta zwiększa atrakcyjność trasy rowerowej, wspiera także ochronę obszarów cennych przyrodniczo przed antropopresją.

W trakcie postępowania ewaluacyjnego zidentyfikowano także komplementarność Działania 11.4 z niektórymi projektami realizującymi przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe”. Są to przedsięwzięcia tworzące szlaki przyrodnicze i ścieżki edukacyjne wokół rzeki Reda i rzeki Wierzycy, na których utworzono w Działaniu 8.4 szlaki kajakowe: „Zrównoważona turystyka i ekstensywne rolnictwo dla Rezerwatu Przyrody Beka (Reda, Puck)” oraz „Zachowanie wartości przyrodniczych i krajobrazowych korytarza ekologicznego doliny Wierzycy przez ochronę bioróżnorodności oraz ukierunkowanie wykorzystania tego obszaru”.

Występują także przypadki szerszej komplementarności. Miasto Nowy Dwór Gdański wraz z powiatem nowodworskim realizują projekty w ramach wszystkich przedsięwzięć strategicznych wspieranych w Działaniu 8.4, ponadto w ramach RPO WP w Działaniu 8.1 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wsparcie dotacyjne zrewitalizowano część śródmieścia miasta, a w ramach transportu miejskiego (Działanie 9.1 Transport Miejski) wybudowano węzeł integracyjny, uwzględniający również ścieżki rowerowe na terenie miasta. Tę ścieżkę komplementarności można odnotować też w Pucku (wszystkie przedsięwzięcia strategiczne), Ustce (projekty kajakowe i rowerowe, rewitalizacja obszaru, budowa węzła integracyjnego i miejskich tras rowerowych), Tczewie i Gniewie (komplementarność inwestycji realizowanych w Działaniu 8.3 i 8.4 z projektami rewitalizacyjnymi i budową węzła komunikacyjnego z uwzględnieniem tras rowerowych). Generalnie projekty rewitalizacyjne oraz projekty transportu miejskiego realizowane były w 17 lokalizacjach wsparcia kultury i turystyki aktywnej w ramach PI 6c, Inwestycje te

przebiegają przez ścieżki turystyczne powstałe w projekcie Działania 11.4 pn. „Ochrona i zabezpieczenie obszarów chronionych poprzez rozbudowę infrastruktury ukierunkowującej ruch turystyczny w drodze wyznaczenia i budowy szlaków turystycznych na wybranych odcinkach leśnych od Mikoszewa do Granicy Państwa w Krynicy Morskiej”.

bezpośrednio wzmacniają atrakcyjność turystyczną obszaru, przyczyniając się potencjalnie do rozwoju turystyki dłuższej niż jednodniowa, również poza ścisłym sezonem turystycznym. Należy także podkreślić, że interwencja w ramach działania 8.3 oraz 8.4 stanowiła element programu rewitalizacji lub wspierała proces rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast.

Wysokie znaczenie dla promocji przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańska” oraz wzmocnienia efektów interwencji mają działania prowadzone pod hasłem „Pomorskie Żagle Wiedzy” w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Kompleksowe wsparcie szkół i placówek”. Realizowana jest także inicjatywa Samorządu Województwa Pomorskiego pn. „100 łodzi żaglowych na stulecie zaślubin Polski z morzem”, w ramach której w projektach RPO WP zakupiono łodzie żaglowane do nauki żeglowania, regat i rekreacji na pomorskich wodach morskich i śródlądowych. Działania te są ze sobą ściśle powiązane. Przedsięwzięcie „Pomorskie Żagle Wiedzy” obejmuje 21 projektów, związanych z edukacją morską i żeglarską, wdrażanych przez 43 gminy w województwie pomorskim. Zaplanowano w nich wsparcie ucznia w następującym zakresie: zajęcia pozalekcyjne prowadzone metodą projektów (kształtowanie kompetencji kluczowych z wykorzystaniem tematyki morskiej i żeglarskiej), doradztwo zawodowe odnosząca się do branż i zawodów związanych z nadmorskim położeniem regionu, praktyczne zajęcia żeglarskie oraz obozy żeglarskie, wyjazdy edukacyjne do miejsc związanych z edukacją morską i żeglarską (np. Stacja Morska na Helu, Akwarium w Gdyni, porty i mariny), festyny. Wsparcie nauczycieli odbywa się poprzez szkolenia przygotowujące nauczycieli posiadających patent żeglarski do prowadzenia praktycznych zajęć żeglarskich. Zajęcia praktyczne prowadzone są w przystaniach i portach wspartych w ramach Działania 8.4 z wykorzystaniem łodzi, zakupionych w ramach inicjatywy „100 łodzi żaglowych na stulecie zaślubin Polski z morzem”. Jednym z elementów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Żagle Wiedzy” były Pierwsze Regaty o Puchar Marszałka Województwa Pomorskiego, które odbyły się 23 września 2022 r. na Jeziorze Wdzydze.

Podsumowanie

Komplementarność wsparcia kultury i turystyki aktywnej również z innymi przedsięwzięciami RPO WP, oraz inwestycjami realizowanymi przez beneficjentów z innych źródeł jest istotna, ma ona ważne znaczenie dla zwiększenia szeroko pojętej atrakcyjności wspartych obszarów i

skutkuje zwiększeniem liczby turystów. Dzięki dość szerokiej definicji odbiorcy działań projektów PI 6c, wspólnej dla Działania 8.3 i Działania 8.4 (z wyjątkiem Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej) zwiększa ona potencjał turystyki dłuższej, poprzez oferowanie różnych form spędzania czasu wolnego. Inwestycje w dziedzictwo kulturowe oraz rewitalizację zmniejszają ryzyko uprawiania turystyki aktywnej podczas niesprzyjającej pogody – możliwe staje się wówczas skorzystanie z atrakcji kulturalnych. W RPO WP odnotowano wysoką skalę komplementarności projektów turystyki aktywnej z inwestycjami w zakresie ochrony różnorodności biologicznej. Poprzez tworzenie ścieżek edukacji ekologicznej oraz szlaków przyrodniczych w pobliżu wspartych w Działaniu 8.4 szlaków turystycznych zwiększono atrakcyjność turystyki aktywnej. Wzmocniono także efekt ograniczenia antropopresji wynikającej ze wzrostu liczby turystów. Dobrą praktyką perspektywy 2014-2020 jest łączenie projektu EFS w obszarze edukacji z rozwojem infrastruktury żeglarskiej. Skutkować to będzie wzrostem wewnętrznego popytu a ofertę wodniacką. Warto kontynuować to rozwiązanie w perspektywie finansowej 2021-2027.

Komplementarność wsparcia dziedzictwa kulturowego i naturalnego z projektami rewitalizacji miast, zrównoważonego transportu miejskiego i ochroną różnorodności biologicznej przyczynia się do wzmocnienia atrakcyjności turystycznej regionu. Należy rozważyć kontynuację tego podejścia w przyszłym okresie programowania, przy zachowaniu preferencji terytorializacji wsparcia uwzględniającego potencjał danej lokalizacji do generowania wzrostu aktywności lokalnej, zrównoważonego rozwoju regionu.

3.3.3 Efekty społeczne i gospodarcze wsparcia RPO WP

Niniejszy rozdział odpowiada na pytania badawcze:

- Jaki potencjał do generowania lub utrzymania miejsc pracy posiadają projekty RPO WP? Czy pozytywne efekty można już dostrzec, czy też będą one odroczone w czasie? W których gminach?
- Czy realizacja projektów RPO WP spowodowała powstanie nowych podmiotów gospodarczych w gminach bądź też wpłynęła na profil działalności istniejących już tam firm?
- W których gminach/częściach regionu realizowane przedsięwzięcia strategiczne odegrają istotną rolę w ich rozwoju gospodarczym? Dlaczego? Czy rozwój turystyki

na tych obszarach opiera się na zrównoważonym gospodarowaniu posiadanymi zasobami? Dlaczego?

Obszar kultury

Efekty wsparcia

Projekty Działania 8.3 niosą za sobą przede wszystkim efekty społeczne. Efekty gospodarcze są pośrednie, wiążą się ze wzrostem liczby turystów w danej lokalizacji.

Omawiając efekty interwencji, warto odnieść się do opinii samych beneficjentów. Najwyżej oceniane przez nich rezultaty wsparcia to: (i) lepsze wykorzystanie przestrzeni publicznej, podkreślenie jej walorów kulturowych, (ii) lepsza ochrona dziedzictwa kulturowego, ukierunkowanie ruchu turystycznego, (iii) zwiększenie potencjału instytucji do świadczenia usług kulturalnych, (iv) nowa lub istotnie poprawiona oferta turystyczna, (v) wzrost liczby użytkowników wspartej infrastruktury.

Tabela 26. Czy w wyniku realizacji projektu osiągnięto/zostaną osiągnięte następujące efekty? (ocena dokonywana na skali pięciostopniowej, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie nie”, a 5 – „zdecydowanie tak”)

Rodzaje efektów	Średnia	Odchylenie standardowe
Lepsze wykorzystanie przestrzeni publicznej, podkreślenie jej walorów kulturowych	4,91	0,302
Lepsza ochrona dziedzictwa kulturowego, ukierunkowanie ruchu turystycznego	4,82	0,405
Zwiększenie potencjału instytucji do świadczenia usług kulturalnych	4,82	0,405
Nowa lub istotnie poprawiona oferta turystyczna	4,64	0,924
Wzrost liczby użytkowników wspartej infrastruktury	4,64	0,505
Nowy lub istotnie poprawiony produkt turystyczny	4,55	0,934
Wzrost liczby turystów na obszarze oddziaływania projektu	4,55	0,522
Poprawa wizerunku, wzrost prestiżu lokalizacji na obszarze oddziaływania projektu	4,45	0,688
Zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych w ramach wspartej infrastruktury	4,36	0,924
Udostępnienie zbiorów wcześniej niedostępnych dla zwiedzających	4,27	1,272

Rodzaje efektów	Średnia	Odchylenie standardowe
Większe inwestycje w ofertę spędzania czasu wolnego	4,09	0,944
Zwiększenie liczby imprez, wydarzeń społecznych lub rozrywkowych w ramach wspartej infrastruktury	3,82	1,250
Wzrost liczby imprez, wydarzeń kulturalnych realizowanych przez inne podmioty w Państwa społeczności lokalnej	3,55	1,293
Wzrost atrakcyjności osiedleńczej miejscowości, w której realizowany jest/był projekt	3,55	1,214
Wzrost przychodów instytucji z tytułu biletów, opłat za korzystanie z efektów projektu	3,09	1,578
Większe zainteresowanie dziedzictwem niematerialnym Pomorza, np. przepisami kulinarnymi, sztuką i tradycją ludową	3,09	1,221
Wzrost liczby sponsorów, partnerów działań realizowanych w ramach wspartej infrastruktury	2,82	0,982

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Ocena wpływu realizacji projektów w ramach Działania 8.3 na powstanie nowych podmiotów gospodarczych w gminach, bądź też na rozwój i profil działalności istniejących już firm, jest niezwykle trudna ze względu na brak prowadzonego monitoringu w tym zakresie. Można jednak powiedzieć, że wpływ oferty kulturalnej jest dużo słabiej zauważalny, niż wpływ projektów o charakterze turystycznym. W przypadku tych drugich beneficjenci projektów oraz inni respondenci badań jakościowych, dostrzegali zmiany, które dokonywały się w tkance gospodarczej okolicy. Potrafili powiązać inwestycje hotelarskie i gastronomiczne z realizacją projektów żeglarskich i kajakowych. W pobliżu inwestycji żeglarskich i kajakowych powstały również firmy obsługujące nowy ruch turystyczny: produkcja, naprawa i konserwacja łodzi i rowerów, usługi przechowywania łodzi na zimę.

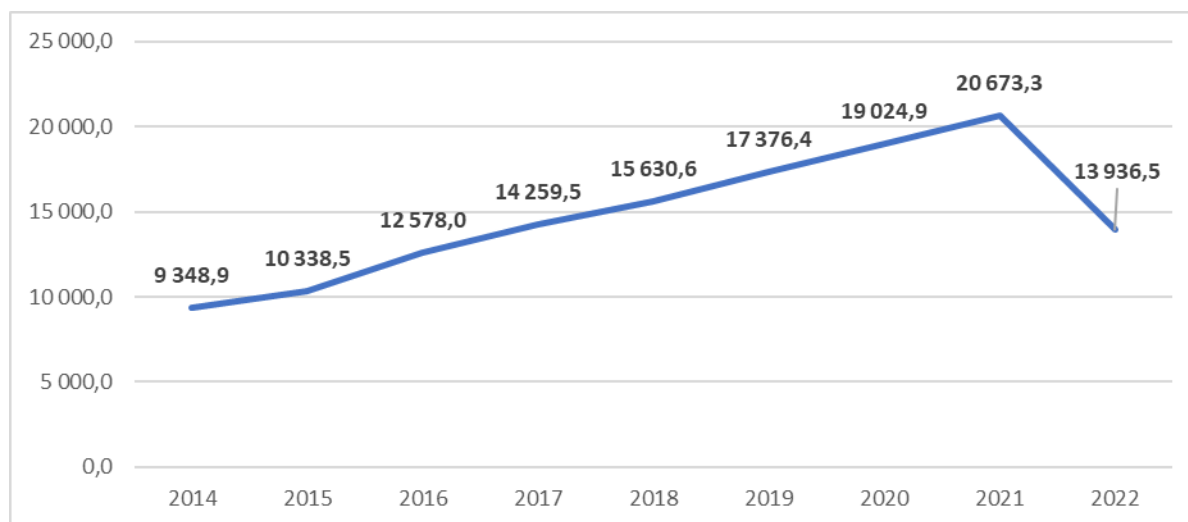
Z kolei rozwój oferty kulturowej może być rozpatrywany raczej w wymiarze zwiększania popytu na kulturę w ogóle. Przykładem są spektakle teatralne organizowane w Gdyńskim Centrum Kultury i przeświadczenie przedstawicieli Teatru, że widzowie jednego spektaklu chętniej przychodzą na spektakle w innych teatrach.

W RPO WP przyjęto wskaźnik rezultatu Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców. Założono, iż efekty projektów RPO WP będą jednym z czynników wzrostu wysokości wskaźnika z 8034,2 w roku 2013 do 8700 na zakończenie

okresu programowania. Analiza danych statystycznych wskazuje na przekroczenie wartości docelowej przedmiotowego wskaźnika już w roku 2014. W roku 2022 wskaźnik osiągnął wysokość 13936,5 osób, co oznacza przekroczenie jego wartości docelowej o 60%.

Wykres 8. Wartość wskaźnika rezultatu PI 6c Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców w latach 2014-2022

Wykres 8. Wartość wskaźnika rezultatu PI 6c Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców w latach 2014-2022.

Źródło: Dane BDL GUS

Tendencje wzrostu liczby zwiedzających występują również w lokalizacjach obiektów kultury wspartych w RPO WP. Najsilniejsze są one w Trójmieście, niemniej w Bytowie i Lęborku wzrost liczby zwiedzających wyniósł w roku 2022 w stosunku do roku 2013 odpowiednio 55% i 175%.

Prowadzenie działalności gospodarczej było sporadycznie bezpośrednio wpisane w realizację projektu Działania 8.3. Taka sytuacja miała miejsce w projekcie Gdyńskiego Centrum Kultury – w zaadaptowanym budynku Marynarza Szwedzkiego w Gdyni powstała kawiarnia.

Rynek pracy

Inwestycje realizowane w Działaniu 8.3 posiadają niewielki potencjał do generowania lub utrzymania miejsc pracy. Jedynie 27,3% badanych beneficjentów twierdzi, że w wyniku realizacji projektu wzrosła liczba miejsc pracy na obszarze jego oddziaływania. Dotyczyły one przede wszystkim pracowników obsługujących nowe wydarzenia kulturalne.

Tabela 27. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wpływu projektów na wzrost liczby miejsc pracy.

Czy, w Pana(i) opinii, w wyniku realizacji projektu wzrosła liczba miejsc pracy na obszarze oddziaływania projektu?	Częstość	Procent
Zdecydowanie tak	0	0,0%
Raczej tak	3	27,3%
Raczej nie	3	27,3%
Zdecydowanie nie	0	0,0%
Nie wiem, trudno powiedzieć	5	45,5%
Ogółem	11	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Wpływ projektu na wzrost zatrudnienia był jedną z preferencji ocenianych jako istotna przez pracowników UMWP. Ich zdaniem warto jest punktować utworzenie co najmniej jednego miejsca pracy, jednocześnie nie naciskając na uzyskanie większego wzrostu, ze względu na niekomercyjny charakter działalności kulturalnej.

Obszar turystyki

Projekty Działania 8.4 wykazują istotny potencjał generowania efektów społecznych, ekologicznych i gospodarczych.

Potencjalne efekty społeczne wsparcia w obszarze turystyki aktywnej odnoszą się do zwiększenia atrakcyjności lokalizacji beneficjentów jako miejsca zamieszkania, wzrostu zainteresowania, entuzjazmu i dumy mieszkańców z miejsca, w którym realizowany jest projekt, skutkującego większą promocją projektu, wzrostem zaangażowania mieszkańców.

Potencjalne efekty ekologiczne natomiast związane są przede wszystkim ze wzrostem skuteczności ochrony dziedzictwa przyrodniczego, wzrostem skali edukacji ekologicznej.

Potencjalne efekty gospodarcze odnoszą się zaś do wzrostu liczby turystów, liczby przedsiębiorstw obsługujących nową ofertę turystyczną oraz wzrostu liczby miejsc pracy na obszarze oddziaływania projektu. projektu.

W opinii badanych beneficjentów wsparcie uzyskane w Działaniu 8.4 RPO WP pociągnęło za sobą przede wszystkim efekty bezpośrednie, odnoszące się powstania nowej oferty

turystycznej – np. usług spływów kajakowych na wspartych szlakach, usługi nocowania dla rowerzystów na polu biwakowym w Gdańsku, zwiększenia skali usług zimowania łodzi, wzrostu liczby użytkowników danej infrastruktury i wzrostu liczby turystów. Deklaracje takie składają niemal wszyscy badani beneficjenci.

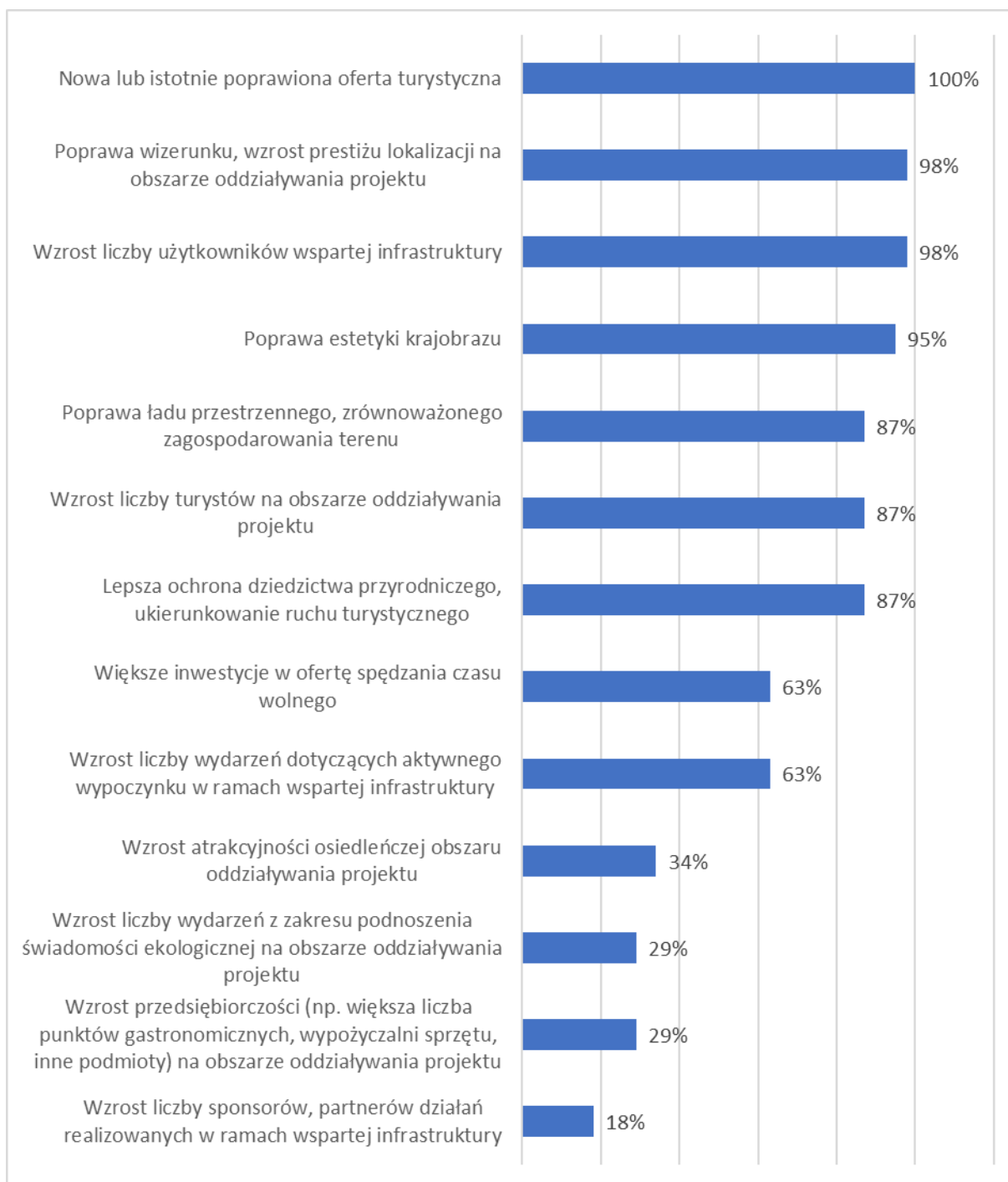
Efekty ekologiczne

Spośród potencjalnych efektów ekologicznych badani beneficjenci w zdecydowanej większości identyfikują lepszą ochronę dziedzictwa przyrodniczego, sporadycznie jedynie wskazując na efekt zwiększenia skali wydarzeń z zakresu podnoszenia świadomości ekologicznej, należy jednak podkreślić, że raportuje go co drugi badany beneficjent przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”.

Efekty społeczne

W opinii większości respondentów inwestycje Działania 8.4 pociągają za sobą efekty społeczne, takie jak: poprawa wizerunku i wzrost prestiżu lokalizacji na obszarze oddziaływania projektu, poprawa estetyki krajobrazu. Ponad połowa (63%) zauważa wzrost liczby wydarzeń i ofert spędzania czasu wolnego wykorzystujących wspartą infrastrukturę. Efekt ten odnotowywany jest przez 88% badanych beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”. Sporadycznie jedynie zauważany jest efekt wzrostu atrakcyjności osiedleńczej obszaru (bez względu na realizowane przedsięwzięcie strategiczne).

Wykres 9. Deklaracje beneficjentów Działania 8.4 dotyczące efektów społecznych, ekologicznych i gospodarczych realizowanych inwestycji.

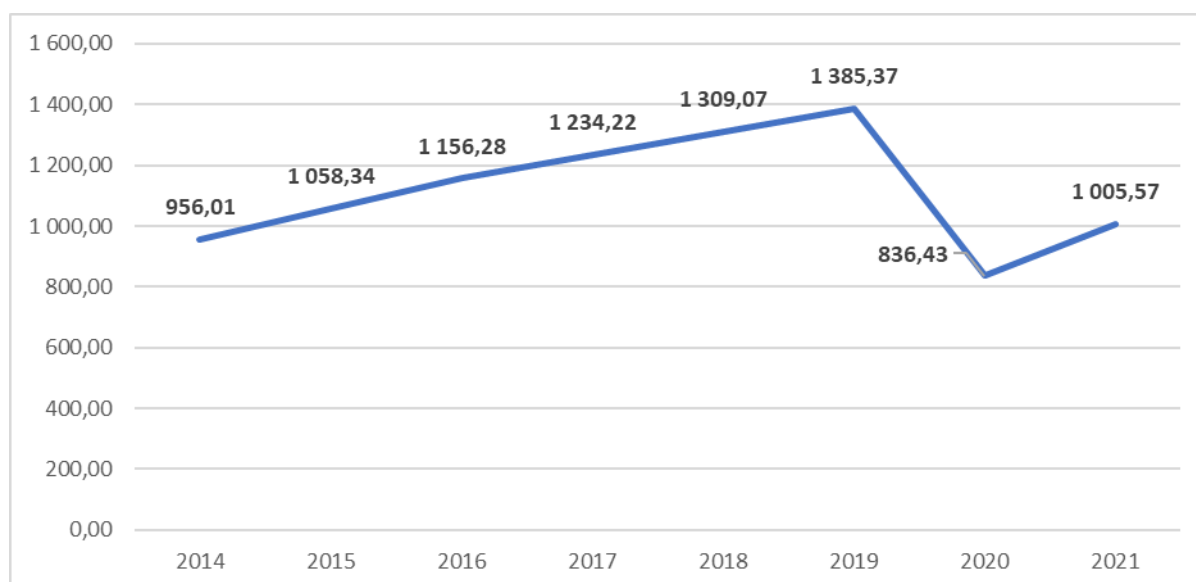
Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

Efekty gospodarcze

Stosunkowo rzadko beneficjenci zauważają efekty gospodarcze, takie jak wzrost przedsiębiorczości na terenie oddziaływania projektu. Są to głównie przedstawiciele

projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”. Należy jednak w tym miejscu nadmienić, że wzrost liczby turystów jest zasadniczym generatorem wzrostu gospodarczego ze względu na pobudzony popyt na usługi rekreacyjne (np. wypożyczenie sprzętu) czy gastronomiczne, w końcu – w przypadku rozwoju turystyki dłuższej niż jednodniowa – na usługi noclegowe. W Programie przyjęto wskaźnik rezultatu odnoszący się do PI 6c pn. Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców. Założono, iż jego wartość wzrośnie z 859 osób w roku 2013 do 1080 osób na koniec okresu programowania. Wysokość wskaźnika przekroczyła swoją wartość docelową już w roku 2016 (1156 osób), niemniej wskutek konsekwencji pandemii COVID 19, spadła do 1050 w roku 2021.

Wykres 10. Wartość wskaźnika rezultatu PI 6c Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców w latach 2014-2020.

Źródło: dane BDL GUS

W roku 2021 liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców stanowiła zaledwie 72% wysokości wskaźnika w przedpandemicznym roku 2019.

Spadek ten jednak nie był równomierny we wszystkich powiatach województwa pomorskiego. Obszary, na których można uprawiać turystykę aktywną, w tym Kociewie, Bory Tucholskie, Żuławy, wsparte szeroko w ramach Działania 8.4, odnotowały niższy spadek turystów niż pozostałe powiaty. Dla przykładu w powiecie nowodworskim liczba turystów w 2021 roku stanowiła 75% wartości wskaźnika w 2019 roku, w powiecie kościerskim i słupskim aż 84%, zaś w powiecie stargardzkim przekroczyła liczbę turystów w 2019 roku o

9%. Dane te wskazują na wysokie znaczenie przeprowadzonych inwestycji dla zwiększenia liczby turystów aktywnie korzystających z oferty spędzania czasu wolnego.

Wskaźnikiem korzyści gospodarczych ze wzrostu liczby turystów na danym obszarze jest dynamika liczby przedsiębiorstw z branży rekreacyjnej lub gastronomicznej. Do analizy wybrano powiaty oraz gminy, w których realizowano najwięcej interwencji w zakresie turystyki aktywnej, z wyłączeniem powiatu gdańskiego i Trójmiasta, ze względu na oddziaływanie wielu innych czynników – poza turystyką aktywną – takich jak suburbanizacja Trójmiasta, wzrost liczby rezydentów, duże znaczenie turystyki biznesowej lub historycznej itp. Dane umieszczone w poniższej tabeli wskazują na przyrost liczby przedsiębiorstw związanych z obsługą turysty w tych powiatach i wybranych gminach. Wyjątkiem jest spadek liczby przedsiębiorstw sekcji R w gminie Nowy Dwór Gdański – wzrosła znacznie natomiast ich liczba w sąsiedniej gminie Cedry Wielkie, w której realizowane są projekty z zakresu wszystkich przedsięwzięć turystyki aktywnej oraz w całym powiecie nowodworskim.

Tabela 28. Liczba przedsiębiorstw sekcji I (gastronomia i hotelarstwo) i sekcji R (rozrywka/ rekreacja) PKD w wybranych powiatach i gminach województwa pomorskiego w latach: 2016, 2020 oraz 2022.

Powiat/ gmina	Sekcja I – 2016	Sekcja I – 2022	Sekcja I – zmiana 2022/ 2016	Sekcja R – 2016	Sekcja R – 2022	Sekcja R – zmiana 2022/ 2016
Województwo pomorskie	15 240	18 637	122%	4 686	5 156	110%
Cedry Wielkie	19	20	105%	8	10	125%
Powiat kartuski	410	520	127%	224	293	131%
Powiat kościerski	197	240	122%	101	109	108%
Powiat nowodworski	839	1 047	125%	62	65	105%
Krynica Morska	235	254	108%	7	7	100%
Powiat starogardzki	247	256	103%	164	171	104%
Nowy Dwór Gdański (gmina)	63	80	127%	30	29	97%
Powiat pucki	4 250	4 763	112%	164	208	127%
Powiat słupski	1 008	1 217	121%	200	221	111%

Źródło: dane BDL GUS

Warto w tym miejscu podkreślić, że oprócz przyrostu liczby podmiotów gospodarczych, obsługujących turystę na wspartych terenach, można obserwować też zmianę profilu tych firm np. wprowadzane są do asortymentu artykuły żeglarskie lub kajakarskie, restauracje otwarte na szlaku rowerowym oferują miejsca postojowe dla rowerów (np. restauracja Paradise w Krynicy)¹², w Jastarni operator przystani otworzył sklep z artykułami żeglarskimi. Wzrost liczby turystów – oprócz przyrostu lub stabilizacji liczby przedsiębiorstw obsługujących turystę – pociągać też powinien za sobą efekt gospodarczy w postaci wzrostu dochodów ludności wykazywanych w podatku PIT oraz wzrostu dochodów przedsiębiorstw, mierzonych podatkiem CIT. Miernikiem tych zmian jest wskaźnik dochodów JST z tytułu podatku PIT i CIT na jednego mieszkańca (Tabela 29 oraz Tabela 30). We wszystkich analizowanych powiatach i wybranych gminach zaobserwować można wzrost dochodów JST na mieszkańca z tytułu PIT lub CIT wyższy niż w skali całego województwa. Wyniki te wskazują na wysokie efekty gospodarcze wsparcia turystyki aktywnej w Działaniu 8.4.

Tabela 29. Dochody wybranych powiatów i gmin województwa pomorskiego na mieszkańca z tytułu podatku PIT w latach 2016-2021.

Powiat/gmina	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2016
Województwo pomorskie	938	1 032	1 162	1 271	1 272	1 423	152%
Cedry Wielkie	504	559	593	699	728	827	164%
Powiat nowodworski	513	589	649	689	708	819	160%
Krynica Morska	716	857	1 260	1 285	1 465	1 657	231%
Nowy Dwór Gdański (miasto)	465	531	603	665	648	739	159%
Powiat stargardzki	156,17	171,49	199,77	222,67	219,93	246,50	158%
Powiat pucki	667	748	840	938	906	1 055	158%
Powiat słupski	614	692	778	866	874	972	158%

Źródło: dane BDL GUS

¹² <https://krynica.atrakcje.pl/restauracje-puby>

Tabela 30. Dochody wybranych powiatów i gmin województwa pomorskiego na mieszkańca z tytułu podatku CIT w latach 2016-2021.

Powiat/gmina	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2016
Województwo pomorskie	62	70	81	109	98	129	207%
Cedry Wielkie	33	35	7	10	11	23	71%
Powiat kartuski	22	22	25	34	40	60	278%
Powiat kościerski	18	20	25	19	27	33	185%
Powiat nowodworski	11	10	10	13	21	35	322%
Krynica Morska	5	1	7	16	13	36	756%
Nowy Dwór Gdański (gmina)	8	14	13	16	23	27	352%
Powiat stargardzki	3,80	7,18	12,83	9,38	8,57	11,30	297%
Powiat pucki	20	30	32	31	44	58	283%
Powiat słupski	21	24	31	32	28	46	223%

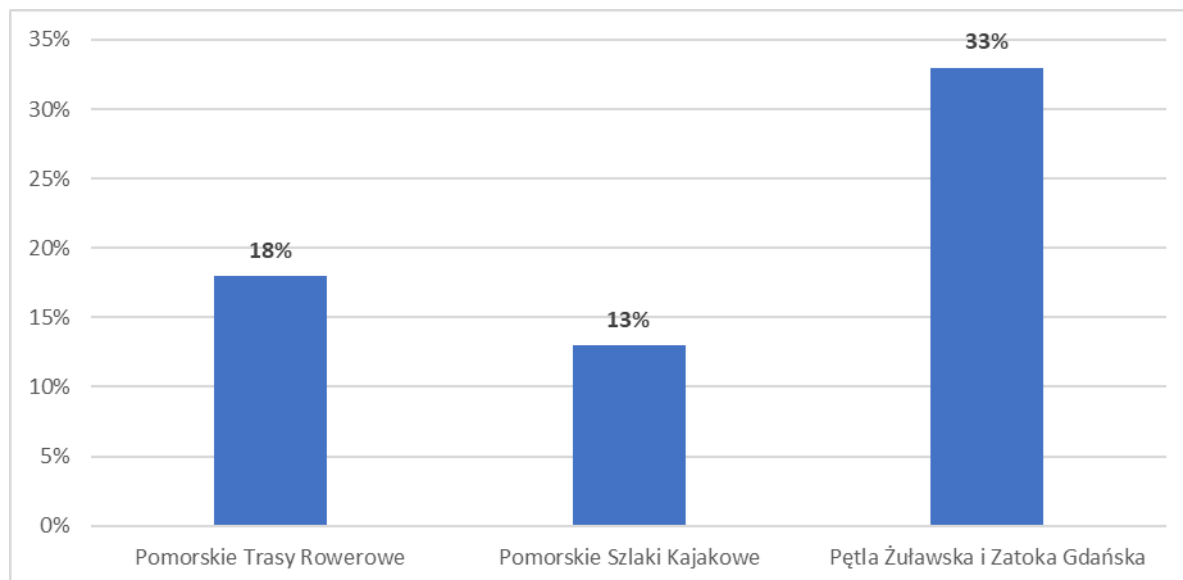
Źródło: dane BDL GUS

Analiza danych GUS BDL dotyczących dochodów gmin i powiatów, w których realizowane były inwestycje Działania 8.4 z tytułu podatków CIT i PIT, a także przyrostu liczby przedsiębiorstw sekcji I i sekcji R wskazuje na potencjał oddziaływania inwestycji RPO WP na sytuację gospodarczą gmin Powiśla, Żuław, Deltę Wisły, Kociewia oraz obszarów nadmorskich. Dalsze analizy wskazują, że najwyższe efekty gospodarcze mierzone powyższymi wskaźnikami odnotować należy w gminie Krynica Morska, mieście Nowy Dwór Gdański, oraz w gminie Puck. Sukces ten wynika ze zrównoważonego gospodarowania zasobami, realizacji wielu komplementarnych przedsięwzięć oraz powiązaniu inwestycji z innymi atrakcjami turystycznymi.

Rynek pracy

Beneficjenci Działania 8.4 rzadko deklarują oddziaływanie inwestycji na lokalny rynek pracy.

Wykres 10. Odsetek beneficjentów Działania 8.4 deklarujących wpływ inwestycji na wzrost liczby miejsc pracy na obszarze oddziaływania projektu.

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

W ramach projektów przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” powstawały nowe miejsca pracy we wspieranych bosmanatach, tworzone je także na niektórych punktach etapowych projektów realizowanych w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe”. Ich utrzymanie nie jest zagrożone, wraz ze wzrostem popytu na ofertę wzrasta potrzeba obsługi portów, przystani i punktów etapowych oferujących usługi takie jak pralnia, suszarnia, pole biwakowe i usługi gastronomiczne oraz firm oferujących obsługę spływu kajakowego. Potencjał wzrostu liczby miejsc pracy w tych obszarach uwarunkowany jest więc dalszym wysokim zainteresowaniem ofertą aktywnej turystyki. Wzrasta liczba wypożyczalni rowerów na wspartych szlakach¹³, zwiększa się także popyt na naprawy rowerów oraz akcesoria rowerowe. Potencjał tworzenia nowych miejsc pracy jest więc istotny w branżach obsługujących turystów – punktach gastronomicznych, noclegowych, wypożyczalniach sprzętu.

¹³ https://miastopuck.pl/aktualnosci/rekordowa-liczba-wypozycczen-ale-zbyt-mala-dostepnosc-rowerow.html?acc_pa=1&acc_le=1

Podsumowanie

Projekty Działania 8.3 generują przede wszystkim efekty społeczne mierzone zwiększeniem dostępności do usług kulturalnych wysokiej jakości. W nielicznych przypadkach beneficjenci podejmowali działalność gospodarczą we wspartej infrastrukturze. Potencjalnie jednak, ze względu na odnotowywany w lokalizacjach realizowanych projektów wzrost turystów i wzrost liczby zwiedzających muzea i oddziały muzealne, projekty te generują efekt gospodarczy.

Inwestycje w obszarze turystyki aktywnej w Działaniu 8.4 niosą za sobą szerokie efekty gospodarcze, wzrasta liczba przedsiębiorstw obsługujących ruch turystyczny, zwiększa się zapotrzebowanie na przewodników lub firmy oferujące usługę turystyczną. Pensjonaty, hotele oraz restauracje zmieniają swój profil na bardziej przyjazny dla rowerzysty, zaś sklepy rozszerzają asortyment np. o artykuły dla żeglarzy. Projekty Działania 8.3 i Działania 8.4 wzmacniają atrakcyjność turystyczną Trójmiasta, Ustki, powiatu gdańskiego oraz Żuław, Delty Wisły i Powiśla. Zidentyfikowano na tych obszarach wysoki potencjał synergii wsparcia, który będzie skutkowało rozszerzeniem oferty turystycznej poza sezonem letnim.

Zdiagnozowano jednak deficyt wydarzeń cyklicznych – ze szczególnym uwzględnieniem turystyki wodnej. Pozytywnie należy więc ocenić włączenie kompleksowej edukacji żeglarskiej do wzmocnienia efektów wsparcia infrastruktury przystani żeglarskich i szlaków kajakowych oraz zainicjowanie regat na jeziorze Wdzydze przez UMWP. Kwestia ta powinna jednak podlegać dalszemu rozwojowi, wraz z kompleksową promocją przedsięwzięć strategicznych konieczne będzie wypromowanie ponadregionalnych wydarzeń cyklicznych na wspartych obszarach.

Realizowane inwestycje powszechnie przyczyniają się do ograniczenia antropopresji na obszary cenne przyrodniczo, poprzez kanalizowanie ruchu turystycznego w określonych i zabezpieczonych miejscach postojowych i oznakowanie szlaków. Odnotowywany jest więc istotny efekt ekologiczny wsparcia. Efekty społeczne wiążą się ze wzrostem wydarzeń na wspartych terenach, poczuciem dumy mieszkańców, podniesieniem wizerunku obszaru wraz z marką turystyczną.

Bezpośredni wpływ interwencji RPO WP na rynek pracy jest ograniczony. Powstałe nieliczne miejsca pracy obsługujące zwiedzających lub turystów nie są jednak zagrożone nieopłacalnością ich utrzymania ze względu na rosnącą liczbę turystów. Pośrednio

zrealizowane inwestycje generują dodatkowe miejsca pracy w powstających na obszarze realizacji projektów przedsiębiorstwach z branży rekreacyjnej lub gastronomicznej.

3.3.4 Czynniki zapewnienia trwałości wsparcia RPO WP

Niniejszy rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze:

- Czy (i jakie) działania (m.in. promocyjne, inwestycyjne) mające na celu szersze wykorzystanie powstałej infrastruktury podejmują lub planują podjąć beneficjenci RPO WP? Jeśli tak, jakie są/będą ich efekty? Jeśli nie, jakie są tego przyczyny?
- Czy wspólna promocja tworzonych sieciowych produktów turystycznych przyczyniła się do osiągnięcia zakładanych rezultatów interwencji? Jeśli tak, w jaki sposób? Jeśli nie, dlaczego?
- W jaki sposób beneficjenci RPO WP zarządzają powstałą infrastrukturą turystyczną? Jakie działania podejmują lub planują oni podjąć, aby zapewnić trwałość, jakość, funkcjonalność i dostępność tej infrastruktury?

Promocja

Obszar kultury

Wszyscy beneficjenci Działania 8.3 podczas realizacji działań projektowych prowadzili działania informacyjno-promocyjne dotyczące wspartej infrastruktury, a także powstałego produktu turystycznego. Deklaracje beneficjentów wskazują na fakt, że inwestycje realizowane w projekcie są promowane także przez inne podmioty, nie tylko przez beneficjenta.

Tabela 31. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.3 instytucje wspierające promocyjnie efekty realizowanych projektów.

Jakie inne podmioty poza beneficjentem zajmowały się promocją inwestycji realizowanych w ramach projektu?	Częstość	Procent
Województwo Pomorskie	5	45,5%
Partnerzy projektu	4	36,4%
Lokalne szkoły/ośrodki edukacyjne/instytucje kultury	4	36,4%
Punkty informacji turystycznej na obszarze oddziaływania projektu	4	36,4%
PROT (Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna)	3	27,3%
LOT (Lokalna Organizacja Turystyczna)	3	27,3%

Jakie inne podmioty poza beneficjentem zajmowały się promocją inwestycji realizowanych w ramach projektu?	Częstość	Procent
Inne JST	3	27,3%
Lokalne przedsiębiorstwa	1	9,1%
Lokalne stowarzyszenia i grupy związane z historią i turystyką	1	9,1%
PTTK	1	9,1%
Lokalne media	1	9,1%
Ogółem	11	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Najczęściej działania promocyjne były realizowane wspólnie z Województwem Pomorskim oraz z partnerami projektu - ale rozumianymi szeroko, ponieważ odpowiedź ta padała również w przypadku projektów, które partnerskie nie były. Respondenci mieli więc zapewne na myśli podmioty oraz osoby wspierające proces projektowania i realizacji zadań w projekcie.

Najpopularniejsze wśród beneficjentów są działania prowadzone w sieci: na stronie internetowej beneficjenta oraz poprzez media społecznościowe. Bardzo często wskazywana jest również promocja na tablicach/banerach na obszarze realizacji projektu. Wizja lokalna potwierdziła, że ten typ promocji był często stosowany i znacząco wykraczał poza obligatoryjne oznaczenie projektu realizowanego z funduszy unijnych.

Tabela 32. Działania informacyjno-promocyjne podejmowane przez beneficjentów Działania 8.3.

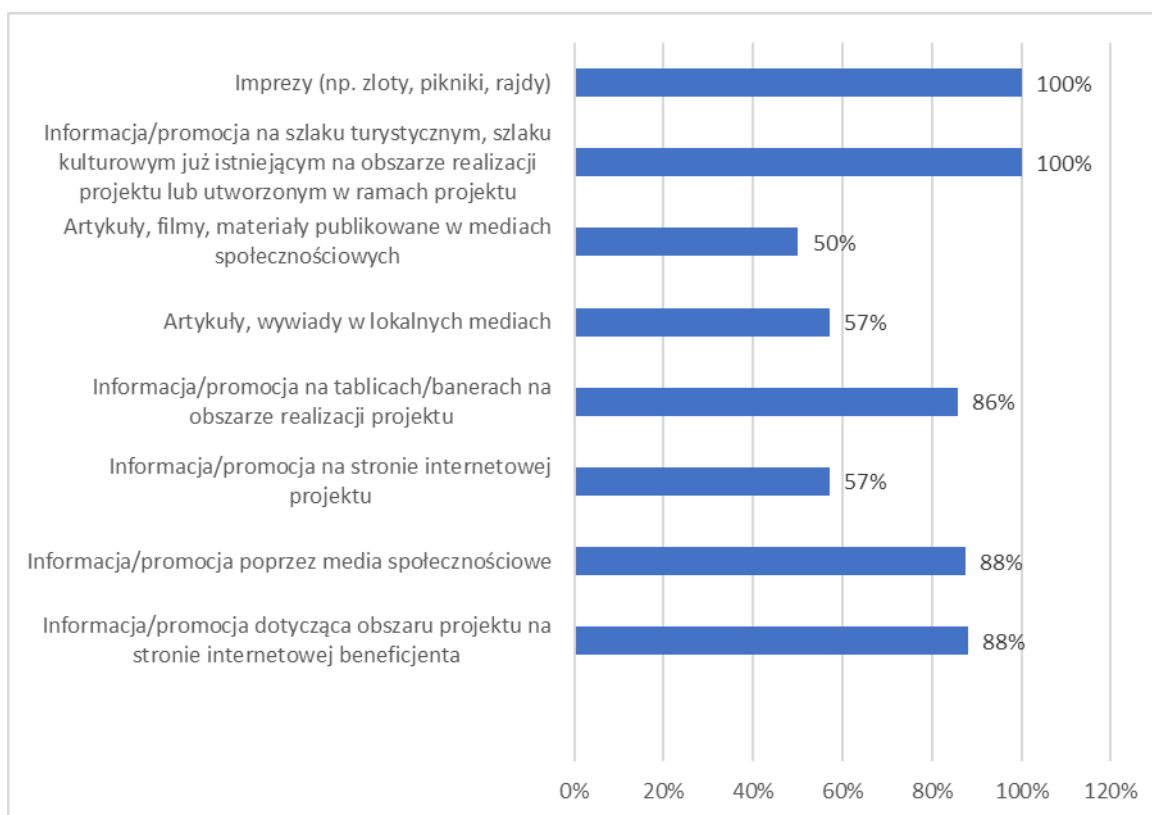
Rodzaje działań	Częstość	Procent
Informacja/promocja dotycząca obszaru projektu na stronie internetowej beneficjenta	9	
Informacja/promocja poprzez media społecznościowe	8	
Informacja/promocja na stronie internetowej projektu	7	70,0%
Informacja/promocja na tablicach/banerach na obszarze realizacji projektu	7	70,0%
Artykuły, wywiady w lokalnych mediach	7	70,0%
Artykuły, filmy, materiały publikowane w mediach społecznościowych	6	60,0%

Informacja/promocja na szlaku turystycznym, szlaku kulturowym już istniejącym na obszarze realizacji projektu lub utworzonym w ramach projektu	4	40,0%
Imprezy (np. zloty, pikniki, rajdy)	3	30,0%
Spotkania, konferencje z odbiorcami efektów projektu/	2	20,0%
Ogółem	10	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=10

Jak wynika z badania beneficjentów Działania 8.3, informacja i promocja zamieszczona na stronie internetowej projektu, choć w trakcie realizacji działań projektowych bardzo popularna, znacznie rzadziej będzie kontynuowana w przyszłości. Również artykuły, wywiady w lokalnych mediach oraz artykuły, filmy, materiały publikowane w mediach społecznościowych, będą stosowane rzadziej z upływem czasu – zapewne ze względu na ich koszty.

Wykres 9. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.3 RPO WP formy promocji efektów projektu po jego zakończeniu.

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=10

Działania informacyjno-promocyjne koncentrowały się w trakcie realizacji projektów Działania 8.3 na standardowych grupach docelowych wskazywanych w WoD oraz w badaniu ankietowym: mieszkańcy, turyści, dzieci i młodzież. Warto dodać, że podczas realizacji projektu i po jego zakończeniu respondenci nie odnotowali zainteresowania efektami projektu wśród innych grup odbiorców niż grupy docelowe zakładane w projekcie. Tylko w dwóch projektach pojawiły się nowe – wcześniej nieuwzględniane - grupy docelowe: seniorzy, turyści zagraniczni oraz uchodźcy. Beneficjenci tworzą dla nich publikacje bądź inne materiały o efektach projektu.

Projekty sieciowe, które miały na celu rozwinięcie nowego produktu turystycznego w ramach wsparcia dziedzictwa kulturowego w Działaniu 8.3, realizowane były przez parafie.

Priorytetem dla beneficjentów były inwestycje mające na celu odratowanie niszczonego zabytku, a nie stworzenie nowego produktu. W konsekwencji zdarzało się, że projekty partnerskie o charakterze sieciowym w rzeczywistości były serią niepowiązanych ze sobą projektów realizowanych przez poszczególne instytucje – każdy w ramach własnego długofalowego planu modernizacji obiektu. Sieciowość tych projektów ograniczała się do wzajemnego informowania o odwiedzających o innych obiektach, zabrakło zaś faktycznego wykreowania nowej marki – produktu turystycznego, który opowiadałby jakąś historię i był wykorzystywany – na przykład poprzez organizację wspólnych wycieczek przez przewodników, albo poprzez rozmieszczenie map ukazujących cały szlak.

Obszar turystyki

Wszyscy beneficjenci Działania 8.4 RPO WP – poza zintegrowaną promocją produktu turystycznego - prowadzą własne działania promujące inwestycję na obszarze oddziaływania projektu, głównie poprzez tablice informacyjne, ulotki promujące atrakcje danej gminy, wpisy na stronach internetowych (w tym na stronie projektu), działania podejmowane w mediach społecznościowych.

Tabela 33. Działania informacyjno-promocyjne podejmowane przez beneficjentów Działania 8.4.

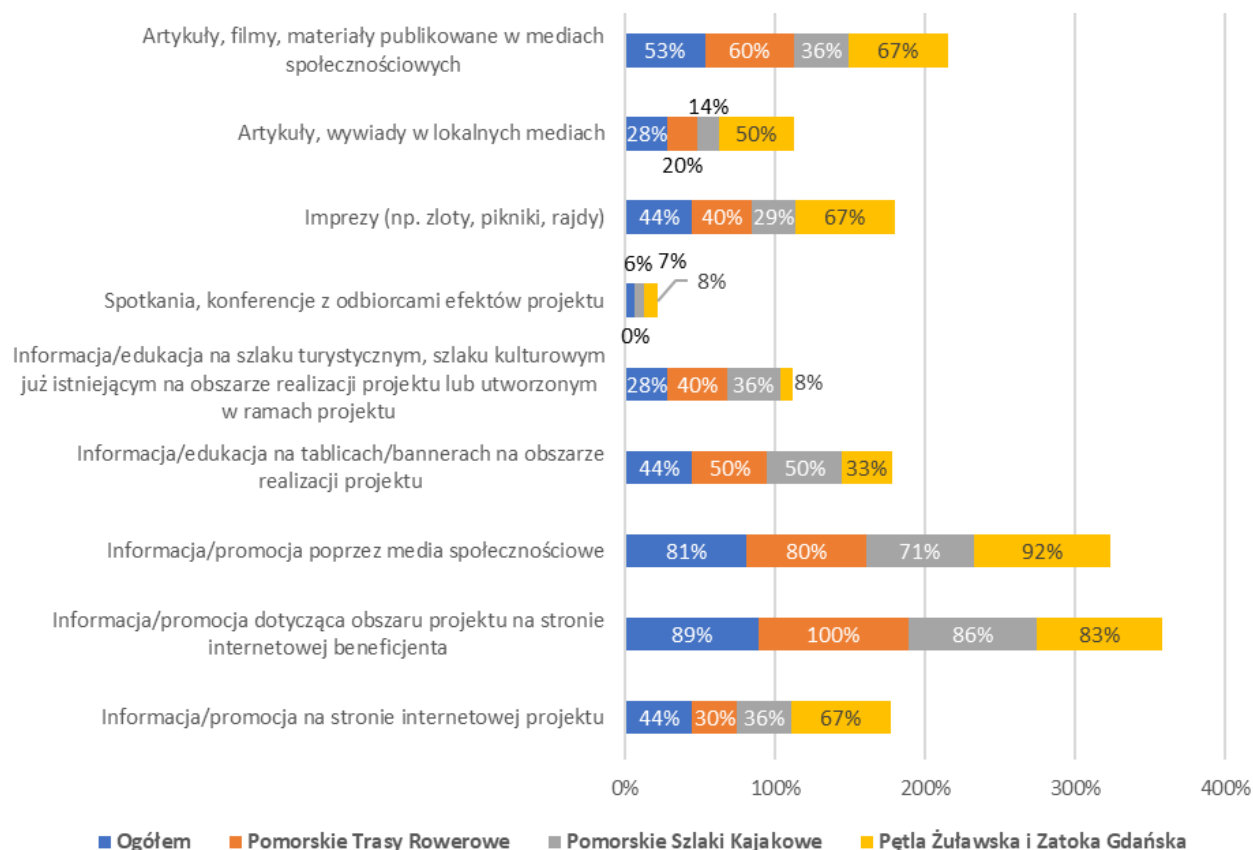
Rodzaje działań	Częstość	Procent
Informacja/promocja na stronie internetowej projektu	24	66,7%
Informacja/promocja dotycząca obszaru projektu na stronie internetowej beneficjenta	32	88,9%
Informacja/promocja poprzez media społecznościowe	31	86,1%

Rodzaje działań	Częstość	Procent
Informacja/promocja na tablicach/banerach na obszarze realizacji projektu	23	63,9%
Informacja/promocja na szlaku turystycznym, szlaku kulturowym już istniejącym na obszarze realizacji projektu lub utworzonym w ramach projektu	12	33,3%
Spotkania, konferencje z odbiorcami efektów projektu	2	5,6%
Imprezy (np. zloty, pikniki, rajdy)	7	19,4%
Artykuły, wywiady w lokalnych mediach	10	27,8%
Artykuły, filmy, materiały publikowane w mediach społecznościowych	22	61,1%
Ogółem	36	100,0%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

Beneficjenci planują także ich kontynuację po zakończeniu działań projektowych, głównie poprzez promocję w internecie, ze szczególnym uwzględnieniem mediów społecznościowych. Stosunkowo rzadko respondenci rozważają prowadzenie aktywnej promocji w lokalnych mediach czy też bezpośrednio spotkania, konferencje z odbiorcami efektów wsparcia.

Wykres 11. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.4 RPO WP formy promocji efektów projektu po jego zakończeniu.

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

W trakcie realizacji projektu beneficjenci współpracują przy promocji działań oraz spodziewanych efektów z innymi podmiotami. Najczęściej wskazywana jest współpraca z Województwem Pomorskim (67%). Większość beneficjentów nie prowadziła wspólnych działań promocyjnych z PROT i LOT przy promocji efektów projektu. Deklarację o stałej współpracy z tymi podmiotami składa zaledwie 10% respondentów reprezentujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym”. Jak wynika z badania beneficjentów Działania 8.4, poza UMWP, partnerami działań promocyjnych najczęściej są pozostali beneficjenci danego projektu, punkty informacji turystycznej na wspartym szlaku, inne zainteresowane JST.

Tabela 34. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.4 instytucje wspierające promocyjnie efekty realizowanych projektów.

Jakie inne podmioty poza beneficjentem zajmowały się promocją inwestycji realizowanych w ramach projektu?	Częstość	Procent
PROT (Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna)	1	3,6%
LOT (Lokalna Organizacja Turystyczna) – jaka...?	1	3,6%
Partnerzy projektu	15	53,6%
Inne JST	10	35,7%
Lokalne przedsiębiorstwa	4	14,3%
Lokalne szkoły/ośrodki edukacyjne/instytucje kultury	5	17,9%
Punkty informacji turystycznej na obszarze oddziaływania projektu	11	39,3%
Województwo Pomorskie	19	67,9%
Inne	3	10,7%
Ogółem	38	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

Przyjęta w Działaniu 8.4 zasada wspólnej promocji każdego przedsięwzięcia strategicznego przez Lidera Zewnętrznego (Gdańsk lub Sopot) jest skutecznym rozwiązaniem, biorąc pod uwagę zauważalne przez beneficjentów efekty bezpośrednie, takie jak wzrost liczby turystów. Jej istotną wartością dodaną jest promowanie wszystkich inwestycji danego przedsięwzięcia strategicznego, posługiwanie się przez beneficjentów wspólnym logo, dystrybucja wśród beneficjentów ulotek o identycznej szacie graficznej. Zastosowanie formuły Lidera Zewnętrznego pozwala skupiać działania promocyjne na całości przedsięwzięcia i promowanie marki turystycznej. Jednocześnie uwzględniono w niej filmiki, artykuły o poszczególnych inwestycjach, co wspiera też efekty zauważalne na poziomie projektu i jego obszaru oddziaływania. Skuteczność promocji gwarantuje również zastosowanie mediów społecznościowych.

Zasada zewnętrznej promocji nie spotyka się jednak z zadowoleniem wszystkich beneficjentów. Niektórzy zwracają uwagę na opóźnienia realizacyjne, niską dla nich widoczność podejmowanych dotychczas działań promocyjnych. Z drugiej strony, Liderzy Zewnętrzni wspólnej promocji raportują niepełne zaangażowanie beneficjentów w

prowadzone działania promocyjne. Współpraca przy wspólnej promocji produktu turystycznego nie jest więc łatwa dla obu stron, co wynika z opóźnień realizacyjnych projektów w konsekwencji pandemii COVID-19.

Zarządzanie powstałą infrastrukturą i podejmowane dalsze działania

Obszar kultury

Większość badanych beneficjentów wsparcia dziedzictwa kulturowego w Działaniu 8.3 (63,6%) w przyszłym okresie programowania (tj. 2021-2027) podjęłaby się realizacji projektu o podobnej tematyce. Pozostali deklarują brak zdania w tej sprawie – nie wykluczają jednak takiej opcji.

Respondenci planujący kontynuację działań chcą dalej koncentrować się na wsparciu infrastruktury obiektów. Przede wszystkim planują: (i) rozwój infrastruktury kultury, w szczególności służącej integracji lokalnych społeczności z uwzględnieniem kwestii wzmacniania roli nowych technologii w budowaniu oferty instytucji kultury, (ii) przeciwdziałanie procesowi degradacji zabytków oraz poprawy stanu zachowania obiektów i obszarów zabytkowych w powiązaniu z celami gospodarczym i społecznymi oraz (iii) przywrócenie wartości obiektom i zespołom zabytkowym oraz przestrzeniom zabytkowym i skupionym wokół obiektów/zespołów zabytkowych poprzez nadanie im nowych funkcji lub rozwój funkcji dotychczasowych służących celom społecznym, kulturalnym.

Beneficjenci często wyrażają też chęć tworzenia i rozwoju turystycznych szlaków tematycznych, służących w szczególności aktywizacji i integracji społecznej. Pokazuje to potrzebę tworzenia produktów sieciowych i łączenia potencjałów różnych instytucji do prowadzenia działań promocyjnych.

Ciekawe jest również częste wskazywanie na chęć podniesienia kompetencji kadr kultury w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej, nawiązywania współpracy i partnerstw oraz rozwoju społecznych funkcji kultury. Pokazuje to wielotorowe myślenie o realizowaniu projektów – przygotowanie kadr zarówno do animacji wydarzeń, jak i realizacji oraz promocji pożądaných projektów sieciowych.

Beneficjenci wsparcia dziedzictwa kulturowego w ramach Działania 8.3 na ogół przewidują wysoką trwałość zrealizowanych przez siebie projektów.

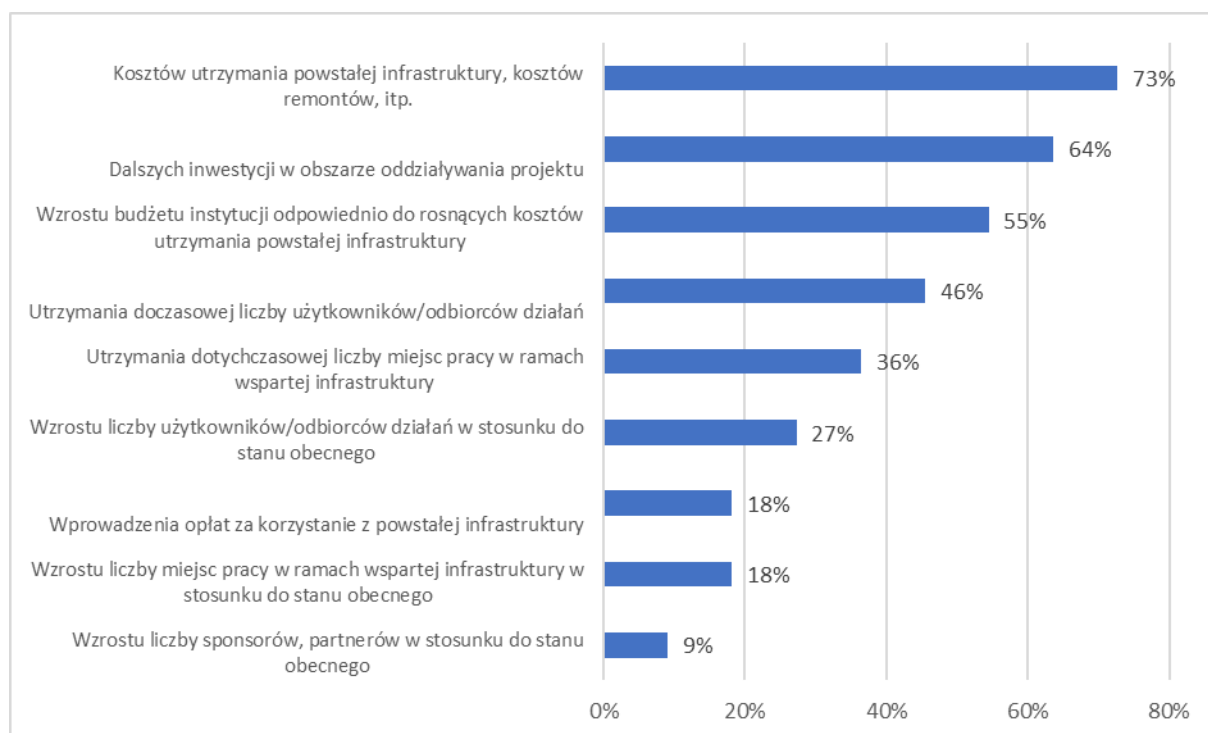
Tabela 35. Przewidywana przez beneficjentów Działania 8.3 trwałość efektów inwestycji.

Okres	Częstość	Procent
Poniżej 3 lat	0	0,0%
Od 3 do 5 lat	1	9,1%
Od 6 do 10 lat	1	9,1%
Powyżej 10 lat	9	81,8%
Ogółem	11	100%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Zdaniem zdecydowanej większości badanych, trwałość inwestycji będzie wynosiła ponad 10 lat. W ich opinii istotnymi czynnikami wpływającymi na trwałość efektów wsparcia będą: środki przeznaczone na utrzymanie powstałej infrastruktury, możliwość prowadzenia dalszych inwestycji, a nawet wzrost budżetu instytucji odpowiednio do rosnących kosztów utrzymania powstałej infrastruktury, wynikających przede wszystkim ze wzrostu cen energii.

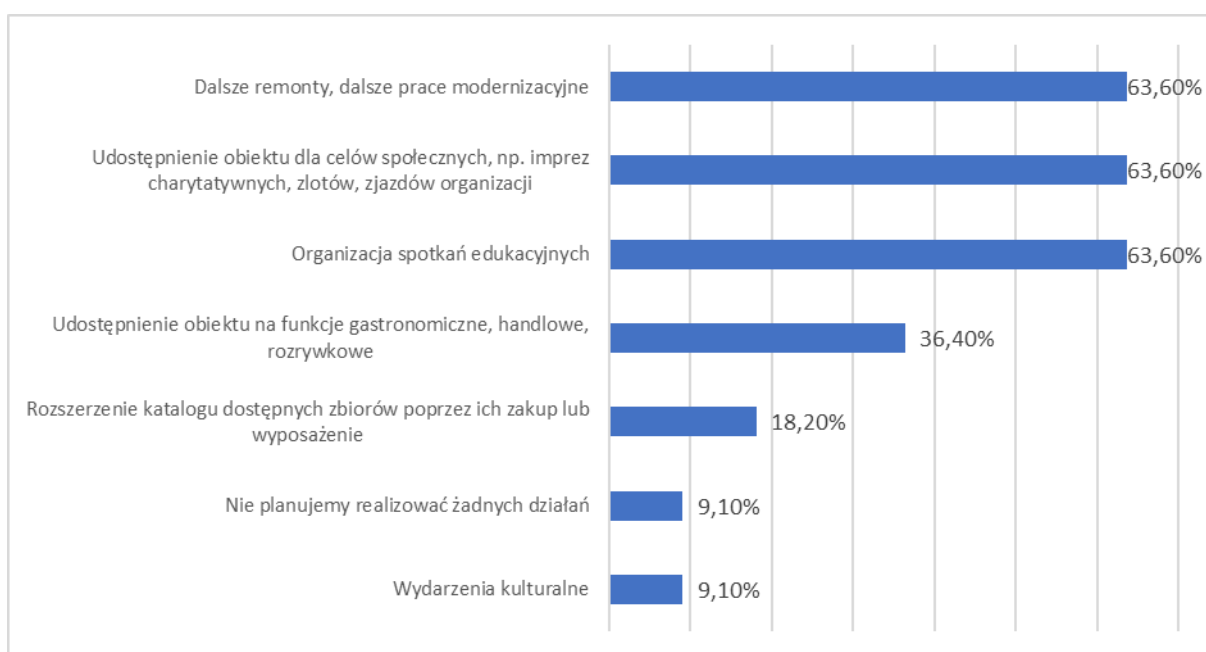
Wykres 12. Odpowiedzi beneficjentów Działania 8.3 na pytanie: Od czego zależy trwałość efektów projektu dłuższa niż 3 lata po zakończeniu projektu?

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Dość istotnym czynnikiem wpływającym na trwałość efektów projektów jest utrzymanie doczasowej liczby użytkowników/odbiorców działań, które – zgodnie z wypowiedziami udzielonymi w badaniach jakościowych – może być zagrożone przez rosnące koszty życia. W celu zapewnienia trwałości infrastruktury wspartej w projekcie, beneficjenci planują przede wszystkim realizować dalsze prace remontowe i modernizacyjne. W zakresie utrzymania odpowiedniej liczby użytkowników planowane są organizacje spotkań edukacyjnych, ale również otwarcie się na realizację celów społecznych: imprez charytatywnych, zlotów, zjazdów różnych organizacji.

Wykres 13. Deklaracje beneficjentów projektów Działania 8.3 dotyczące planowanych działań wzmacniających trwałość efektów projektów.

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.3, N=11

Obszar turystyki

Beneficjenci projektów przedsięwzięcia „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” na co dzień zarządzają wspartą infrastrukturą z poziomu jednostki samorządu terytorialnego. Nie zidentyfikowano przykładów wspólnych zamówień publicznych na prace porządkowe, czy też prace podtrzymujące inwestycje. W sporadycznych przypadkach prowadzone są przez partnerów projektów wspólne działania animacyjne, takie jak imprezy na wspartych szlakach, np. na Mierzei Wiślanej, czy też na szlaku Raduni lub Wierzycy.

Zgodnie z zasadami wsparcia, na oznakowanych w RPO WP trasach rowerowych i szlakach kajakowych nie pobiera się opłat za wejście, ani za korzystanie ze wspartej infrastruktury. Beneficjenci reprezentujący JST regularnie dbają o porządkowanie szlaków, usuwanie liści i innych zanieczyszczeń z tras rowerowych, uzupełnianie zniszczonych elementów infrastruktury, jej naprawę, obsługę miejsca postojowego. Zadania te zlecane są wykonawcom, na co dzień zajmującym się oczyszczaniem gminy.

W trakcie badania zidentyfikowano sporadycznie występujące przeszkody sprawnego zarządzania wspartą infrastrukturą. Na przykład w przedsięwzięciu „Pomorskie Szlaki Kajakowe” wystąpił problem na szlaku Słupi polegający na braku dostępności obsługi miejsca postojowego w weekendy. Zadanie to zlecono bowiem osobie zatrudnionej na umowę o pracę bez uwzględnienia sezonowości usługi. Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami LOT, zdarzają się także przypadki nieregularnego opróżniania przenośnych toalet ulokowanych na wspartych punktach etapowych.

Problem z regularnym oczyszczaniem i usuwaniem przeszkód pojawia się w przypadku realizacji trasy rowerowej na terenie lasów, zwłaszcza na obszarach chronionych. Tereny takie leżą w gestii Nadleśnictw, które - nawet mimo spisanych porozumień - nie dysponują środkami ani personelem do regularnego oczyszczania trasy i zapewnienia jej dostępności. Trudność taka wystąpiła w partnerstwie Krynicy Morskiej na terenie gminy Stegna.

W przypadku przedsięwzięcia „Rozwój oferty turystyki wodnej na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” operatorzy wspartych marin napotykają na wzrost popytu na miejsca rezydenckie. Jak napisano wcześniej, problem ten rodzi ryzyko braku miejsc dla wodniaków sezonowych, co może przyczynić się do wzrostu skali tzw. „dzikiego cumowania”. Zjawisko to zauważalne jest w weekendy, kiedy wzrasta duży ruch żeglarski. Operatorzy przystani starają się pomieścić zewnętrznych żeglarzy np. dogęszczając ustawienie jednostek „burta” w burtę”, bądź przeznaczając - jak we wspartej przystani w Jastarni - ok. 20% miejsc dla wodniaków sezonowych. Warto też podkreślić, że bez obecności rezydentów większość marin i przystani nie byłaby rentowna.

Badani beneficjenci projektów turystyki aktywnej w Działaniu 8.4 są świadomi konieczności podejmowania dalszych działań na obszarze realizacji poszczególnych projektów. W ich opinii (ponad 80% wskazań) konieczne będzie wzmocnienie efektów inwestycji poprzez

organizację wydarzeń cyklicznych, dalszą ochronę środowiska przyrodniczego, poprawę estetyki krajobrazu. Beneficjenci projektów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” w większości widzą też konieczność uzupełnienia wspartej infrastruktury o punkty gastronomiczne, zaś respondenci reprezentujący przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe” zgłaszają konieczność rozszerzenia infrastruktury powstałych punktów etapowych o pola biwakowe, pełen węzeł sanitarny, czy też punkty gastronomiczne.

Blisko połowa (47%) badanych beneficjentów projektów, w ramach których tworzone trasy rowerowe oraz ponad 60% beneficjentów budowanych marin i przystani żeglarskich uważa, że trwałość wspartej infrastruktury będzie co najmniej dziesięcioletnia.

Tabela 36. Przewidywana przez beneficjentów Działania 8.4 trwałość efektów inwestycji.

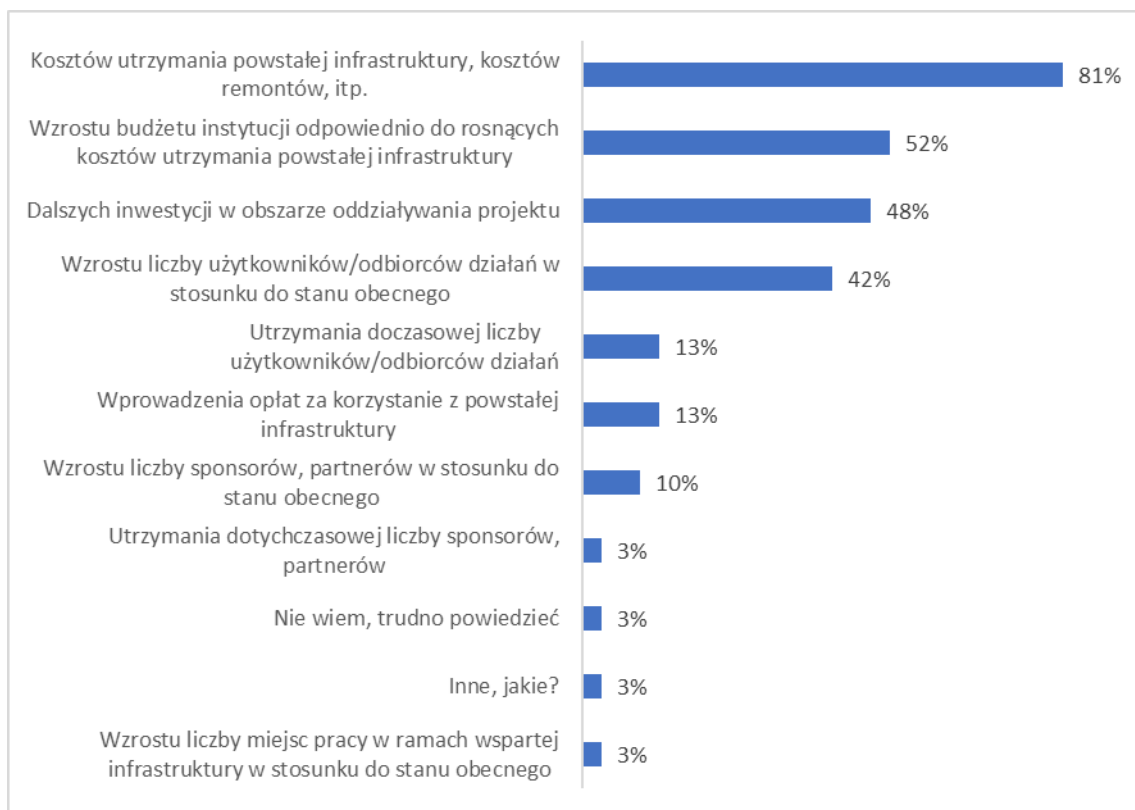
Okres	Częstość	Procent
Poniżej 3 lat	1	2,6%
Od 3 do 5 lat	10	26,3%
Od 6 do 10 lat	3	7,9%
Powyżej 10 lat	18	47,4%
Ogółem	6	15,8%

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38 (72% wszystkich beneficjentów)

Innego zdania są badani przedstawiciele inwestycji realizowanych w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe”. Przewidują oni w większości, że trwałość przystani kajakowych oraz punktów etapowych nie potrwa dłużej niż 5 lat. Kwestia ta wynika z dwóch czynników – po pierwsze utrzymanie wybudowanych pomostów i małej nawodnej infrastruktury (slipy, rynny) wymaga kontynuacji prac na brzegach rzek i jezior, pod drugie charakter inwestycji (tereny leśne bądź inne odludne obszary) sprzyja wandalizmowi. Jak wynika z badania, około 15% wspartych w ramach Działania 8.4 obiektów turystyki aktywnej na szlakach kajakowych wymaga naprawy bądź wymiany. Rozwiązaniem zwiększającym trwałość tej inwestycji może być zatrudnienie operatorów punktów etapowych na szlaku przez gminy realizujące przedsięwzięcie. Do obowiązków operatora należałby monitoring trasy oraz dokonywanie bieżących napraw i uzupełnień.

W opinii badanych beneficjentów trwałość efektów projektów zależy będzie w pierwszej kolejności od skali niekontrolowanych zniszczeń, w drugiej zaś od wzrostu zainteresowania użytkowników wspartą infrastrukturą, ale także od wzrostu przychodów beneficjenta umożliwiających przeprowadzenie dalszych inwestycji na obszarze realizacji projektów Działania 8.4.

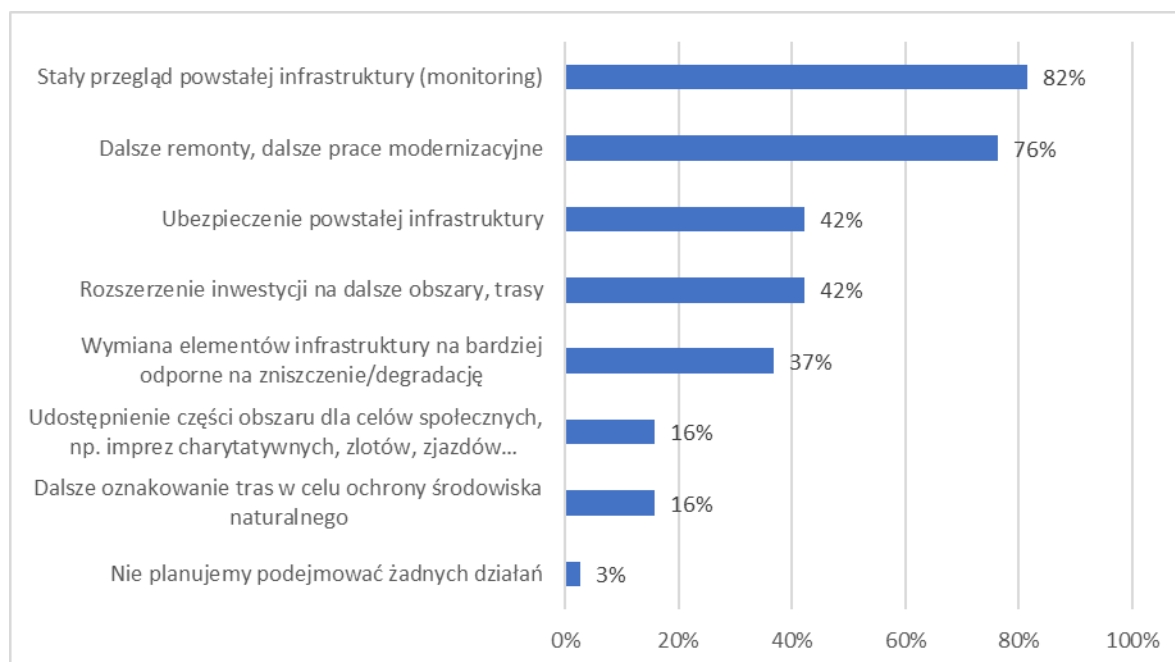
Wykres 14. Odpowiedzi beneficjentów Działania 8.4 na pytanie: Od czego zależy trwałość efektów projektu dłuższa niż 3 lata po zakończeniu projektu?

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

Planowane przez beneficjentów Działania 8.4 konieczne działania inwestycyjne obejmują przede wszystkim stały przegląd powstałej infrastruktury (monitoring) oraz dalsze remonty, uzupełnienie zniszczeń. Blisko połowa badanych (41%), w tym ponad 60% przedstawicieli projektów realizujących trasy rowerowe zamierza rozszerzać wsparte szlaki o nowe odcinki, bądź ubezpieczyć powstałą infrastrukturę od zniszczeń (przede wszystkim beneficjenci przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej”). Co trzeci badany beneficjent planuje wymienić część powstałej infrastruktury na obiekty w mniejszym stopniu narażone na zniszczenie.

Wykres 15. Deklaracje beneficjentów projektów Działania 8.4 dotyczące planowanych działań wzmacniających trwałość efektów interwencji.

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

Jak wynika ze studium przypadku partnerstwa Krynicy Morskiej w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” realizacja inwestycji pociągnęła za sobą dalsze plany wzmacniania atrakcyjności turystycznej obszaru. Miasto Krynica Morska planuje utrzymanie bliskiego kontaktu z lasami państwowymi celem utrzymania czystości na ścieżce rowerowej. Zamierzone jest również prowadzenie działań edukacji ekologicznej oraz wykorzystanie potencjału miasta jako terenu z bogatymi złożami wód termalnych. Wpłynęłoby to dodatkowo na podniesienie atrakcyjności turystycznej tego obszaru. W ocenie uczestniczących w badaniu terenowym przedstawicieli odbiorców projektu zasadne będzie zintensyfikowanie działań promocyjnych np. poprzez realizację zawodów wykorzystujących szlak rowerowy i dostęp do akwenu wodnego, np. półmaraton, triathlon, co zapewni większą popularyzację nowego szlaku rowerowego. Projekt przedsięwzięcia „Pomorskie Szlaki Kajakowe” - „Szlakiem Raduni” pociągnął za sobą plany dalszego uzupełniania ścieżek rowerowych ze szlakiem kajakowym. Analizy przeprowadzone w ramach studium przypadku wskazują, że przeprowadzone inwestycje w obu minionych okresach programowania przyczyniły się do wykorzystania potencjału przyrodniczego Gminy Stężycza. Łącznie w gminie tej wybudowanych zostało w latach 2013-2021 prawie 40 km ścieżek rowerowych. Po uzupełnieniu tych szlaków, dzięki powstaniu

stanie wodnych możliwe jest skorzystanie z obu form spędzenia czasu wolnego. Planowane jest dalsze budowanie lokalnych tras rowerowych. Ścieżki rowerowe, łącząc się, będą prowadzić do wszystkich wspartych w Działaniu 8.4 przystani kajakowych. Dzięki ukierunkowaniu tych przedsięwzięć na te same grupy docelowe możliwe jest wzajemne promowanie się tych atrakcji turystycznych.

Szczególnie istotną formą promocji efektów wsparcia RPO WP na szlaku Raduni powinna być – w opinii badanych - kontynuacja organizacji na terenie gmin partnerskich dużych imprez plenerowych w okresie wakacyjnym tj. wakacyjnej trasy dwójki, imprez masowych na kilkadziesiąt tysięcy osób.

Analizy przeprowadzone w ramach studium przypadku projektu rozbudowy przystani dla jachtów w Jastarni pokazują, że na terenie inwestycji planowana jest kontynuacja działań cyklicznych, jak np. regaty towarzyszące bałtyckiemu maratonowi brzegiem morza. Warto podkreślić, że w Jastarni odbywają się zawody pełen maraton i pół maraton na plaży, którym towarzyszą regaty o puchar Dyrektora Urzędu Morskiego. Jacht Klub Polski ma zamiar również organizować w tej lokalizacji swoje rocznicowe regaty przyciągając rzesze turystów i osób oglądających zmagania żeglarzy. W promocji efektów rozbudowy przystani dla jachtów w Jastarni wykorzystywany jest również potencjał innych dostępnych w tych okolicach atrakcji turystycznych, w tym trasy Eurovelo 10/13.

Operator przystani w Błotniku, wspartej w Działaniu 8.4 czyli Żuławski Ośrodek Kultury i Sportu w Cedrach Wielkich, planuje kontynuację cyklicznych akcji żeglarskich, takich jak „Ahoj przygodo!! Śladami żuławskich żeglarzy” (inicjatywa dofinansowywana w ramach Funduszu Nowy Akumulator Społeczny, ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO", realizowana przez Grupę "Żeglarskie Cedraki" oraz Stowarzyszenie Gdański Klub Morski CEDRUS). Planowane jest także inicjowanie imprez w kooperacji gminy Cedry Wielkie z przedsiębiorcami z terenów z gminy Cedry Wielkie w celu zwiększenia zainteresowania inwestycjami we wspartej przystani. Zamierzona jest także dalsza organizacja obozów dla młodzieży, wykorzystujących infrastrukturę przystani żeglarskiej, oraz organizacja rejsów wycieczkowych. Rozwiązanie przyjęte w projekcie gminy Cedry Wielkie „Rozbudowa przystani w Błotniku” należy promować jako dobrą praktykę, którą jest zaangażowanie lokalnej instytucji kultury w zarządzanie wspartą przystanią.

3.3.5 Podsumowanie

Zewnętrzna promocja przedsięwzięć strategicznych okazała się bardzo skuteczna pod względem rozpoznawalności marki i poszczególnych inwestycji, pociąga ona za sobą wzrost zainteresowania ofertą turystyki aktywnej w województwie pomorskim. Niezależnie od niej, zarówno beneficjenci Działania 8.3, jak i Działania 8.4 realizowali własne działania promocyjne np. w lokalnych mediach, przy okazji różnych wydarzeń na obszarze oddziaływania projektu. Planują oni – po zakończeniu działań projektowych – prowadzić aktywnie kampanie promocyjne – głównie w mediach społecznościowych i przy okazji lokalnych wydarzeń. Produkty turystyczne i obiekty kultury wsparte w RPO WP często korzystają z promocji prowadzonej przez JST, punkty informacji turystycznej czy też – w głównej mierze - Województwo Pomorskie.

W opinii beneficjentów Działania 8.3 niezbędne będą dalsze inwestycje we wsparcie infrastruktury, udostępnianie jej szerszemu gronu, organizowanie imprez, ale też remonty wspartych obiektów. Beneficjenci Działania 8.4 liczą się w większości z koniecznością dodatkowych inwestycji na obszarze realizacji projektów wynikających głównie z wandalizmu czy też erozji naturalnej oraz potrzeby podniesienia jakości usług turystycznych. Na trwałość efektów przeprowadzonych inwestycji największy wpływ będą miały koszty utrzymania infrastruktury, niezbędnych remontów i uzupełnień, dalszy wzrost liczby użytkowników. Beneficjenci na ogół uważają, że utrzymanie efektów inwestycji wymagać będzie zwiększenia budżetu ich działalności.

Niezwykle istotnym czynnikiem wzmocnienia trwałości efektów inwestycji – oprócz kontynuacji wsparcia na niektórych szlakach, które wymagają uzupełnienia infrastruktury – jest promocja produktów turystycznych poprzez wydarzenia cykliczne bądź wydarzenia akcyjne, łączące atrakcje turystyczne wsparte w komplementarnych przedsięwzięciach strategicznych. Kluczowa będzie w tym zakresie rola Województwa Pomorskiego, jako inicjatora bądź sponsora takich wydarzeń.

4. Rekomendacje wdrożeniowe dla perspektywy finansowej 2021-2027

Niniejszy rozdział odpowiada na pytania badawcze:

- Biorąc pod uwagę przewidywany zakres FEP, na jakie wsparcie w zakresie podniesienia atrakcyjności: (1) turystycznej oraz (2) kulturowej należy położyć szczególny nacisk i dlaczego?
- Jakie działania wspomagające, uwzględniające perspektywę beneficjenta (kwestie m.in. kwalifikowalności VAT, stosowania wytycznych dla tworzonej infrastruktury turystycznej, dodatkowego wsparcia przy tworzeniu sieciowych produktów turystycznych, rezygnacji z/zmiany najbardziej obciążających wnioskodawców dokumentów wymaganych przy aplikowaniu o wsparcie, uproszczonych procedur) należy wdrożyć, aby zwiększyć efekty przewidzianej interwencji, w szczególności w sferze społecznej roli kultury i turystyki? Jakie są wady i zalety ich zastosowania?
- Które projekty RPO WP charakteryzują się szczególnie wysoką skutecznością i efektywnością w zaspokajaniu potrzeb występujących w regionie, a w związku z tym zasadne byłoby wykorzystanie rozwiązań w nich zastosowanych w perspektywie finansowej 2021-2027?
- Jakie czynniki będą determinowały wsparcie w zakresie podniesienia atrakcyjności: (1) turystycznej i (2) kulturowej w perspektywie finansowej 2021-2027? Jakie działania w związku z tym należy uwzględnić w systemie wdrażania FEP?

Beneficjenci Działania 8.3 i Działania 8.4 bardzo pozytywnie wypowiadają się o warunkach wsparcia RPO. Większość badanych jest zgodna, że zasady kwalifikowalności VAT są właściwe, ponieważ umożliwiają rozdzielenie działalności zarobkowej od niezarobkowej. Wyjątek stanowią beneficjenci projektów tras rowerowych, którzy zgłaszają problem braku kwalifikowalności VAT w projektach Pomorskich Tras Rowerowych, co pociąga za sobą konieczność ponoszenia wydatków, niemożliwych przez samorządy do odzyskania w rozliczeniach podatkowych.

Badani beneficjenci nie zgłaszają potrzeby rezygnacji z dokumentów wymaganych przy aplikowaniu o wsparcie, ani też postulatu uproszczenia procedur aplikowania. Nieliczne uwagi respondentów odnoszące się do systemu wdrażania RPO WP dotyczyły opóźnień i fragmentaryczności w procesach kontrolnych. Zdarzało się, że beneficjenci byli wzywani do

składania wyjaśnień dotyczących dokumentów, które przesyłali miesiące, albo i lata wcześniej. Powrót do tych zapisów sprawiał im trudności, zwłaszcza że rzadko kiedy zachowywana była ciągłość zatrudnienia.

Ogółem, wsparcie udzielone przez IZ RPO WP zostało przez badanych beneficjentów ocenione dość wysoko. W ocenie wsparcia ze strony Instytucji Zarządzającej RPO WP sporadycznie jedynie wskazywano na jej niską elastyczność w sytuacji konieczności wprowadzenia zmian w projekcie, nawet w sytuacji, gdy proponowane zmiany nie wpływają na efekty i wskaźniki rezultatu. Literalne trzymanie się zapisów, które utrudnia radzenie sobie z problemami pojawiającymi się na bieżąco (zmiana decyzji konserwatora czy odkrywanie znalezisk archeologicznych, które uniemożliwiały kontynuację prac zgodnie z planem, konieczność dodatkowego przystosowania terenu na szlaku) identyfikowane jest jako problem systemu wdrażania.

Tabela 37. Ocena beneficjentów Działania 8.3 i Działania 8.4 dotycząca poszczególnych aspektów wdrażania RPO WP. Średnia ocen na skali pięciostopniowej (gdzie 1 oznacza zdecydowanie nie, a 5 -zdecydowanie tak).

Jak oceniają Państwo poszczególne aspekty wsparcia w procesie realizacji projektów?	Średnia dla Działania 8.3	Średnia dla Działania 8.4
Dotychczasowe wsparcie ze strony Instytucji Zarządzającej przy realizacji projektu (po podpisaniu umowy) jest wystarczające	4,27	4,82
Dotychczasowe wsparcie ze strony Samorządu Województwa przy realizacji projektu (po podpisaniu umowy) jest wystarczające	4,27	4,56
Dotychczasowe wsparcie ze strony Samorządu Województwa w przygotowaniu projektu na etapie aplikowania jest wystarczające	4,18	4,19
Przygotowane przez Samorząd Województwa wytyczne (standardy) dla tworzonej infrastruktury turystycznej są wystarczające	4,00	4,98
Dotychczasowe wsparcie ze strony Instytucji Zarządzającej w przygotowaniu projektu na etapie aplikowania jest wystarczające	3,82	4,27
Wsparcie ze strony Samorządu Województwa w kreowaniu/rozwijaniu produktów turystycznych (w oparciu o powstałą w projekcie infrastrukturę) jest niezbędne	3,18	4,98
Uproszczenie procedur ubiegania się o wsparcie/ realizacji projektu jest niezbędne	2,55	2,76
Rezygnacja z części/ zmiana dokumentów wymaganych przy aplikowaniu o dofinansowanie projektu jest niezbędna	2,36	2,12

Jak oceniają Państwo poszczególne aspekty wsparcia w procesie realizacji projektów?	Średnia dla Działania 8.3	Średnia dla Działania 8.4
Potrzebne są dodatkowe wytyczne (standardy) dla projektów turystycznych	2,27	2,11

Źródło: badanie CAWI/ CATI wśród beneficjentów Działania 8.3 i 8.4, N=49

Zdaniem beneficjentów większe zaangażowanie Samorządu Województwa jest bardzo istotne w kreowaniu i rozwijaniu produktów turystycznych. Może ono obejmować: wspólne strategie, plany promocyjne, koordynację wydarzeń, wspólną promocję w skali krajowej i międzynarodowej

W konsekwencji warunki udzielania wsparcia w okresie programowania 2021-2027 w FEP są oceniane jako adekwatne do wyzwań związanych z realizacją projektów.

Obszar kultury

Podsumowanie wniosków z badania prowadzi do krytycznego wniosku, że zakres interwencji powinien w istotnym stopniu łączyć komponenty infrastrukturalny oraz miękkie. WoD koncentrowały się na modernizacji obiektów, zakładając że gdy pojawi się nowa przestrzeń, to w sposób naturalny zostanie ona zagospodarowana przez nowe działania. Zabrakło w nich opisu planowanych działań kulturowych, edukacyjnych i społecznych. Tymczasem wdrażanie nowych rodzajów działań wymaga pewnego planowania, zwłaszcza w aspekcie tworzenia produktów sieciowych i kompleksowych oraz ich promocji kierowanej do precyzyjnie zdefiniowanych grup docelowych.

W przyszłej perspektywie finansowej w obszarze projektów kulturalnych warto rozważyć wprowadzenie kilku zmian i usprawnień, które pozwolą na wzrost skuteczności i efektywności w zaspokajaniu potrzeb występujących w regionie. Przede wszystkim konieczne jest wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej beneficjentów i tworzenia przez nich produktów sieciowych. Powinno się to odbywać poprzez zachęcanie do współpracy pomiędzy różnymi instytucjami kultury oraz tworzenie spójnych, atrakcyjnych produktów kulturalnych.

Wnioskodawcy powinni pomyśleć o rozszerzeniu i dokładniejszym definiowaniu grup docelowych swoich projektów. Projektowanie działań informacyjno-promocyjnych pod kątem poszczególnych grup, takich jak seniorzy, turyści zagraniczni, czy uchodźcy, powinno zwiększyć zasięg oddziaływania projektów kulturalnych.

Beneficjenci powinni dążyć do zwiększenia wykorzystania nowych technologii, a zwłaszcza narzędzi cyfrowych, takich jak aplikacje mobilne, wirtualne wycieczki czy interaktywne prezentacje, w celu zwiększenia atrakcyjności i dostępności dziedzictwa kulturowego. Warto rozważyć również organizację szkoleń i warsztatów dla pracowników instytucji kultury, w celu rozwijania ich umiejętności w zakresie zarządzania, animacji kulturalnej, nawiązywania partnerstw i promocji.

Preferencje projektowe były spełniane w większości projektów, a ponadto nie były zbyt wysoko punktowane. W konsekwencji nie miały one dużego znaczenia dla wyłaniania projektów. Pozytywnie wyróżniły się preferencje dotyczące: (i) sieciowania projektów, (ii) wydłużenia sezonu turystycznego, (iii) uzgadniania projektów w ramach ZPT, (iv) podnoszenia jakości przestrzeni publicznej. REKOMENDACJA. W przyszłym okresie programowania, poza wymaganiami obligatoryjnymi takimi jak generowanie aktywizacji społecznej, warto zastosować kryteria dodatkowo punktowane, których spełnienie będzie znacząco zwiększało szansę na wybranie projektu do realizacji. Część systemu preferencji może polegać na uszczegółowieniu bądź wręcz operacjonalizacji celu jakim jest generowanie aktywizacji społecznej, na przykład: (i) wprowadzenie nowych zajęć kulturalnych i edukacyjnych, (ii) pozyskanie nowych grup docelowych, (iii) wzrost liczby odbiorców działań kulturalnych i edukacyjnych.

Beneficjenci Działania 8.3 nie przykładali dużej wagi do preferencji projektowych. W WoD często tworzyli zapisy o ich spełnianiu, mimo braku zaplanowanych działań w tym zakresie. Nierzadko zdarzało się, że nie rozumieli ich znaczenia – w przypadku rozwiązań cyfrowych i technologicznych nawet po ich wdrożeniu nie dostrzegali korzyści z nich płynących.

REKOMENDACJA. Należy precyzyjnie zdefiniować zarówno obligatoryjne, jak i dodatkowo punktowane wymagania dla projektów. Kryteria konkursowe powinny zawierać definicje oraz praktyczne porady dotyczące spełnienia danego kryterium. W przypadku tworzenia produktu sieciowego konieczne jest opisanie, że polega ono na wytworzeniu nowej jakości/wartości dodanej – produktu, który opisuje historię większej całości i w taki sposób musi być prezentowany.

Zdarzało się, że środki z Działania 8.3 przeznaczane były na projekty o charakterze zachowawczym i modernizacyjnym, składających się na większy plan odnowy obiektu. Takie projekty w rzeczywistości nie tworzyły nowego produktu kulturowego, nie wiązały powstałej infrastruktury z nową ofertą, a ich wpisanie w szlak kulturowy miało charakter czysto

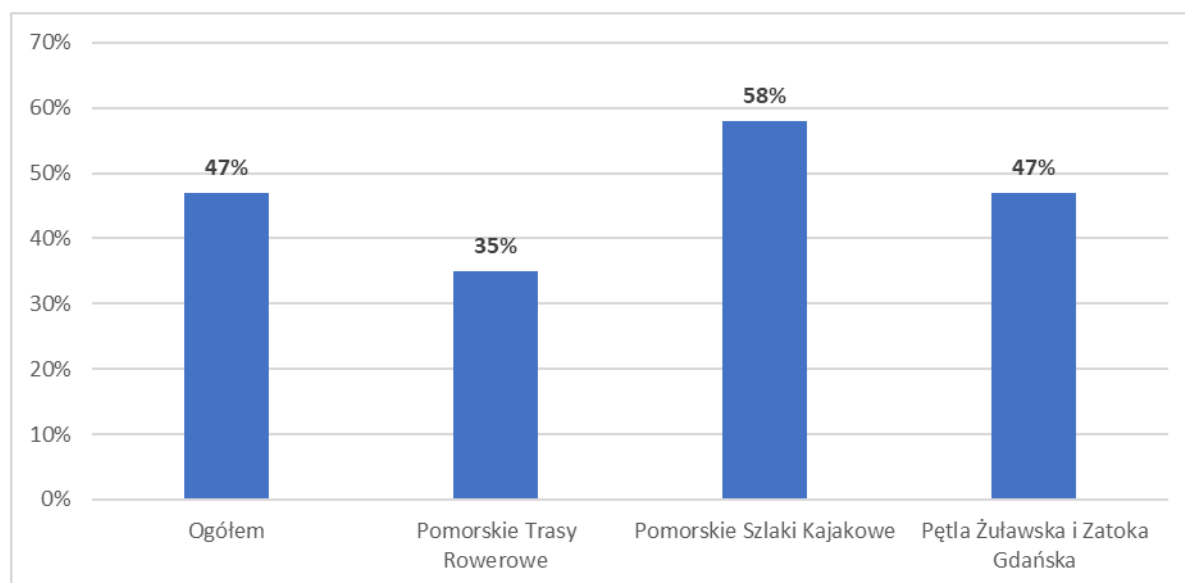
formalny. REKOMENDACJA. W przyszłej perspektywie finansowej należy położyć większy nacisk na promocję nowo powstałych produktów kulturalnych: (i) nowych rodzajów aktywności społecznej i kulturalnej, (ii) nowych działań edukacyjnych, (iii) powstania nowego produktu/ szlaku kulturowego.

Duży problem sprawiło beneficjentom zaprojektowanie prowadzenia działalności gospodarczej we wspartych obiektach. Beneficjenci na ogół uznawali, że tworzą warunki dla prowadzenia takiej działalności, na przykład poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej obiektów, poprawę estetyki przestrzeni lub zarezerwowanie przestrzeni pod przyszłą działalność. REKOMENDACJA. W ramach dodatkowych kryteriów warto podkreślić wagę prowadzenia działalności gospodarczej we wspartych obiektach oraz samofinansowania się instytucji kultury poprzez przyznawanie dużej liczby punktów za spełnienie tego kryterium.

Obszar turystyki

Blisko połowa (47%) badanych beneficjentów Działania 8.4 deklaruje, że nie wszystkie potrzeby związane ze wspartym w ich projekcie produktem turystycznym zostały zaspokojone. Twierdzi tak ponad połowa beneficjentów projektów realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” i co trzeci realizator projektów w obszarze tras rowerowych.

Wykres 16. Odsetek beneficjentów Działania 8.4 deklarujących brak zaspokojenia wszystkich potrzeb w wyniku realizacji projektu.

Źródło: Badanie CAWI/CATI wśród beneficjentów Działania 8.4, N=38

W opinii badanych, realizacja projektów ujawniła występowanie nowych potrzeb, niezidentyfikowanych na etapie projektowania działań, takich jak: rozbudowanie infrastruktury wokół szlaków rowerowych np. o place zabaw, wprowadzenie systemu monitoringu na szlakach kajakowych, uzupełnienie bazy skutniczej przy portach i przystaniach, noclegowej czy też gastronomicznej przy wspartych szlakach kajakowych. Ponadto aż 72% badanych beneficjentów projektów realizowanych w obszarze turystyki wodnej (Pętla Żuławska i Zatoka Gdańska) twierdzi, że miała problem z wyasygnowaniem większej kwoty na wkład własny na realizację projektu, założyła więc wieloetapowość inwestycji. Wyniki te wskazują na fakt, że w ramach FEP powinna istnieć możliwość uzupełniania inwestycji RPO WP, ze szczególnym uwzględnieniem szlaków kajakowych i turystyki wodnej.

Uzupełnienie to powinno uwzględniać budowanie bazy gastronomicznej i noclegowej na wspartych szlakach/ dostęp do stacji paliw czy też remontów i napraw jednostek pływających przy wspartych portach i przystaniach. Wsparcie w tym obszarze powinno uwzględniać więc lokalnych przedsiębiorców jako beneficjentów.

Co do zasady dobrą praktyką są projekty komplementarne, które nie tylko rozwijają markę danego przedsięwzięcia strategicznego, ale także wiążą inwestycję z innymi formami turystyki aktywnej bądź z dziedzictwem kulturowym. W przyszłym okresie programowania podstawowym czynnikiem wpływającym na wsparcie będzie potrzeba uzupełniania interwencji realizowanej w RPO WP.

W ewaluowanym okresie programowania wytyczne w zakresie modelowych rozwiązań uznane zostały przez beneficjentów za adekwatne i użyteczne, niemniej nie stosowano wszystkich rekomendowanych rozwiązań podnoszących jakość wspieranej infrastruktury, jeśli chodzi o potrzeby potencjalnego użytkownika. Zastosowanie wytycznych nie było obowiązkowe. REKOMENDACJA. Zaleca się wprowadzenie do systemu preferencji projektowych stopnia uwzględniania wytycznych w projektowanej interwencji.

W okresie programowania 2014-2020 nie rozwinięto zintegrowanego systemu do poboru opłat, ani zintegrowanego internetowego systemu informującego o dostępności miejsc we wspartych marinach. Brak systemowości tego rozwiązania może uniemożliwić swobodną żeglugę na obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej oraz udaremnić skuteczne ograniczanie antropopresji („dzikiego” cumowania) ze względu na brak pewności

użytkownika tras wodnych dotyczącej możliwości znalezienia miejsca postojowego na zaplanowanej trasie.

Występuje ścisła zależność między komplementarnością realizowanych przedsięwzięć a skalą uzyskanych efektów społecznych, ekologicznych i gospodarczych. Komplementarność międzyokresowa może w znacznym stopniu wzmocnić efektywności i skuteczność wsparcia perspektywy finansowej 2014-2020. REKOMENDACJA. W celu wzmocnienia atrakcyjności produktów turystycznych wspartych w ewaluowanym okresie rekomenduje się premiowanie w FEP projektów, których efekty będą wzmacniać produkt turystyczny wypracowany w latach 2014-2020.

W ramach celu szczegółowym 4g FEP planowane jest wzmocnienie kompetencji kadr turystyki, w tym orientacji na klienta, współpracy czy prezentowania informacji. Wyniki niniejszego badania ujawniły deficyt wsparcia w zakresie animowania oferty turystycznej na wspartym obszarze czy udostępniania potencjalnym odbiorcom produktów kultury adekwatnych do ich potrzeb. REKOMENDACJA. W zakresie celu 4g EFS zaleca się preferowanie udziału podmiotów realizujących działania wspierające turystykę aktywną w ramach przedsięwzięć strategicznych.

5. Wnioski i rekomendacje

Lp.	Treść wniosku	Treść rekomendacji	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia rekomendacji	Klasa rekomendacji	Obszar wsparcia
1.	Preferencje projektowe były spełniane w większości projektów, a ponadto nie były zbyt wysoko punktowane. W konsekwencji nie miały one dużego znaczenia dla wyłaniania projektów. Pozytywnie wyróżniły się preferencje dotyczące: (i) sieciowania projektów, (ii) wydłużenia sezonu turystycznego, (iii) uzgadniania projektów w ramach ZPT, (iv) podnoszenia jakości przestrzeni publicznej (str.161).	W przyszłym okresie programowania, poza wymaganiami obligatoryjnymi takimi jak aktywizacja społeczna, warto zastosować kryteria dodatkowo punktowane, których spełnienie będzie znacząco zwiększało szansę na wybranie projektu do realizacji (str.161).	UMWP	W regulaminach i kryteriach naborów powinny pojawiać kryteria przynoszące dodatkowe punkty. Część z nich może polegać na uszczegółowieniu bądź wręcz operacjonalizacji celu jakim jest aktywność społeczna, na przykład: (i) wprowadzenie nowych zajęć kulturalnych i edukacyjnych, (ii) pozyskanie nowych grup docelowych, (iii) wzrost liczby odbiorców działań kulturalnych i edukacyjnych. Pozostałe kryteria mogą być zaś rozwinięciem sprawdzonych w RPO WP preferencji projektowych, na przykład: komplementarność i sieciowość projektów indywidualnych - uzgadnianie ich w ramach ZPT, (vi) wykorzystanie rozwiązań cyfrowych i technologicznych, (vii) podnoszenie jakości przestrzeni publicznej.	IV kwartał 2023	Wdrożeniowa	Kultura

2.	<p>Beneficjenci nie przykładali dużej wagi do preferencji projektowych. W WoD często tworzyli zapisy o ich spełnianiu, mimo braku zaplanowanych działań w tym zakresie. Nierzadko zdarzało się, że nie rozumieli ich znaczenia – w przypadku rozwiązań cyfrowych i technologicznych nawet po ich wdrożeniu nie dostrzegali korzyści z nich płynących (str.161).</p>	<p>Należy precyzyjnie zdefiniować zarówno obligatoryjne, jak i dodatkowo punktowane wymagania dla projektów (str.161).</p>	UMWP	<p>Kryteria konkursowe powinny zawierać definicje, a materiały szkoleniowe dla potencjalnych wnioskodawców praktyczne porady dotyczące spełnienia danego kryterium. W przypadku tworzenia produktu sieciowego konieczne jest opisanie, że polega ono na wytworzeniu nowej jakości/ wartości dodanej – produktu, który opisuje historię większej całości i w taki sposób musi być prezentowany. Taki przekaz można uzupełnić o przykłady form promocji nowego produktu. W przypadku unikatowych rozwiązań cyfrowych i technologicznych należy precyzyjnie zdefiniować, jakie to rozwiązania. Warto dodać sposoby ich wykorzystania i korzyści z tego płynące. W przypadku nowych zajęć i grup docelowych można podać przykłady precyzyjnego definiowania grup docelowych, co pozwoli uniknąć wskazywania „mieszkańców” i „turystów”.</p>	IV kwartał 2023	Operacyjna/ programowa	Kultura
----	---	--	------	---	-----------------	---------------------------	---------

3.	<p>Zdarzało się, że środki z Działania 8.3 przeznaczane były na projekty o charakterze zachowawczym i modernizacyjnym, składających się na większy plan odnowy obiektu. Takie projekty w rzeczywistości nie tworzyły nowego produktu kulturowego, nie wiązały powstałej infrastruktury z nową ofertą, a ich wpisanie w szlak kulturowy miało charakter czysto formalny (str.161).</p>	<p>Rekomenduje się, aby w przyszłej perspektywie finansowej położyć większy nacisk na promocję nowo powstałych produktów kulturalnych: (i) nowych rodzajów aktywności społecznej i kulturalnej, (ii) nowych działań edukacyjnych, (iii) powstania nowego produktu/ szlaku kulturowego (str.161).</p>	UMWP	<p>W opisie działania należy podkreślić jak ważne jest stworzenie nowego produktu kulturalnego lub nowej oferty kulturalnej i ich funkcji aktywizacyjnej. Wnioskodawcom należy wskazać konkretne wytyczne, które uświadomią im potencjał leżący w nowych produktach. Można to zrobić poprzez zachęcanie Wnioskodawców do: (i) eksplorowania innowacyjnych pomysłów, podejść i technologii, które mogą przyciągnąć różne grupy odbiorców i zwiększyć zainteresowanie kulturą w regionie, (ii) współpracy między różnymi podmiotami w celu tworzenia interdyscyplinarnych i zintegrowanych projektów kulturalnych, (iii) promocji lokalnego dziedzictwa poprzez tworzenie projektów, które się do niego odwołują, (iv) wprowadzanie oferty rozwijającej kompetencje kulturalne uczestników.</p>	IV kwartał 2023	Strategiczna/pogramowa	Kultura
----	---	--	------	---	-----------------	------------------------	---------

4.	<p>Duży problem sprawiło beneficjentom zaprojektowanie prowadzenia działalności gospodarczej we wspartych obiektach. Beneficjenci na ogół uznawali, że tworzą warunki dla prowadzenia takiej działalności, na przykład poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej obiektów, poprawę estetyki przestrzeni lub zarezerwowanie przestrzeni pod przyszłą działalność prywatnego podmiotu. Wprowadzenie funkcji gospodarczej jako integralnej części swojej działalności było wprowadzane niezwykle rzadko, ponieważ wykraczało to poza statusową rolę instytucji. Rozwiązanie to okazało</p>	<p>W ramach dodatkowych kryteriów warto podkreślić wagę prowadzenia działalności gospodarczej we wspartych obiektach oraz samofinansowania się instytucji kultury poprzez przyznawanie dużej liczby punktów za spełnienie tego kryterium (str.162).</p>	UMWP	<p>W opisie działania należy podkreślić wagę prowadzenia działalności gospodarczej we wspartych obiektach oraz samofinansowania się instytucji kultury. Warto podać przykłady wdrożenia takich funkcji: (i) kawiarnia działająca w budynku i należąca do instytucji kultury, (ii) zaprojektowanie przestrzeni do organizacji koncertów, (iii) zaprojektowanie przestrzeni do prowadzenia odpłatnych zajęć sportowych i warsztatowych.</p>	IV kwartał 2023	Strategiczna/horyzontalna	Kultura
----	--	---	------	---	-----------------	---------------------------	---------

	<p>się dużo bardziej efektywne niż przeznaczenie przestrzeni pod przyszłą działalność gospodarczą innego podmiotu – w jednym z projektów kulturalnych taka przestrzeń wciąż pozostaje niewynajęta i nie jest w niej prowadzona żadna działalność (str.162).</p>						
5.	<p>W ewaluowanym okresie programowania wytyczne w zakresie modelowych rozwiązań uznane zostały przez beneficjentów za adekwatne i użyteczne, niemniej nie stosowano wszystkich rekomendowanych rozwiązań podnoszących jakość wspieranej infrastruktury, jeśli chodzi o potrzeby potencjalnego</p>	<p>Zaleca się wprowadzenie do systemu preferencji projektowych stopnia uwzględniania wytycznych w projektowanej interwencji. (str.163)</p>	IZ FEP	Zapisy SZOOP, dokumentacji konkursowej	IV kwartał 2023	Operacyjna/ programowa	Turystyka aktywna

	użytkownika. Zastosowanie wytycznych nie było obowiązkowe. (str.132-163)						
6.	W okresie programowania 2021-2027 występuje potrzeba uzupełniania interwencji RPO WP na obszarach wsparcia turystyki rowerowej i szlaków kajakowych w latach 2014-2020. Komplementarność międzyokresowa może w znacznym stopniu wzmocnić efektywności i skuteczność wsparcia. (str.132-163)	W celu wzmocnienia atrakcyjności produktów turystycznych wspartych w ewaluowanym okresie rekomenduje się premiowanie w perspektywie 2021-2027 projektów, których efekty będą wzmacniać produkt turystyczny wypracowany w latach 2014-2020, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki rowerowej i kajakowej. (str.163)	IZ FEP	Zapisy SZOOP, dokumentacji konkursowej	IV kwartał 2023	Operacyjna/programowa	Turystyka aktywna
7	W ramach celu 4g FEP 2021-2027 planowane jest wzmocnienie kompetencji kadr	W zakresie celu 4g EFS zaleca się preferowanie udziału podmiotów	UMWP	Zapisy SZOOP, preferencje punktowe dla podmiotów korzystających ze wsparcia kompetencyjnego w ramach celu	IV kwartał 2023	Strategiczna/programowa	Turystyka aktywna

<p>turystyki, w tym orientacji na klienta, współpracy czy prezentowania informacji. Wyniki niniejszego badania ujawniły deficyt wsparcia w zakresie animowania oferty turystycznej na wspartym obszarze czy udostępniania potencjalnym odbiorcom produktów kultury adekwatnych do ich potrzeb. (str.132-164)</p>	<p>realizujących działania wspierające turystykę aktywną w ramach przedsięwzięć strategicznych (str.164)</p>		<p>4g, które działają na obszarze oddziaływania projektu infrastrukturalnego w ramach przedsięwzięć strategicznych</p>			
--	--	--	--	--	--	--

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba projektów realizujących poszczególne przedsięwzięcia strategiczne RPS Pomorska podróż w Działaniu 8.4.	57
Wykres 2. Struktura dofinansowania poszczególnych przedsięwzięć strategicznych RPS Pomorska Podróż w ramach Działania 8.4.	58
Wykres 3. Wartość docelowa i osiągnięta wskaźnika: Długość utworzonych szlaków turystycznych [km] w projektach realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9”.	68
Wykres 4. Skala osiągnięcia wartości docelowych wskaźników produktu w projektach realizujących przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Szlaki Kajakowe”.	76
Wykres 5. Struktura oczekiwanego wzrostu liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok) w podziale na Działania.	109
Wykres 6. Szacowany przez beneficjentów stopień osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika Wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok).	110
Wykres 7. Deklaracje beneficjentów Działania 8.4 dotyczące osiągnięcia zakładanej w projekcie wartości docelowej wskaźnika Wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.	112
Wykres 8. Wartość wskaźnika rezultatu PI 6c Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców w latach 2014-2022.	133
Wykres 9. Deklaracje beneficjentów Działania 8.4 dotyczące efektów społecznych, ekologicznych i gospodarczych realizowanych inwestycji.	136
Wykres 10. Wartość wskaźnika rezultatu PI 6c Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców w latach 2014-2020.	137
Wykres 11. Odsetek beneficjentów Działania 8.4 deklarujących wpływ inwestycji na wzrost liczby miejsc pracy na obszarze oddziaływania projektu.	142
Wykres 12. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.3 RPO WP formy promocji efektów projektu po jego zakończeniu.	146
Wykres 13. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.4 RPO WP formy promocji efektów projektu po jego zakończeniu.	149
Wykres 14. Odpowiedzi beneficjentów Działania 8.3 na pytanie: Od czego zależy trwałość efektów projektu dłuższa niż 3 lata po zakończeniu projektu?.....	152
Wykres 15. Deklaracje beneficjentów projektów Działania 8.3 dotyczące planowanych działań wzmacniających trwałość efektów projektów.	153
Wykres 16. Odpowiedzi beneficjentów Działania 8.4 na pytanie: Od czego zależy trwałość efektów projektu dłuższa niż 3 lata po zakończeniu projektu?.....	156

Wykres 17. Deklaracje beneficjentów projektów Działania 8.4 dotyczące planowanych działań wzmacniających trwałość efektów interwencji.....	157
Wykres 18. Odsetek beneficjentów Działania 8.4 deklarujących brak zaspokojenia wszystkich potrzeb w wyniku realizacji projektu.....	164

Spis tabel

Tabela 1. Dobór próby badania ilościowego z beneficjentami RPO WP.....	22
Tabela 2. Opinie beneficjentów Działania 8.3 dotyczące skali oddziaływania ich projektów.	25
Tabela 3. Zakres interwencji w poszczególnych projektów Działania 8.3.	26
Tabela 4. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące nowych funkcji nadawanych wspartym obiektom.	32
Tabela 5. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące podmiotów współpracujących przy realizacji projektu.	35
Tabela 6. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące zastosowania rozwiązań cyfrowych w projektach.	36
Tabela 7. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wpływu projektów na wydłużenie sezonu turystycznego.....	38
Tabela 8. Wartości wskaźników produktu w Działaniu 8.3 RPO WP.	40
Tabela 9. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.3 czynniki wpływające na osiągnięcie celów projektowych.....	42
Tabela 10. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wprowadzenia innowacji w ramach działań projektowych.	47
Tabela 11. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wdrożonych rozwiązań zwiększających dostępność inwestycji dla osób z niepełnosprawnościami.	51
Tabela 12. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące zakładanych w ich projektach grup docelowych.....	52
Tabela 13. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki kajakowej w Działaniu 8.4 dotyczące wpływu projektu na wydłużenie sezonu turystycznego.	67
Tabela 14. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki kajakowej w Działaniu 8.4 dotyczące stosowania innowacji.	74
Tabela 15. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki kajakowej w Działaniu 8.4 dotyczące wpływu projektów na wydłużenie sezonu turystycznego.....	75
Tabela 16. Deklaracje beneficjentów projektów turystyki żeglarskiej w Działaniu 8.4 dotyczące stosowania innowacji.	83
Tabela 17. Czynniki wpływające na osiągnięcie celów programowych w opinii beneficjentów Działania 8.4.....	85
Tabela 18. Wartości wskaźników produktu w Działaniu 8.4 RPO WP.....	87

Tabela 19. Deklaracje beneficjentów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym” dotyczące założonych grup docelowych projektu.	93
Tabela 20. Deklaracje beneficjentów przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” dotyczące założonych grup docelowych projektu.....	101
Tabela 21. Liczba przejazdów na wspartych w Działaniu 8.4 odcinkach tras rowerowych w latach 2018-2022.	112
Tabela 22. Opinie beneficjentów Działania 8.3 dotyczące występowania tendencji wzmacniających efekty projektów.	115
Tabela 23. Opinie beneficjentów Działania 8.4 dotyczące występowania tendencji wzmacniających popyt na efekty projektów.	118
Tabela 24. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące realizacji komplementarnych przedsięwzięć.	121
Tabela 25. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące powiązania między komplementarnymi projektami.	122
Tabela 26. Czy w wyniku realizacji projektu osiągnięto/zostaną osiągnięte następujące efekty? (ocena dokonywana na skali pięciostopniowej, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie nie”, a 5 – „zdecydowanie tak”)	131
Tabela 27. Deklaracje beneficjentów Działania 8.3 dotyczące wpływu projektów na wzrost liczby miejsc pracy.....	134
Tabela 28. Liczba przedsiębiorstw sekcji I (gastronomia i hotelarstwo) i sekcji R (rozrywka/ rekreacja) PKD w wybranych powiatach i gminach województwa pomorskiego w latach: 2016, 2020 oraz 2022.....	139
Tabela 29. Dochody wybranych powiatów i gmin województwa pomorskiego na mieszkańca z tytułu podatku PIT w latach 2016-2021.....	140
Tabela 30. Dochody wybranych powiatów i gmin województwa pomorskiego na mieszkańca z tytułu podatku CIT w latach 2016-2021.....	141
Tabela 31. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.3 instytucje wspierające promocyjnie efekty realizowanych projektów.	144
Tabela 32. Działania informacyjno-promocyjne podejmowane przez beneficjentów Działania 8.3. .	145
Tabela 33. Działania informacyjno-promocyjne podejmowane przez beneficjentów Działania 8.4. .	147
Tabela 34. Deklarowane przez beneficjentów Działania 8.4 instytucje wspierające promocyjnie efekty realizowanych projektów.	150
Tabela 35. Przewidywana przez beneficjentów Działania 8.3 trwałość efektów inwestycji.....	152
Tabela 36. Przewidywana przez beneficjentów Działania 8.4 trwałość efektów inwestycji.....	155
Tabela 37. Ocena beneficjentów Działania 8.3 i Działania 8.4 dotycząca poszczególnych aspektów wdrażania RPO WP. Średnia ocen na skali pięciostopniowej (gdzie 1 oznacza zdecydowanie nie, a 5 -zdecydowanie tak).....	161

Spis rysunków

Rysunek 1. Rozkład terytorialny projektów w ramach Działania 8.3.	34
Rysunek 2. Rozkład terytorialny projektów w ramach Działania 8.4.	55
Rysunek 3. Przebieg trasy rowerowej R10 i R9 w województwie pomorskim.	60
Rysunek 4. Rozkład terytorialny projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R10 i Wiślana Trasa Rowerowa R9 – odcinek R-10 na terenie miast Ustki i Słupska” w Działaniu 8.4.	61
Rysunek 5. Szlaki kajakowe w województwie pomorskim.	69
Rysunek 6. Rozkład terytorialny projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Szlaki Kajakowe” w Działaniu 8.4.	70
Rysunek 7. Rozkład terytorialny projektów w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Rozwój oferty turystyki wodnej w obszarze Pętli Żuławskiej i Zatoki Gdańskiej” w Działaniu 8.4.	77

Spis zdjęć

Zdjęcie 1. Budynek przy ulicy Goyki 3 zaadaptowany na cele prowadzenia ArtInkubatora.	30
Zdjęcie 2. Efekt przebudowy nawierzchni, uporządkowania zieleni oraz usytuowania parkingów na rynku w Gniewie.	31
Zdjęcie 3. Sala widowiskowa w Domu Marynarza Szwedzkiego w Gdyni zaadaptowanym na cele prowadzenia Konsulatu Kultury.	49
Zdjęcie 4. Nadmorska trasa rowerowa w gminie Krynica Morska.	65
Zdjęcie 5. Przystań kajakowa w Damnie na rzece Łupawa.	73
Zdjęcie 6. Stanowiska dla jednostek pływających przy pomostach wybudowanych w RPO WP w marinie w Błotniku.	78
Zdjęcie 7. Węzeł sanitarny w marinie w Jastarni, wybudowany w ramach RPO WP.	81
Zdjęcie 8. Pralnia i suszarnia dostępna w marinie w Jastarni.	82
Zdjęcie 9. Oznakowanie terenu chronionego przyrodniczo, przykład kanalizacji ruchu turystycznego na trasie rowerowej w Stegnie.	93
Zdjęcie 10. Miejsce postojowe dla rowerzystów w Krynicy Morskiej na trasie R10 z tablicą wyjaśniającą atrakcje turystyczne, w tym przyrodnicze.	94
Zdjęcie 11. Przystań kajakowa w Goręczynie na rzece Radunia.	98
Zdjęcie 12. Komplementarność ścieżek rowerowych trasy R9, wspartych w Działaniu 8.4 z modernizacją przystani żeglarskiej w Błotniku.	127